

1	Inleiding	3	6.1.3	Aanpak gericht op de sfeer van de school	38
1.1	Vandalisme: wat is dat eigenlijk?	3	6.1.4	Evaluatie van schoolprojecten	38
1.2	Vandalisme: hoe erg is het?	4	6.2	Voorzieningen voor jongeren	39
1.3	Vandalisme: wat eraan te doen?	4	6.2.1	Voorzieningen als middel tegen vandalisme	39
1.4	Vandalisme: een zaak van anderen en de politie	4	6.2.2	Incidentele voorzieningen/activiteiten voor jongeren	41
2	Leeswijzer	5	6.2.3	Preventie in en rond 'uitgaans'-gelegenheden	43
3	Vandalisme in cijfers	6	6.3	Maatregelen gericht op de informele en semi-formele controle	44
3.1	Politiecijfers	7	6.4	Voorlichting via de massa-media	46
3.2	Privé-bezit	7	6.4.1	Ondersteunende functie	46
3.3	(Semi-)Openbaar bezit	8	6.4.2	Zelfstandige functie	47
3.4	Bedrijfsbezit	10	7	Technopreventie en ruimtelijke inrichting	48
3.5	Ruimtelijke spreiding	10	7.1	Technopreventieve maatregelen	49
3.6	Conclusies	13	7.1.1	Waarschuwing: drie gevaren bij technopreventie	49
4	Oorzaken en achtergronden	14	7.1.2	Verwijderen of verplaatsen van kwetsbare objecten	50
4.1	De daders van vandalisme	14	7.1.3	Afschermen kwetsbare plekken en objecten	51
4.1.1	Algemene kenmerken	14	7.1.4	Verstevigen kwetsbare objecten	52
4.1.2	Motieven	15	7.1.5	Snel herstelbeleid	52
4.1.3	Drempels	15	7.1.6	Verfraaiing van kwetsbare objecten	53
4.1.4	Conclusies	15	7.1.7	Electronische signalering	53
4.2	Slachtoffers van vandalisme	16	7.1.8	Conclusie	53
4.2.1	Kenmerken van privé-slachtoffers	16	7.2	Ruimtelijke inrichting	54
4.2.2	Reacties van slachtoffers op vandalisme	17	7.2.1	Het macro-niveau: wijken en buurten	54
4.2.3	Waarom geven slachtoffers vandalisme niet aan?	18	7.2.2	Het meso- en het micro-niveau: de straat, het gebouw	55
4.3	De situatie	19	7.2.3	Conclusies	57
4.3.1	Tijdstippen, dagen en seizoenen	19	8	Repressieve strategieën van politie/justitie	58
4.3.2	De ruimtelijke omgeving	20	8.1	Politiele aanpak	58
5	Lokaal uit te voeren onderzoek	24	8.1.1	Pakkansverhoging	58
5.1	Doelstellingen en onderzoeksvragen	24	8.1.2	Verbeteren contact met publiek	59
5.1.1	Onderzoek om te bepalen of vandalisme aangepakt moet/kan worden	24	8.2	Schade verhalen en alternatieven voor strafvervolgning	60
5.1.2	Onderzoek ter bepaling van maatregelen	26	8.2.1	Schade verhalen	60
5.1.3	Onderzoek in het kader van effect-evaluatie	27	8.2.2	Haltbureaus	61
5.1.4	Relaties tussen de drie doelstellingen	27	9	Enkele praktijkvoorbeelden van vandalismedprojecten	62
5.2	Bronnen	28	9.1	Een voorbeeld van een project op scholen	62
5.2.1	Politie-gegevens	28	9.1.1	Anti-vandalisme lessen op de basisschool	62
5.2.2	Interviews met lokale deskundigen	29	9.1.2	Anti-vandalisme lessen in het voortgezet onderwijs	63
5.2.3	Gegevens van gemeentelijke diensten en nutsbedrijven	29	9.1.3	Het deelschoolwerkplan vandalismedbestrijding	64
5.2.4	Slachtofferenquêtes	30	9.1.4	Het geheim van het succes	64
5.2.5	Enquêtes onder jongeren	30	9.2	Een breed, integraal project	65
5.2.6	Waarneming	31	9.2.1	Het Amsterdamse actie-onderzoek jeugdvandalisme	66
5.3	Onderzoeksvragen en een overzicht van gegevens	31			
5.4	Wie kan onderzoek uitvoeren?	33			
5.5	Een voorbeeld	34			
6	Algemene preventie	36			
6.1	Vandalisme-projecten voor scholieren	36			
6.1.1	Schoolprojecten: de specifieke aanpak	36			
6.1.2	Schoolprojecten: de brede aanpak	37			

9.2.2	Het geheim van het succes	68
10	De organisatie van een vandalisme-project	70
10.1	Het opzetten van een project: de stappen-methode	70
10.2	De (mogelijke) betrokkenen bij een project	71
10.3	De rol van de politie bij de opzet, organisatie en uitvoering van projecten	74
10.3.1	Projecten geïnitieerd door de politie	74
10.3.2	De brede integrale aanpak, met een centrale rol van anderen	74
10.4	De interne rol van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven bij vandaliseprojecten	75
10.4.1	Leidinggevenden	75
10.4.2	Het middenkader	76
10.4.3	Het uitvoerend niveau	77
10.4.4	Algemeen	77
11	Hulpmiddelen bij voorlichting over vandalisme	78
11.1	Audio-visuele hulpmiddelen	78
11.2	Schriftelijke hulpmiddelen	79
	Literatuurlijst	81
	Bijlage 1: Voetbalvandalisme	83
	Bijlage 2: Bijzondere gegevens slachtoffer-enquêtes	89

Dit hoofdstuk is geschreven door:

A. G. van Dijk

P. de Savornin Lohman

P. van Soomeren

C. Verwoerd

Bureau Criminaliteitspreventie

© Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven,
's-Gravenhage, 1987

In dit hoofdstuk Vandalisme gaan we in op een delict dat van alle delicten verreweg het meest voorkomt, maar dat eigenlijk vrij vaag omschreven is in het Wetboek van Strafrecht. Het woord 'vandalisme' zelf kan men in het Wetboek van Strafrecht niet tegenkomen. Vandalisme wordt in het Wetboek van Strafrecht gedekt door twee andere omschrijvingen, namelijk enerzijds het misdrijf 'vernietiging of beschadiging van goederen' (artikel 350), en anderzijds de overtreding 'baldadigheid' (artikel 424).

Artikel 350. -1. Hij die opzettelijk en wederrechtelijk enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort, vernietigt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt, wordt gestraft.
-2. Gelijke straf wordt toegepast op hem die opzettelijk en wederrechtelijk een dier dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort, doodt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt.

Artikel 424. -1. Hij die op of aan de openbare weg of op enig voor het publiek toegankelijke plaats, tegen personen of goederen enige baldadigheid pleegt, wordt, als schuldig aan straatschenderij, gestraft.

Dit laatste artikel heeft ook betrekking op baldadigheid tegen personen, wat onzes inziens toch wel heel iets anders is dan baldadigheid tegen goederen. Omdat de genoemde wetsartikelen niet helemaal samenvallen met wat we meestal bedoelen met 'vandalisme', hanteren we in de rest van dit hoofdstuk een eigen definitie van vandalisme.

Deze eigen vertaling is in feite een vrije vertaling van artikel 350 van het Wetboek van Strafrecht:

"Vandalisme is het opzettelijk en wederrechtelijk vernietigen, beschadigen of onbruikbaar maken van objecten, zonder dat dit de vernieler materieel voordeel oplevert".

Uit deze definitie blijkt dat we **alleen** spreken van vandalisme als:

1. De vernietiging **opzettelijk** gebeurt. Als tijdens een partijtje voetbal per ongeluk een ruit sneuvelt, dan is dat dus géén vandalisme.
2. De vernietiging de dader **geen materieel gewin** oplevert. Als iemand een autoruit inslaat met de bedoeling om een auto-radio te stelen, dan spreken we dus ook **niet** van vandalisme.

Ook met deze twee beperkingen omvat het begrip vandalisme nog een heel groot en sterk uiteenlopend aantal handelingen: van een kras op een auto tot het volledig slopen van de auto, van kauwgom in de muntgleuf van de openbare telefoon tot het in puin leggen van de telefooncel.

Bij twee soorten delicten, die formeel onder onze definitie van vandalisme vallen, willen we hier nog even stilstaan. In de eerste plaats bij het '**voetbalvandalisme**'. In afwijking van onze definitie gaat het bij voetbalvandalisme óók over geweldpleging tegen en bedreiging van **personen**. Verder kent voetbalvandalisme een heel eigen dynamiek met een specifieke groep daders die vrij specifieke motieven hebben voor hun gedrag. Voetbalvandalisme is daardoor eigenlijk niet goed te vergelijken met andere vormen van vandalisme. In bijlage 1 besteden we daarom apart aandacht aan voetbalvandalisme, in dit hoofdstuk laten we het verder buiten beschouwing.

Het tweede type delict dat tot op zekere hoogte onder onze definitie van vandalisme valt, maar als delict een heel eigen karakter kan hebben, is het delict **brandstichting**.

Bij brandstichting moeten we een onderscheid maken tussen 'fikkie stoken' enerzijds en het moedwillig in brand steken van woningen, gebouwen of andere grote objecten anderzijds. Deze laatste vorm van brandstichting wordt meestal gepleegd door volwassenen, met ofwel financiële (verzekering) ofwel psychopathologische motieven (pyromanen).

Deze vorm van brandstichting valt **niet** onder ons begrip vandalisme. Het (speels) stoken van fikkies -soms met dramatische en onbedoelde gevolgen- door kinderen valt wel onder onze definitie van vandalisme.

1.2

Vandalisme: hoe erg is het?

Zoals we al zeiden is vandalisme een delict dat zeer veel voorkomt, veel meer dan welk ander delict dan ook.

De **omvang** en de gestage **toename** van het aantal vernielingen in de laatste decennia hebben grote ongerustheid gewekt onder vele geledingen van onze samenleving.

Daarbij speelt zeker een rol, dat vandalisme een heel **zichtbaar** delict is: de gevolgen van vernielingen aan gebouwen en straatmeubilair zijn voor iedereen direct waarneembaar.

Ook de media dragen hun steentje bij: in talloze (smeuïge) krantenberichten wordt men nog eens extra met de neus gedrukt op het feit dat vandalisme een wijdverbreid 'tijdverdrijf' is van zeer veel kinderen en jongeren.

De totale **materiële schade** door vandalisme is enorm groot, maar valt helaas nauwelijks reëel te berekenen. Zeker is in ieder geval dat de jaarlijkse schade door vandalisme in Nederland groter is dan een half miljard. Veel van de materiële schade komt voor rekening van de rijks- en gemeentelijke overheden, die het beheer hebben over de – meestal veel door

vernietiging geplaagde – openbare gebouwen en objecten. Maar ook bedrijven (winkels) en woningbeheerders (woningbouwverenigingen) kunnen jaarlijks grote schade lijden door vandalisme.

En niet alleen in materiële of financiële zin heeft vandalisme nadelige gevolgen: vandalisme kan ook grote **immateriële schade** aanrichten. In de eerste plaats zijn er natuurlijk de emotionele gevolgen van vandalisme voor het (privé-)slachtoffer: woede, angst of verdriet over de moedwillige vernietiging van de eigen spullen. Het is ook niet bepaald prettig te (moeten) leven in een omgeving waarin gebroken ruiten, kapotte telefoons en liften, omgebogen halteborden en niet werkende lantaarnpalen aan de orde van de dag zijn. Bij instanties als gemeentelijke diensten, scholen en woningbouwverenigingen kan vandalisme gevolgen hebben voor de werkmoreel van het personeel: het voortdurend geconfronteerd worden met vernielingen werkt behoorlijk demotiverend.

1.3

Vandalisme: wat eraan te doen?

Het plegen van vandalisme is sterk gebonden aan leeftijd. Het hoort bij een bepaalde levensfase: verreweg de meeste jongeren die vandalisme plegen groeien er 'vanzelf' overheen.

Enigszins overdreven gesteld is vrijwel iedere jongere tussen de 8 en 18 jaar een potentiële dader van vandalisme: het vinden van die éne dader die net die éne vernietiging gepleegd heeft, wordt daardoor het zoeken naar een speld in een hooiberg. Omdat van de 'klassieke', represieve en dader-gerichte politionele aanpak bij vandalisme dus maar een beperkt effect te verwachten valt, zullen we het ook moeten zoeken in andere methoden.

Zo belanden we bij de **preventie** van vandalisme: het zodanig beïnvloeden of veranderen van kinderen en jongeren en hun sociale omgeving (school, ouders/opvoeders, buurtbewoners)

en fysieke omgeving, dat er minder vandalisme gepleegd wordt.

Uit de bovenstaande omschrijving blijkt dat we in feite drie ingangen hebben op preventie:

1. Via de (potentiële) **daders**: het veranderen van hun gedrag door het beïnvloeden van hun houding (attitude) tegenover vandalisme en/of hun motieven voor het plegen van vandalisme.
2. Via de **sociale omgeving**: het stimuleren van meer sociale controle door ouders, leerkrachten en buurtbewoners, het veranderen van hun houding ten opzichte van vandalisme.
3. Via de **fysieke omgeving**: het veranderen van de inrichting en vormgeving van de woon- en leefwereld van jongeren, zodat er minder gelegenheid en mogelijkheid is tot het plegen van vandalisme.

1.4

Vandalisme: een zaak van anderen en kan blijven

De burgers en instellingen die last hebben van vandalisme, hebben ook een belangrijke rol als het gaat om vandalisme tegen te gaan. Daarom kan vandalismpreventie **nooit** een zaak van de

politie alléén kan zijn. Of sterker nog: het is vaak méér een zaak van **anderen** (overheden, burgers) dan van de politie. Dat neemt natuurlijk niet weg dat de politie wel een **rol** kan en moet vervullen bij de preventie van vandalisme.

In paragraaf 3 gaan we in op de **cijfers** die een beeld geven van de omvang, ontwikkeling en spreiding van vandalisme in Nederland. Daarbij wordt een onderverdeling gemaakt in:

- Gegevens over de bij de politie bekend geworden vernielingen (3.1).
- Slachtoffergegevens over vernielingen aan privé-bezit, gesplitst in beschadiging aan auto's en overige vernielingen (3.2).
- Gegevens over vandalisme aan (semi-)openbaar bezit (3.3).
- Gegevens over vandalisme aan bedrijfsbezit (3.4).
- De geografische spreiding van vandalisme (3.5).
- De belangrijkste conclusies uit de voorgaande subparagrafen (3.6).

In paragraaf 4 behandelen we de **oorzaken en achtergronden** van vandalisme, dit gebeurt aan de hand van de bekende trits daders (4.1), slachtoffers (4.2) en situatie (4.3).

Paragraaf 5 is gewijd aan de vraag hoe men **lokaal onderzoek** naar vandalisme op moet zetten. We behandelen achtereenvolgens:

- De verschillende doelstellingen van onderzoek en de onderzoeksvragen die bij deze doelstellingen passen (5.1).
- De gegevens waarmee deze onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden (5.2).
- Een schematisch overzicht van de vorige twee punten (5.3)
- Een aantal richtlijnen voor de beantwoording van de vraag "wie kan het onderzoek uitvoeren?" (5.4).
- Deze paragraaf wordt besloten met een praktijkvoorbeeld van lokaal onderzoek naar vandalisme (5.5).

De paragrafen 6 t/m 8 zijn gewijd aan diverse soorten **preventie-strategieën**.

In paragraaf 6 komt een aantal preventie-strategieën aan de orde die gericht zijn op de (potentiële) **dader** en zijn sociale omgeving. Behandeld worden:

- Vandalismeprojecten op scholen (6.1).
- Voorzieningen en activiteiten voor jongeren (6.2).
- Het vergroten van de informele en semi-informele controle (6.3).
- Voorlichting via de massamedia (6.4).

In paragraaf 7 staan we stil bij preventiemaatregelen met de **fysieke omgeving** als ingang. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Technopreventie; of te wel het verkleinen van de mogelijkheden om vandalisme te plegen (7.1).

- Ruimtelijke inrichtingsmaatregelen die er vooral op gericht zijn de controlemogelijkheden van bewoners en passanten te vergroten (7.2).

Paragraaf 8 is gewijd aan de reactie op vandalisme van de zijde van **politie en justitie**. Aan de orde komen de mogelijkheden om vandalisme terug te dringen door:

- verhoging van de pakkans van daders en verbetering van het contact tussen politie en publiek (8.1).
- het verhalen van schade op daders en alternatieve straffen (8.2).

In de paragrafen 6 t/m 8 zijn de afzonderlijke preventiestrategieën besproken. We zijn daarbij vooral ingegaan op de inhoud van de strategieën: wat kan men doen?

Van groot belang is natuurlijk ook de vraag hoe men een preventie-project organisatorisch aan moet pakken.

Daarom behandelen we in paragraaf 9 enkele **praktijkvoorbeelden** van preventie-projecten.

- In de eerste plaats bespreken we een 'beperkt' (één strategie) project op scholen in Apeldoorn (9.1).
- Daarna bespreken we een breed, integraal preventie-project (een aantal strategieën gecombineerd) in Amsterdam (9.2).

In paragraaf 10 bespreken we in meer algemene zin de **organisatie van een vandalisme-project**. We gaan in op:

- Het opzetten van een project volgens de stappen-methode (10.1).
- De (mogelijke) betrokkenen bij een project (10.2).
- De rol van de politie bij een project (10.3).
- De rol van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven in dit geheel, waarbij wordt ingegaan op de vraag wat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven binnen zo'n project te bieden heeft en wat hij van anderen kan (terug)verwachten.

In paragraaf 11 komt kort aan de orde van welke **hulpmiddelen** bij een vandalismeproject gebruik kan worden gemaakt:

- eerst de audio-visuele hulpmiddelen (11.1),
- vervolgens de schriftelijke hulpmiddelen (11.2).

Het hoofdstuk wordt besloten met twee **bijlagen**:

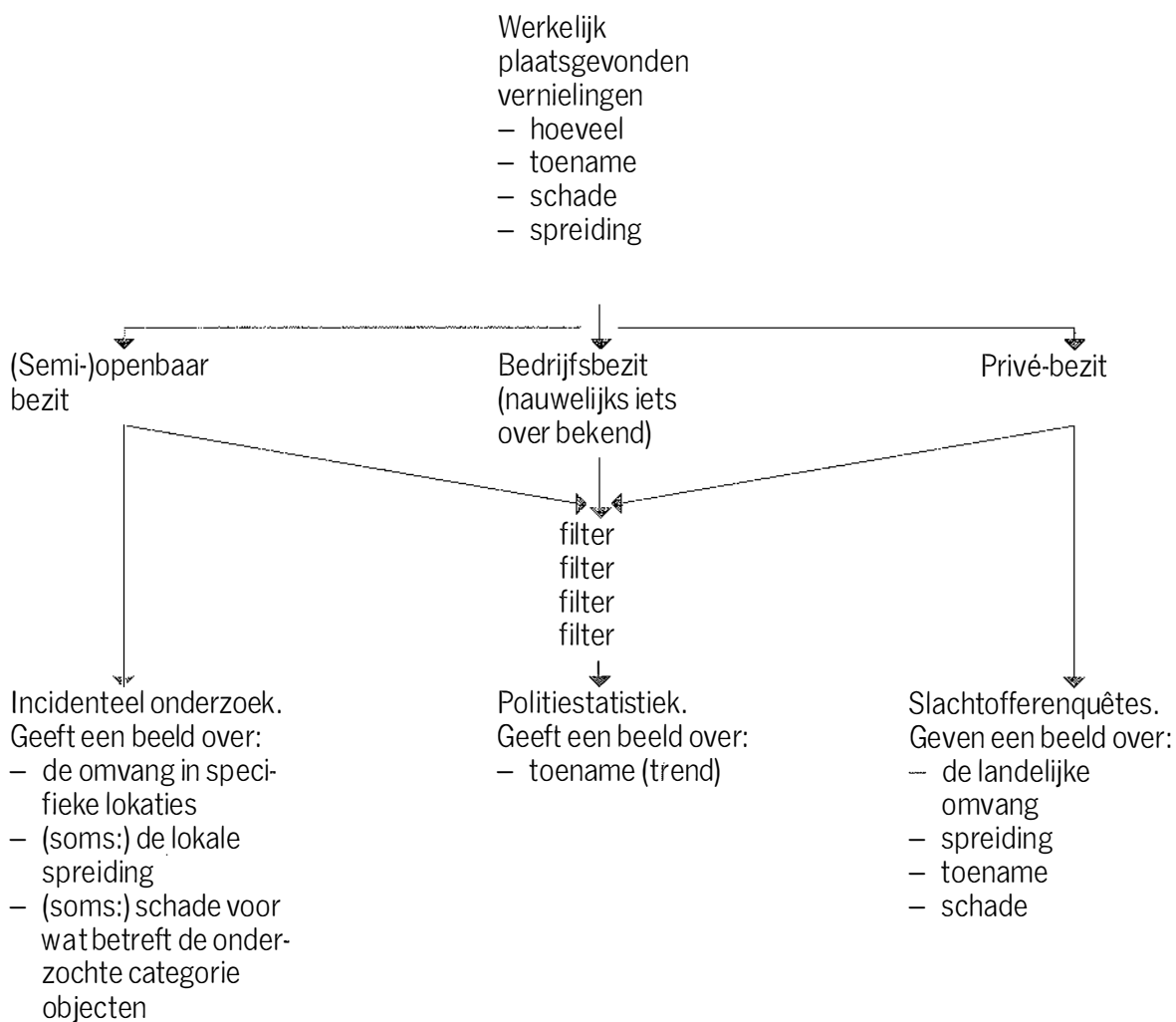
- de eerste over voetbalvandalisme,
- de tweede over een aantal bijzondere gegevens uit de slachtofferenquêtes van 1980 tot en met 1984.

Iemand die zich met frisse moed buigt over de landelijke vandalisme cijfers krijgt het moeilijk. Er bestaan nogal wat statistieken, (deel-)onderzoeken, enquete-uitkomsten e.d.. Cijfers zijn er in overvloed, maar het is niet eenvoudig van al die gegevens een totaal landelijk plaatje te maken. Om de cijferpuzzel zo ver mogelijk af te krijgen verdient het dan ook aanbeveling om de zaak eerst enigszins te structureren. Dat gebeurt aan de hand van de volgende vragen:

- **hoeveel** vernielingen vinden er in Nederland plaats,
- hoeveel **schade** veroorzaken deze vernielingen,
- is er daarbij sprake van een **toename**,
- hoe zijn de vernielingen over Nederland **gespreid**.

Bij het beantwoorden van deze vragen kan schema 1 als leidraad dienen. Bovenaan in dit schema zijn de vier vragen terug te vinden. Aangezien deze vragen in hun algemeenheid niet beantwoordbaar blijken, maken we daaronder een uitsplitsing naar het type bezit dat vernield kan worden: (semi-)openbaar bezit, bedrijfsbezit en privé-bezit. Vervolgens is in het onderste deel van het schema aangegeven welke cijfers en gegevens er bestaan.

Schema 1 Cijfers over vandalisme

Van alle vernielingen komt ten gevolge van allerlei filters of blokkades slechts een zeer klein (en niet representatief) deel in de politiestatistiek terecht.

De vernielingen aan privé-bezit zijn via de slachtofferenquêtes nog het beste gedocumenteerd. Het beeld van vernielingen aan openbaar bezit is heel wat vager, terwijl over de vernielingen aan bedrijfsbezit nauwelijks iets zinvols te zeggen valt.

Bij het delict vandalisme speelt in zeer sterke mate het probleem van het 'dark number'. Slechts een zeer klein deel van de gepleegde vernielingen komt in de CBS-politiestatistiek terecht en bovendien betreft dat vooral de zware gevallen van vandalisme.

Toch kan men uit de CBS politie-statistieken (voor art. 350-354*) met enige voorzichtigheid wel een trend afleiden. Tabel 1 geeft aan dat het aantal bij de politie geregistreerde vernielingen flink stijgt.

Tabel 1 Aantal vernielingen (art. 350-354 WvS) in Nederland, dat bij de politie is geregistreerd

	Absolute aantal vernielingen	Index 1970 = 100	Index alle geregistreerde misdrijven
1970	10334	100	100
1975	25322	245	171
1980	69775	675	276
1981	75792	733	305
1982	88148	853	347
1983	85206	825	371
1984	95612	925	407
1985	98799	956	412
1986	113596	1099	404

NB: Soortgelijke maar meer uitgebreide landelijke cijfers zijn te vinden in het door het Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven uitgegeven 'Plaatje van de criminaliteit'.

Ondanks het feit dat de politiecijfers slechts een fractie weergeven van de werkelijke hoeveelheid vernielingen is de toenemende trend onloochenbaar.

Als we de toename van het aantal geregistreerde vernielingen vergelijken met de toename van de totale geregistreerde criminaliteit blijkt bovendien dat het aantal bij de politie geregistreerde vernielingen verhoudingsgewijs veel sneller stijgt dan de totale geregistreerde criminaliteit.

Deze toename kan niet worden toegeschreven aan een eventuele stijging van de aangiftebereidheid. In het begin van de 80-er jaren was er sprake van een daling van de aangiftebereidheid, pas de laatste jaren lijkt zich héél voorzichtig een kleine stijging van de aangiftebereidheid voor te doen (zie ook paragraaf 3.2).

Voor wat betreft vernielingen aan privé-bezit is vanaf 1975 tot en met 1986 in het kader van de landelijke slachtofferenquête misdrijven aan een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking (ouder dan 15 jaar) een aantal vragen over slachtofferschap van vandalisme gesteld.** Op grond van deze gegevens is per

jaar een redelijke schatting te geven van het aantal slachtoffers en gevallen van vandalisme aan privé-bezit. In tabel 2 zijn de slachtofferpercentages te vinden. Vanaf 1980 wordt het percentage uitgesplitst in twee soorten vernielingen aan privé-bezit: de auto en de rest.

* = Overtredingen (dus ook art. 424) worden door het CBS niet apart geturfd.

** = Tot en met 1984 werd de slachtofferenquête jaarlijks gehouden; daarna eens in de twee jaar.

Tabel 2 Slachtofferpercentages van vandalisme volgens WODC/CBS

	1	2	3	2	4	2
1975	5,0	47	—	—	—	—
1976	5,9	57	—	—	—	—
1977	6,8	66	—	—	—	—
1978	7,7	74	—	—	—	—
1979	9,7	95	—	—	—	—
1980	10,7	100	9,0	100	6,7	100
1981	—	—	9,1	101	7,0	104
1982	—	—	9,8	109	6,2	92
1983	—	—	9,2	102	6,5	97
1984	—	—	9,3	103	6,0	90
1986	—	—	8,7	97	6,0	90

1 = Slachtofferpercentage WODC

2 = Geïndexeerd 1980 = 100

3 = Slachtofferpercentage CBS beschadiging van auto's

4 = Slachtofferpercentage CBS overige vernielingen

Bron: WODC/CBS.

Deze tabel behoeft enige toelichting. Tot en met 1980 werden de slachtofferenquêtes door het WODC uitgevoerd, daarna door het CBS. Dit bracht veranderingen in de wijze van enquêteren met zich mee en daardoor kunnen de gegevens van beide instellingen ook niet direct met elkaar worden vergeleken.

Gelukkig hebben WODC en CBS in 1980 bewust dubbel werk verricht; door 1980 als ijkjaar voor indexering te nemen kunnen de slachtoffergegevens van CBS en WODC toch met elkaar vergeleken worden.

Uit tabel 2 kunnen twee belangrijke conclusies worden getrokken:

De vernielingen aan privé-bezit blijken voor een belangrijk deel de auto te betreffen*.

Het slachtofferpercentage neemt tot en met 1980 snel toe. Daarna treedt een stabilisatie op en in 1986 liggen de slachtofferpercentages voor 'overige vernielingen' en 'beschadiging auto' zelfs onder het niveau van 1980.

Overigens kunnen de slachtofferpercentages van het CBS ook in absolute aantallen worden omgerekend. Dit is weergegeven in tabel 3.

Tabel 3 Geschat aantal vernielingen

	Beschadiging auto	Overige vernielingen
1980	799.000	1.102.000
1981	877.000	1.156.000
1982	992.000	1.080.000
1983	901.000	1.047.000
1984	934.000	1.000.000
1986	874.000	1.000.000

Bron: CBS

Uit deze tabel blijkt dat er jaarlijks rond de twee miljoen vernielingen aan privé-bezit plaatsvinden. Tevens kan hiermee en met de gegevens over de gemiddelde schade uitgerekend worden hoe groot de totale schade ten gevolge van vernielingen aan privé-bezit ongeveer is. Voor 1984 komen we tot de volgende bedragen:

Beschadiging aan auto: 318 miljoen
Overige vernielingen: 160 miljoen

Tenslotte kan op basis van de CBS-slachtofferenquêtes naar de aangiftebereidheid van slachtoffers worden gekeken. De resultaten zijn weergegeven in tabel 4.

Tabel 4 Aangiftebereidheid van slachtoffers van vandalisme

	% Slachtoffers dat aangifte doet	
	Beschadiging auto	Overige vernielingen
1980	19,8	20,8
1981	20,2	22,1
1982	18,5	22,1
1983	21,4	20,6
1984	21,1	25,0
1986	25,6	23,6

De slachtoffergegevens geven uitsluitend een beeld van vernielingen aan privé-bezit. Voor vernielingen aan (semi-) openbaar bezit is zo'n slachtofferenquête veel moeilijker te realiseren.

— Ten eerste omdat het trekken van een enigszins representatieve steekproef zo goed als onmogelijk is. Het gaat immers om een groep van vele tienduizenden – qua interne organisatie en slachtofferschap – totaal verschillende diensten, afdelingen, organisaties en bedrijven.

* = Overigens zou het wel eens zo kunnen zijn dat dit ligt aan de wijze van bevraging waardoor de geënquêteerden vooral op de propen komen met beschadigingen aan hun auto ("oh ja, mijn arme auto") en ze zich andere ('overige') kleine vernielingen niet meer kunnen herinneren.

- Ten tweede omdat 'het openbare slachtoffer' moeilijk aan de telefoon en aan de praat te krijgen is. Het kost tijden om binnen een overheidsdienst iemand te pakken te krijgen die een betrouwbaar overzicht zou kunnen geven ("een ogenblik... ik verbind u door"). En zelfs al lukt het om de goede deskundige te spreken te krijgen dan blijkt het vaak dat zo iemand niets zinnigs over deze materie kan zeggen ("meneer, ... dat houden we niet bij... we repareren het gewoon").

Het mag dus geen verbazing wekken dat een landelijk beeld van het vandalisme aan openbaar bezit ontbreekt.

Op grond van recent onderzoek (27) van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), dat gebaseerd was op speciaal opgezette vandalisme registraties in 23 – qua grootte verschillende – gemeenten, is echter wel een voorzichtige uitspraak over de omvang van het vandalisme aan gemeentelijk bezit (dus slechts een deel van al het openbare bezit) mogelijk.

Tabel 5 Aantal vernielingen (en schade) per categorie in 23 Nederlandse gemeenten van verschillende grootte.

Objecten	Aantal vernielingen	Totale herstelkosten
Scholen (openbaar onderwijs)	4040	f 1.456.492,-
Gemeentelijk Energiebedrijf	3020	f 637.276,-
Openbaar groen	2630	f 345.269,-
Straatmeubilair	1915	f 466.004,-
Sportaccomodaties	720	f 232.329,-
Overige openbare gebouwen	525	f 717.020,-
Club- en buurthuizen	143	f 178.831,-
Gemeentelijk openbaar vervoer	125	f 49.144,-
Gemeente woningen	73	f 111.304,-
Straten en wegen	63	f 37.638,-
Overig	69	f 191.010,-
Totaal	13332	f 4.422.317,-*

* = Gemiddelde schade per inwoner: f 4,26.

Bron: In de vernieling, VNG 1984. Herberekening door auteurs.

Tabel 5 laat zien welke openbare objecten vooral de dupe worden van vandalisme. Scholen steken er met kop en schouders bovenuit. Het aantal geregistreerde vernielingen aan scholen, bedraagt ongeveer een derde van het totaal aantal vernielingen aan openbaar bezit. Daarbij moeten we goed beseffen dat alleen openbare scholen geregistreerd zijn.

Goede tweede zijn de bezittingen van de Gemeentelijke Energie Bedrijven. Vooral de alom tegenwoordige lantaarnpaal blijkt een dankbaar object te zijn.

Uit de VNG cijfers valt ook een nadere opsplitsing naar 'type' vernieling te destilleren en de schade die veroorzaakt wordt.

Tabel 6 Totale en gemiddelde herstelkosten per type vandalisme.

Type vandalisme	totale herstelkosten (in guldens)	gem. herstelkosten per geval (in guldens)	totaal aantal gevallen
Vernieling	3.250.342	259,60	13.022
Brandstichting	864.079	8.075,50	107
Bekladding	78.126	384,86	203
Totaal	4.192.547	314,47	13.332

Bron: In de vernieling, VNG 1984.

Het meest interessante punt uit deze tabel is dat het gaat om heel veel (vrij kleine) vernielingen die tesamen resulteren in een enorme schadepost. Tevens ziet men hoe grote schadebedragen ten gevolge van brandstichting een gemiddelde op kunnen krikken. Ongeveer 25 vernielingen gaan over de toonbank voor de prijs van één brandstichting.

Tenslotte kan op basis van de VNG-registratie een schatting worden gemaakt van de totale schade die vandalisme aan **gemeentelijk** bezit veroorzaakt. Deze schatting komt uit op 100 miljoen.

Daarbij moet echter wel worden bedacht dat dit getal veel minder betrouwbaar is dan de schadebedragen die voor vernielingen aan privé-bezit zijn genoemd.

Bovendien heeft deze schatting slechts betrekking op **gemeentelijk** bezit; er is nog veel meer openbaar bezit.

Bedrijfsbezit

Natuurlijk wordt ook bedrijfsbezit het slachtoffer van vandalisme: de winkel, het café, kantoor, bedrijfsauto's, etc.

Helaas is nauwelijks bekend hoeveel bedrijfsbezit jaarlijks vernield wordt. We beschikken slechts over twee incidentele bronnen:

- Op basis van een recent onderzoek (26) van het EIM (Economisch Instituut Midden- en Kleinbedrijf) is een schatting te maken van de schade die winkeliers ten gevolge van vandalisme lijden. Deze schatting komt uit op ruim 70 miljoen gulden, waarbij direct aangetekend moet worden dat filiaal- en grootwinkelbedrijven **niet** in het onderzoek waren betrokken.

- Een tweede onderzoek betreft een enquête gehouden onder bouwaannemers in Amsterdam en omgeving. Daaruit kwam naar voren dat op bouwplaatsen in de provincie Noord-Holland in 1984 al voor meer dan 7 miljoen gulden vernield werd. Alle geënquêteerde aannemers bleken vandalisme-slachtoffer te zijn; het slachtofferpercentage was in dit geval dus 100%. Een groot deel van de schade wordt veroorzaakt door vernieling aan het bijna afgebouwde bouwproject zelf. Eigendommen van de aannemers (keten, loodsen, machines) moeten het echter ook ontgelden (11).

Beide onderzoeken zijn zeer beperkt en onvolledig, als we praten over 'het' bedrijfsleven. Een sector die in totaal 500.000 vestigingen omvat.

Landelijke spreiding

Aan de hand van de slachtoffergegevens van het CBS kunnen we een indruk krijgen van de landelijke spreiding van vandalisme (aan privé-bezit). In kaart 1 en 2 staan de slachtofferpercentages per politieregio vermeld, gemiddeld over de jaren 1981 tot en met 1984.

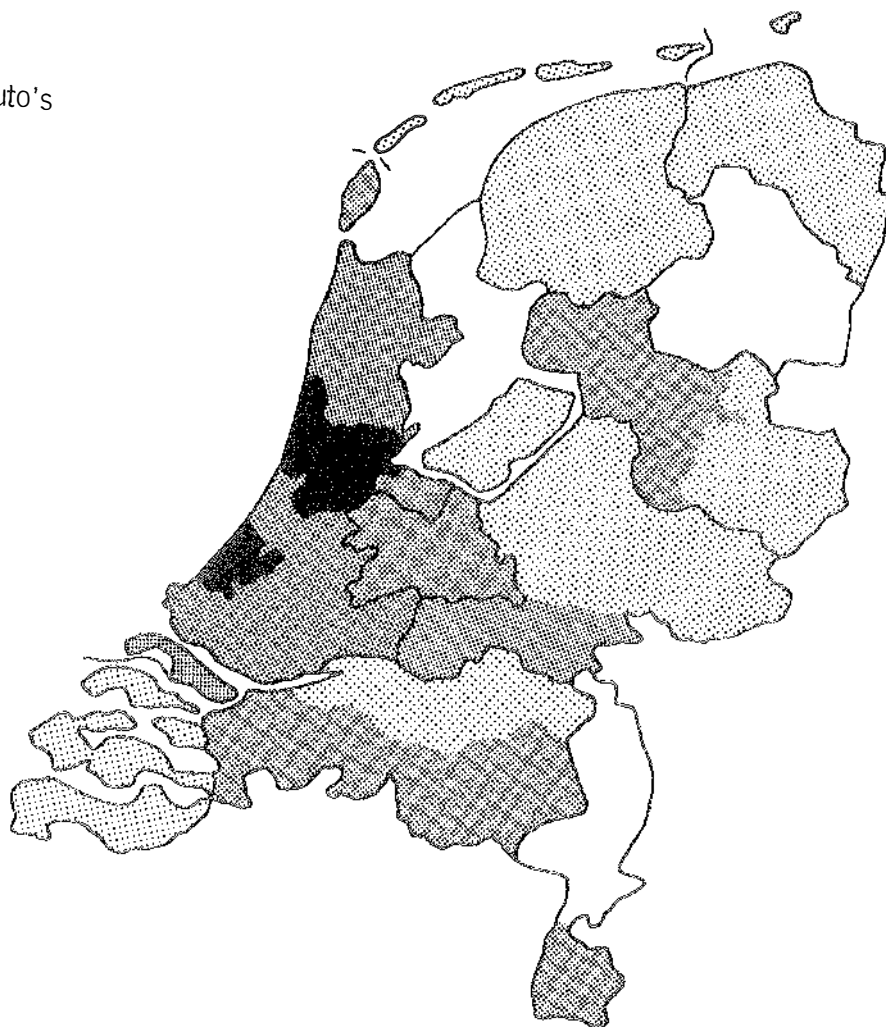
Regio	kaartje 1 beschadiging auto's klasse	kaartje 2 overige vernielingen klasse
Groningen	2	4
Friesland	2	2
Drenthe	1	1
Overijssel West	3	3
Overijssel Oost	2	2
Gelderland Noord	2	2
Gelderland Midden	2	2
Gelderland Zuid	3	2
Utrecht	3	4
Noord-Holland Zuid-Oost	3	4
Amsterdam	4	3
Noord-Holland Noord	3	3
Noord-Holland Zuid-West	4	3
Zuid-Holland Midden	3	3
Haaglanden	4	2
Rijnmond	3	2
Zeeland	2	1
Brabant West	3	2
Brabant Noord	2	2
Brabant Oost	3	2
Limburg Noord	1	2
Limburg Zuid	3	4
Klasse-indeling: beschadiging auto's 1 = minder dan 7% 2 = 7%-9% 3 = 9%-11% 4 = meer dan 11%	Klasse-indeling: overige vernielingen 1 = minder dan 5,5% 2 = 5,5%-6,5% 3 = 6,5%-7,5% 4 = meer dan 7,5%	

We zien dat vernielingen overal in het land voorkomen. De Randstad ligt echter duidelijk boven Nederlands peil. Dit laatste geldt met name voor het delict beschadiging van de auto. Voor de overige vernielingen is het beeld wat diffuser. Dat in Noord- en Zuid-Holland en in Utrecht relatief meer vernieling van privé-bezit voorkomt, is op zich niet zo vreemd. Deze

provincies herbergen immers ook de belangrijkste grote steden (Amsterdam, Utrecht, Rotterdam en Den Haag). Het is aannemelijk dat deze steden meer vandalisme kennen dan kleinere steden of gemeenten. Ook over deze laatste veronderstelling kunnen de CBS-gegevens uitsluitsel geven.

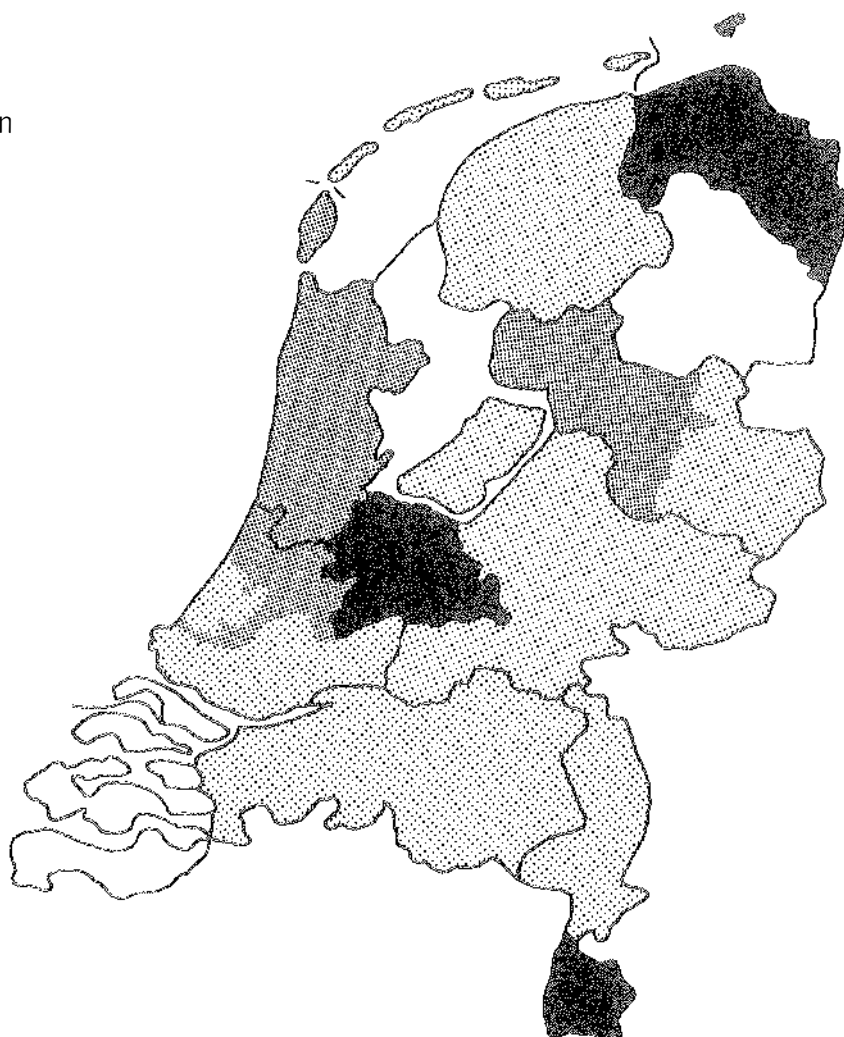
Beschadiging auto's
(1981-1984)

- = minder dan 7%
- ▤ = 7% - 9%
- ▥ = 9% - 11%
- = meer dan 11%

Overige vernielingen
(1981-1984)

- = minder dan 5,5%
- ▤ = 5,5% - 6,5%
- ▥ = 6,5% - 7,5%
- = meer dan 7,5%

Tabel 7 Verdeling van slachtofferpercentages over gemeentes, ingedeeld naar urbanisatiegraad *
(Gemiddelde percentages 1981 - 1984)

	A1-A4	B1-B2	B3	C1-C2	C3-C4	C5	Landelijk gemiddelde
Beschadiging auto	6.2	7.2	10.1	8.9	10.3	11.6	9.4
Overige vernielingen	4.4	5.9	6.8	6.5	6.9	7.2	6.4

	Amsterdam	Rotterdam	Den Haag	Utrecht	Landelijk gemiddelde
Beschadiging auto	12.8	11.5	11.4	11.0	9.4
Overige vernielingen	7.1	7.4	6.7	8.1	6.4

* = Indeling urbanisatiegraad van het CBS:

A1-A4 = plattelandsgemeenten,

B1-B2 = verstedelijkte plattelandsgemeenten,

B3 = forensengemeenten,

C1-C2 = plattelandstadjes en kleine steden (minder dan 30.000 inwoners),

C3-C4 = middelgrote steden (30.000-100.000 inwoners), C5 = grote steden (meer dan 100.000 inwoners).

NB: bij de grote steden zijn de randgemeenten niet inbegrepen.

Uit tabel 7 blijkt inderdaad dat, naarmate een gemeente een meer stedelijk karakter vertoont, de kans om het slachtoffer te worden van vernielingen aanmerkelijk toeneemt. Het hoogste risico lopen inwoners van één van de vier grote steden. Opvallend is, dat de veel gehoorde bewering dat in Amsterdam meer

vernielingen worden gepleegd dan in de andere grote steden, niet op lijkt te gaan. In elk geval geldt dit niet of nauwelijks voor vernieling aan (overig) privé-bezit. Beschadiging van auto's gebeurt wel iets vaker in Amsterdam dan in andere grote steden.

Conclusies

Op basis van de gepresenteerde cijfers kan het volgende geconcludeerd worden:

Aantal vernielingen:

Vandalisme is een zeer omvangrijk verschijnsel. Het gaat in ieder geval om bijna twee miljoen vernielingen aan privé-bezit per jaar. Daar bovenop komen nog alle vernielingen aan openbaar- en bedrijfsbezit. Hoe groot dat aantal is, blijkt echter moeilijk aan te geven. Elke schatting is hier een slag in de lucht. Gering zal het aantal echter zeker niet zijn. De VNG registratie spreekt wat dat betreft boekdelen.

Schade:

Een zeer globale raming van de schade ten gevolge van vandalisme ziet er als volgt uit:

vandalisme aan privé-bezit (auto's + overig):	478 miljoen
vandalisme aan gemeentelijk openbaar bezit:	100 miljoen

Toename:

Vanaf het begin van de zeventiger jaren is het vandalisme flink in omvang toegenomen. In het begin van de tachtiger jaren lijkt zich echter -zeker kijkend naar privé-bezit- een stabilisatie voor te doen. Er zijn zelfs voorzichtige aanwijzingen dat een kentering gestart is.

Spreiding:

Lang niet overal in Nederland speelt vandalisme even sterk. Er bestaat een verband tussen gemeentegrootte en vandalisme: hoe groter de gemeente hoe meer vernielingen. Dit is ook een van de verklaringen voor het feit dat in de regio's die in de Randstad gelegen zijn, veel vandalisme voorkomt.

Aan politiegegevens over gepakte daders hebben we vrijwel niets: het 'pak-percentage' (minder dan 1%) is te klein om een representatieve groep daders op te kunnen leveren. Een meevaller is dat vandalisme niet zo'n erg 'taboe-delict' is: het is voor veel jongeren zo iets

gewoons dat de daders desgevraagd best wel een boekje open willen doen over hun vernielgedrag. Er is een aantal, voor het merendeel Nederlandse onderzoeken waarbij dit gebeurd is (28, 52, 33, 22 en 57).

4.1.1 Algemene kenmerken

Uit deze onderzoeken komt het volgende beeld van de daders naar voren.

1. Voor veel jongeren is vandalisme geen ongewoon tijdverdrijf: ongeveer de helft (48%) van de in Amsterdam onderzochte jongeren zegt wel eens vernielingen te plegen of gepleegd te hebben. In Den Haag en Venlo gaf 21% van de jongeren op wel eens vandalisme te plegen of gepleegd te hebben.
2. De meeste vernielingen worden gepleegd door kinderen (8-12 jaar) en tieners (12-16 jaar).
3. Er is een duidelijke samenhang met geslacht: meer jongens dan meisjes plegen vandalisme. Uitgesplitst naar leeftijd ziet het er (in Amsterdam) als volgt uit:
 - kinderen: van de jongens geeft 69% op vernielingen te plegen, van de meisjes is dat 40%;
 - tieners: jongens 58%, meisjes 40%;
 - jong-volwassenen (16 - 23 jaar): jongens 31%, meisjes 17%.
4. Er bestaat geen samenhang tussen het vernielgedrag van jongeren en de sociaal-economische status van de ouders. Jongeren uit arbeidersgezinnen vernielen dus niet meer of minder dan jongeren uit middenklasse gezinnen of uit gezinnen met een nog hogere status. Het plegen van vernielingen kan dus niet in de schoenen geschoven worden van een kleine groep 'slecht aangepaste' of 'kansarme' jongeren. In tegendeel: vandalisme hoort gewoon bij jong zijn.*
5. Vandalisme blijkt wel samen te hangen met vormen van vrije tijdsbesteding: jongeren die veel vrije tijd buitenshuis doorbrengen met niet-georganiseerde activiteiten blijken beduidend meer vandalisme te plegen dan jongeren die dit niet of minder doen. Er wordt een verband gelegd tussen enerzijds (veel) ongeorganiseerde vrijetijdsbesteding buitenshuis en integratie op school en in het gezin anderzijds. Met name jongeren met een slechte school- en gezinssituatie brengen veel tijd op straat en in uitgaansgelegenheden door. In deze groep komen bovendien meer ernstige vormen van jeugddelinquentie voor.
6. Tot slot is er een samenhang met impulsiviteit: jongeren die ook in andere opzichten tamelijk impulsief handelen (bijvoorbeeld hun zakgeld meteen uitgeven aan snoep en patat) blijken vaker vandalisme te plegen dan jongeren die de bevrediging van hun behoeften langer uit kunnen stellen (bijvoorbeeld zakgeld sparen voor een fiets).
7. Vandalisme blijkt bij uitstek een **sociaal** delict: het overgrote deel van de door jongeren aangerichte vernielingen wordt in groepsverband gepleegd. In een groep doen – en durven – jongeren dingen, die ze in hun eentje nooit zouden durven (of zelfs willen) doen.

* = Waarbij ter nuancering opgemerkt kan worden dat bij de groep jong volwassenen (ouder dan 17) die vernielingen blijft plegen (een minderheid overigens) een achterstandssituatie wel een rol lijkt te spelen.

Vandalisme is geen ongemotiveerd of zinloos gedrag: binnen- en buitenlands onderzoek onder jongeren wijst uit dat er wel degelijk **motieven** zijn voor vandalisme. Deze motieven verschillen per leeftijdsgroep.

Bij kinderen speelt in de eerste plaats het (speels) verkennen van de fysieke en sociale grenzen ("Kan ik dat?", "Mag ik dat?") een rol. We noemen dit ook **spelvandalisme**. Daarnaast vernielen kinderen soms uit **woede of wraak**.

Tieners plegen vandalisme om uit te testen hoe sterk ze staan tegenover volwassen autoriteits-

figuren (ouders, burens, leerkrachten, politie) en om aanzien in de eigen groep te winnen. Het durven overtreden van regels is – zeker voor jongens – immers 'stoer'. Hier wordt vaak de term **prestigevandalisme** voor gebruikt.

Bij jong-volwassenen spelen meer individuele motieven: het vernielgedrag van deze jongeren is meestal een **uiting van onvrede**, veroorzaakt door bijvoorbeeld moeilijkheden op school, werkloosheid, ruzie thuis en dergelijke. Daarnaast kunnen bij deze groep ook het verwerven van aanzien onder leeftijdsgenoten, alsmede het tonen van fysieke kracht een rol spelen.

Belemmeringen

Het feit dat aan vandalisme motieven ten grondslag liggen, betekent echter niet dat iemand domweg aan het vernielen slaat als hij zich daartoe gemotiveerd voelt: hij kan weerhouden worden door drempels die in hemzelf liggen (interne drempels) en drempels die (ten dele) in de situatie liggen (externe drempels). Tenslotte moet worden aangetekend dat zowel interne als externe drempels in bepaalde situaties vervagen; als jongeren in een groepje bij elkaar zijn en/of een slok op hebben worden normen minder belangrijk en raken drempels op de achtergrond.

Interne drempel

Er zijn twee belangrijke interne drempels.

- **Zelf vinden** dat het vernielen van anderen's spullen 'niet hoort'. Bij kinderen is het besef van deze norm nog niet of nauwelijks aanwezig.

Tieners zijn zich sterker bewust van het feit dat vandalisme niet hoort. Voor sommige tieners is het bewustzijn van deze norm echter ook juist een reden om wel te vernielen: zo kan men de autoriteit van volwassenen uitdagen en testen. Veel tieners accepteren de norm echter wel. Onder jong-volwassenen is de interne drempel het hoogst. Zij vinden dat vandalisme niet hoort, ondermeer omdat het schade oplevert, maar óók omdat ze het kinderachtig vinden. Jong-volwassenen zien vernielen als een activi-

teit voor 'pubers', iets waar zij overheen zijn gegroeid.

- De tweede belangrijke interne drempel is de **betrokkenheid** bij het object. Jongeren vernielen hun eigen bezit en dat van vriendjes niet. Ook zullen voorzieningen waar ze zelf positief tegenover staan (bijv. het eigen jeugdhonk) gespaard worden. Dit laatste lijkt met name het geval als jongeren zelf wat in de melk te brokkelen hebben in een dergelijke voorziening (actieve betrokkenheid).

Externe drempel

De externe drempel bestaat uit de angst om gezien, herkend en/of gepakt te worden. Jonge kinderen zijn vaak nog bang voor ouders, burens etc. Naarmate het kind ouder wordt verlegt deze angst zich waarschijnlijk meer in de richting van formele autoriteitsfiguren (politie). De controlerende rol van de ouders/opvoeders ligt overigens waarschijnlijk meer in de opvoeding (dat wil zeggen het aanbrengen van interne drempels) dan in de direct uitgeoefende controle (externe drempel). Uit verschillende onderzoeken (52, 22 en 57) blijkt dat kinderen van werkende ouders of uit een-oudergezinnen (met werkende ouder), dat wil zeggen kinderen die het minst onder directe controle van hun ouder(s) staan, niet meer of minder vandalisme plegen dan andere kinderen.

Conclusies

- Een groot aantal jongeren in de leeftijd van 8 tot 16 jaar pleegt soms of regelmatig vandalisme. De meeste jongeren groeien er vanzelf overheen. Een klein deel van de jongeren

boven de 16 jaar blijft doorgaan: meestal plegen deze jongeren vrij ernstige vernielingen. Zie ook schema 2.

Schema 2 Daders vandalisme per leeftijdsgroep

	% verniel. jongens	% verniel. meisjes	type vernielingen
kinderen 8-12 jaar	69	40	veel kleine, lichte vernielingen
tieners 12-16 jaar	58	40	zwaardere vernielingen
jong-volwas. 16-23 jaar	31	17	ernstige vernielin- gen (tot de grond toe afbreken)

- Vernielgedrag hangt vooral samen met leeftijd en niet of nauwelijks met sociale status of persoonlijke problematiek van de dader. Dit gegeven, in combinatie met het hoge percentage jeugdigen dat zegt (wel eens) vandalisme te plegen, doet ons concluderen dat vandalisme min of meer normaal gedrag is dat hoort bij een bepaalde leeftijdsfase. Dit geldt in elk geval voor de grote meerderheid van de daders.
Er is echter een kleine groep jongeren die ook na hun 16e doorgaat met het plegen van (ernstige) vernielingen en die vaak betrokken is bij andere vormen van criminaliteit. Met deze groep jeugddelinquenten is wel het nodige aan de hand; zoals problemen thuis, op school en een negatieve vrijetijdsbesteding.
- De motieven en drempels die bij vandalisme een rol spelen zijn in schema 3 samengevat.

Schema 3 Motieven en drempels per leeftijdsgroep

	Redenen om te vernielen (motieven)	Redenen om niet te vernielen (drempels)		
		intern: vandalisme hoort niet	intern: betrokkenheid bij object	extern: angst voor controle/toezicht komt vooral van:
kinderen 8-12 jaar	speels verkennen van grenzen; woede/wraak	zwak	groot	ouders
tieners 12-16 jaar	uittesten/uitlokken volwassenen; aanzien onder vriendjes (prestige)	werkt soms als rode lap op stier: vandalisme hoort hoort niet en is dus leuk	groot	politie
jong-volw. 16-23 jaar	onvrede (school/werk/thuis)	sterk	groot	politie (+ strafblad)

Slachtoffers van vandalisme

Zoals we in paragraaf 3 al zagen, kunnen we bij de slachtoffers van vandalisme een onderscheid maken tussen privé-personen, (semi-)openbare instellingen en bedrijven.

Door de CBS-slachtofferenquêtes is mogelijk over slachtoffers van privé-bezit nadere uitspraken te doen, voor de twee andere categorieën slachtoffers is dat onmogelijk.

Kennissen van privé-slachtoffers

Aan de hand van de gegevens uit de CBS-slachtofferenquête kunnen we een globaal beeld schetsen van de slachtoffers van beschadiging van de auto's en overige vernielingen.

Al dit cijferwerk kan men – met de bijbehorende interpretaties – vinden in bijlage 2. Het beeld van het 'gemiddelde vandalisme slachtoffer' dat uit de cijfers naar voren komt, geeft weinig houvast.

Bij de slachtoffers van 'beschadiging auto' ziet het (bekraste) slachtofferprofiel er als volgt uit: een man tussen de 20 en 50 jaar met een goede opleiding en baan en een inkomen boven modaal.

Helaas is dit een vrij nietszeggende vondst, omdat we hiermee ook precies het profiel van de gemiddelde autobezitter geschetst zien. De uitkomst dat ook bij 'overige vernielingen' mensen met een betere opleiding/baan/inkomen een grotere kans hebben om slachtoffer te worden, zegt eveneens weinig: deze hebben gewoon meer vernielbare spulletjes (eigen huis, tuin en dergelijke).

Interessant is wel dat opvallend veel jongeren (bijna 1 op de 10) tussen de 15 en 19 jaar slachtoffer worden van 'overige vernielingen'. Waarschijnlijk gaat het hier vaak om vernieling van hun (brom)fiets.

Vandalisme wordt vooral door jongeren gepleegd, maar jongeren worden dus ook relatief vaak het slachtoffer van vernieling van hun eigen bezit. Dat kan dus – bijvoorbeeld in een schoolproject – een aardige preventie-binnenkomer zijn.

Reacties van slachtoffers op vandalisme

In de slachtofferenquête van 1984 is een aantal vragen meegenomen over de meer algemene houding van mensen tegenover criminaliteit.

Uit de antwoorden blijkt dat vernieling – in vergelijking met andere delicten – de gemoederen niet zo sterk bezighoudt. Zo blijkt van degenen die in de afgelopen dagen met anderen hebben gepraat over criminaliteit (30% van de respondenten), slechts 6% over vandalisme te hebben gepraat.

Van de respondenten die soms, vaak of regelmatig denken aan mogelijk slachtofferschap van een delict (34% van de respondenten), denkt slechts 3% aan vandalisme.

Voorts is de respondenten gevraagd hoe groot ze de kans achten dat ze in het komende jaar slachtoffer zullen worden van een aantal delicten en twee soorten ongelukken (brand en verkeersongeval). Deze kans is beoordeeld op een schaal die loopt van 1 (= de kans is bijzonder klein) tot 7 (= de kans is bijzonder groot). Daarbij is ook gevraagd hoe erg men het zou vinden, als het genoemde delict of ongeval hen zou overkomen. Dit kon gescoord worden op een schaal die loopt van 1 ('Het zou me weinig doen') tot 6 ('Het zou mijn hele verdere leven bepalen'). In tabel 8 staan de gemiddelde scores op de kans-vraag en de hoe-erg-vraag vermeld.

Tabel 8 Beoordeelde kans op en ernst van zes delicten en twee ongevallen.

	kans op	hoe erg?
Vernieling	3.2	3.4
Fietsendiefstal	3.8	2.2
Inbraak	3.3	3.5
Beroving	2.9	4.0
Mishandeling	2.2	4.5
Aanranding	1.9	4.6
Brand	2.4	4.4
Verkeersongeval	3.5	5.3
	(1 = klein, 7 = groot)	(1 = niet erg, 6 = heel erg)

Uit tabel 8 blijkt dat men denkt het meeste kans te lopen om in het komende jaar het slachtoffer te worden van fietsendiefstal (score 3.8), een verkeersongeval (3.5), inbraak (3.3) en vernieling (3.2).

Opmerkelijk is dat de kans op inbraak (iets) hoger geschat wordt dan de kans op vernieling van eigendommen. De CBS-slachtoffercijfers laten zien dat deze inschatting absoluut onjuist is: vandalisme komt beduidend vaker voor dan inbraak.

Kijkend naar de scores op de hoe-erg-vraag blijkt dat men 3 groepen kan onderscheiden:

1. vrijwel niet erg: fietsendiefstal;
2. tamelijk erg: vernieling en inbraak;
3. heel erg: beroving, brand, mishandeling, aanranding en, als absolute topper: verkeersongeval.

Het is opvallend dat vandalisme, wat 'ergheid' betreft het delict inbraak vrijwel evenaart.

Blijkbaar denkt en praat men weinig over vernieling, (en wel veel over inbraak) maar wordt het toch als iets tamelijk ernstigs ervaren.

Overigens weten we natuurlijk niet waar de respondenten precies aan denken bij de genoemde delicten. Bepaalde delicten kunnen sterk variëren in ernst en het maakt nogal wat

uit of je bij vernieling bijvoorbeeld denkt aan een krasje op je auto of aan de "Mondriaan" die boven je dressoir hangt.

4.2.3. Waarom geven slachtoffers vandalisme niet aan?

Hoewel veel mensen – zoals we uit de vorige tabel kunnen opmaken – vernieling een tamelijk 'erg' delict vinden, blijkt toch slechts één op de vijf slachtoffers van vernieling naar de politie te stappen **om aangifte te doen** van de vernieling.

Een deel van de slachtoffers zal de vernieling te onbelangrijk vinden voor een aangifte. Maar blijkbaar spelen ook andere redenen voor het niet doen van aangifte een rol.

In de CBS-slachtofferenquêtes wordt gevraagd of mensen aangifte hebben gedaan van de delicten die hen overkomen zijn. En zo nee, waarom ze geen aangifte deden. In tabel 9 hebben de percentages betrekking op gemiddelden over de jaren 1980 tot en met 1982 plus 1984 (in 1983 was de vraagstelling anders).

Tabel 9 Redenen om geen aangifte te doen

Reden geen aangifte	Beschadiging* auto	Overige* vernielingen
Niet ernstig genoeg	36%	50%
Zinloos, haalt niets uit	27%	19%
Geen bewijs/dader onbekend	19%	10%
Politie doet niets	5%	4%
Zelf opgelost/onderling geregeld	2%	4%
Dader is familie/bekende	1%	1%
Overig	10%	12%

* = Gepercentageerd op aantal slachtoffers dat geen aangifte doet.

Uit de tabel blijkt dat er **drie hoofdredenen** zijn voor het niet doen van aangifte:

- in een groot aantal gevallen vindt men het gebeurde niet ernstig genoeg om aan de politie te melden;
- daarnaast vinden nogal wat mensen het doen van aangifte niet zinvol, omdat men er geen effect van verwacht;
- in de derde plaats is het ontbreken van een bewijs of bekende dader een belangrijke reden om geen aangifte te doen.

In 1983 heeft men in de CBS-enquêtes een andere vraag gesteld. Men heeft aan degenen die **wel** aangifte deden gevraagd naar hun motieven. De belangrijkste redenen om wel aangifte te doen van 'beschadiging van de auto', respectievelijk 'overige vernieling' zijn samengevat in tabel 10.

Tabel 10 Redenen om aangifte te doen

Redenen	Beschadiging auto*	Overige vernielingen*
Schadeclaim voor verzekering	29%	9%
Vergoeding geleden schade	23%	13%
Bestrafen daders	23%	28%
Het is zo ernstig dat de politie het moet weten	15%	20%
Politie moet bemiddelen	1%	13%

* = Gepercentageerd op aantal slachtoffers dat aangifte heeft gedaan.

In een vrij groot aantal gevallen blijkt het de slachtoffers dus te doen te zijn om vergoeding van de **financiële schade** (zie de eerste twee redenen), dit geldt dan met name voor beschadiging van de auto.

In ongeveer een kwart van de gevallen doet men aangifte omdat men vindt dat de daders gepakt en bestraft moeten worden.

Met name bij overige vernieling wordt vrij vaak aangifte gedaan omdat men het gebeurde ernstig genoeg vindt om de politie ervan op de hoogte te brengen en/of omdat men wil dat de politie bemiddelt.

Bij het begrip situatie kan een onderscheid gemaakt worden in de factor tijd en de factor ruimte.

In deze paragraaf behandelen we dan ook twee vragen:

- Wanneer komt vandalisme voor?
- Waar komt vandalisme voor?

Tijdstippen, dagen en seizoenen

Als we ons realiseren dat:

1. vandalisme (meestal) buitenshuis gepleegd wordt;
 2. de meeste jongeren die vandalisme plegen vrij jong (12-16 jaar) zijn,
- dan kunnen we aannemen dat het meeste vandalisme voorkomt op die tijden, dat veel jongeren in deze leeftijd vaak buiten te vinden zijn.

Het lijkt dus logisch dat:

- overdag meer vandalisme gepleegd wordt dan 's avonds;
- in het weekend meer vandalisme gepleegd wordt dan op weekdays (de vrije woensdagmiddag uitgezonderd);
- in voorjaar en zomer (mooi weer, lang licht) meer vandalisme voorkomt dan in de herfst en winter.

Jammer genoeg kunnen we deze ideeën niet toetsen aan de harde feiten. Over de tijdstippen (ochtend/middag/avond) waarop het meeste vandalisme gepleegd wordt, is niets bekend. Hetzelfde geldt voor de dagen van de week. Over de samenhang tussen vandalisme en maanden/seizoenen is echter wel het een en ander bekend.

In het reeds genoemde VNG-onderzoek komt men tot de conclusie dat de piekperiode voor vandalisme – in tegenstelling tot de verwachtingen – in de barre wintermaanden (januari/februari/maart) valt, terwijl in juli en augustus het minste vernielingen zouden worden gepleegd!

Tabel 11 Aantal vernielingen per maand

	absoluut	%
mei '83	759	5.7
juni	931	7.0
juli	486	3.6
augustus	479	3.6
september	921	6.9
oktober	720	5.4
november	695	5.2
december	1033	7.7
januari '84	1299	9.7
februari	1200	9.0
maart	1268	9.5
april	902	6.8
onbekend	2639	19.8
Totaal	13332	100.0

Bron: VNG 1984

De VNG verklaart het lage aantal vernielingen in de zomer uit een aantal factoren, waaronder:

- in de zomer zijn objecten langer zichtbaar waardoor er meer sociale controle mogelijk is;
- scholen – belangrijke objecten van vandalisme – zijn tijdens de zomer buiten gebruik (en er zijn dus ook minder jongeren dagelijks in de buurt);
- veel potentiële daders zijn op vakantie.

De piek in de wintermaanden wordt verklaard door het feit dat het eerder donker is (dus minder controle mogelijk) en het feit dat feestdagen die 'traditioneel' gepaard gaan met vandalisme (Oudejaarsavond en Carnaval) in deze periode vallen. Dit zijn allemaal boeiende verklaringen, maar het vervelende feit doet zich voor dat uit andere lokale registraties vaak een heel ander beeld naar voren komt.

Zo laat de Amsterdamse vandalisme-registratie van gemeentelijk bezit over 1985 (30) zien dat de piekmaanden voor schoolruiten en lantaarnpalen (samen goed voor 90% van alle vernielingen aan het Amsterdamse gemeente bezit) in het vroege voorjaar vallen. Een opvallend dal zit

ook in Amsterdam in de zomer (met name juli), maar misschien is de beste verklaring daarvoor nog dat dan niet alleen de daders, maar ook de reparateurs/registreerders op vakantie zijn. Een derde bron waaruit we kunnen putten is de politieregistratie van aangegeven vernielingen. Eerder is al uiteengezet dat deze registratie niet erg betrouwbaar is, omdat slechts een zeer klein deel van het totaal aantal vernielingen wordt aangegeven. We kunnen echter wel aannemen, dat het aangiftegedrag van mensen niet (al te) sterk varieert over het jaar. Dan kunnen we dus wel de aantallen aangiftes per maand met elkaar vergelijken. In tabel 12 staat de verdeling van het bij de politie aangegeven aantal vernielingen over de maanden van het jaar (gemiddelde over 1983 tot en met 1985).

Tabel 12 Procentuele verdeling van aangiftes vernieling over maanden van het jaar (1983-1985)

januari	9.2
februari	7.2
maart	8.5
april	8.3
mei	9.1
juni	8.1
juli	7.5
augustus	7.5
september	7.4
oktober	9.5
november	8.8
december	8.9
Totaal	100%

Bron: CBS

Uit deze tabel blijkt, dat de bij de politie aangegeven vernielingen vrij evenredig over het jaar gespreid zijn. Er zijn lichte pieken in december, mei en oktober en er is (wederom!) sprake van een lichte daling in de zomerperiode (juli-september).

Dit laatste komt overeen met de VNG- en de Amsterdamse bevindingen. De verschillen tussen de maanden zijn echter veel minder groot dan in deze twee andere onderzoeken het geval was.

Conclusies

Het is aannemelijk dat er meer vandalisme is op tijden dat zich veel jongeren op straat bevinden, maar die aanname kan (nog) niet onderbouwd worden met harde gegevens. De beperkte gegevens over seizoensinvloeden doen vermoeden, dat er in de zomermaanden iets minder vandalisme voorkomt.

4.3.2

De ruimtelijke omgeving

Bij de ruimtelijke omgeving kan een onderscheid worden gemaakt in drie verschillende schaalniveaus:

- macro-niveau: wijken c.q. buurten
- meso-niveau: straten, woonblokken, groenvoorzieningen, etc.
- micro-niveau: afzonderlijke gebouwen

Het macro-niveau

Vernielingen zijn meestal niet gelijkelijk verspreid over een stad: bepaalde wijken of buurten hebben meer last van vernieling dan andere.

Uit een Amsterdams vandalisme-onderzoek (14), waarin vernieling aan openbaar bezit (straatlantaarns, straatmeubilair) nauwkeurig in kaart werd gebracht, bleek dat drie wijken meer last hadden van vernieling dan de overige wijken in Amsterdam: het stadscentrum en

twee woonwijken. Deze twee woonwijken liggen aan de buitenrand van de stad en hebben vrijwel uitsluitend een woonfunctie (dus weinig winkels, uitgaansgelegenheden, bedrijven, etc.).

Daarnaast bleek dat in gebieden met veel groen en weinig woningen en verkeer het aantal vernielingen bepaald niet hoog was. De vernielingen die daar gepleegd werden waren echter wel ernstiger van aard.

We kunnen uit deze gegevens het volgende afleiden:

1. Daar waar veel mensen zijn, worden veel vernielingen gepleegd. Het stadscentrum heeft een uitgaansfunctie: dag en nacht zijn er veel mensen op straat. De twee woonwijken zijn dicht bevolkt en kinderrijk: veel jongeren op straat betekent veel vandalisme.

2. De aanwezigheid van mensen (sociale controle) is niet altijd een garantie tegen vandalisme. Dit hangt samen met twee factoren. In de eerste plaats zijn veel (kleine) vernielingen snel gepleegd: een autospiegel is afgebroken, een muur wordt bekrast en de dader is gevlogen voordat iemand er erg in heeft.
In de tweede plaats voelen mensen zich niet altijd even verantwoordelijk voor wat er in een omgeving gebeurt. Met name in het stadscentrum, zullen veel mensen – ook als ze een vernieling zien gebeuren – niet snel ingrijpen.
3. In stille gebieden, waar weinig sociale controle is door bewoners en passanten, hoeft niet altijd veel vandalisme plaats te vinden. Weinig mensen in een gebied betekent ook: minder potentiële daders. Als er een vernieling plaatsvindt is dat vaak een flinke: de dader kan immers ongestoord z'n gang gaan.

De VNG heeft ook gekeken naar de spreiding van vernielingen aan gemeentebezit. Men vond geen concentratie van vernielingen in het centrum. Er leek eerder sprake van een groter aantal vernielingen in niet centraal gelegen wijken, die voornamelijk een woonfunctie hebben. De VNG verklaart dit uit het feit dat de meest vandalisme gevoelige gemeente bezittingen (scholen, groen- en sportvoorzieningen) juist in deze woonwijken gesitueerd zijn. Een alternatieve of aanvullende verklaring zou kunnen zijn dat in deze wijken ook relatief veel jongeren wonen. Hoe het ook zij, de VNG-bevindingen kloppen (afgezien van de centrum-ervaringen) in grote lijnen met de Amsterdamse bevindingen: excentrisch gelegen wijken met een woonfunctie hebben veel last van vandalisme.

Het meso-niveau: straten, huizenblokken, groenvoorzieningen

Ook binnen een bepaalde wijk of buurt blijkt het vandalisme niet gelijkmatig gespreid. Als we kijken naar de mogelijke redenen waarom dit zo is, dan springen drie factoren in het oog:

- zichtbaarheid
- aanwezigheid voorzieningen voor jongeren
- routes die jongeren nemen.

• Zichtbaarheid

In woonbuurten worden op plekken die uit het zicht van woningen en passanten liggen meer vernielingen gepleegd dan op plekken die goed in het zicht liggen (14). Het betreft bijvoorbeeld fietspaden met bosjes er langs, parkjes, taluuds, etc. Bovendien zijn vernielingen op slecht zichtbare plekken vaak ernstiger van aard. Ook het type woningen dat in de buurt staat, kan van invloed zijn op de mate van vandalisme (52); zo is bijvoorbeeld het zicht op straat in buurten met veel flats (zonder woningen op de begane grond) veel minder dan in buurten waar wel op de begane grond wordt gewoond.

• Voorzieningen

De tweede factor die de ruimtelijke spreiding van vandalisme medebepaalt, is de aanwezigheid van voorzieningen, die – gewild of ongewild – jongeren aantrekken. In elke buurt zijn er plekken waar jongeren zich verzamelen in kleinere of grotere groepen. Te denken valt aan: scholen en schoolpleinen, buurthuizen, jongerencentra, speeltuinen en andere 'officiële' voorzieningen. In een onderzoek in Zaandam (38) kwam naar voren dat er geen sprake was van meer vandalisme rond buurtvoorzieningen (winkels, buurthuizen) zolang deze voorzieningen kleinschalig waren en gespreid tussen woonbebouwing lagen. Een concentratie van voorzieningen (school, winkels en wijkcentrum rond één plein) ging wel gepaard met meer vandalisme in en aan de voorzieningen zelf en aan de omliggende woonbebouwing.

Tenslotte moet worden opgemerkt dat jongeren niet alleen samen komen bij officiële voorzieningen, maar ook bijvoorbeeld bij de entreehal van een flatgebouw, de bergingsruimten in een flat, het openbaar groen rond woningen en andere plekken die niet als verzamel- of speelplek bedoeld zijn, maar die toch als zodanig gebruikt worden.

Of bepaalde plekken 'gepromoveerd' worden tot onofficiële verzamel- of speelplek hangt samen met het type en aantal (speel-)voorzieningen in een buurt: als er weinig (speel) ruimte is (bijvoorbeeld omdat de hele buurt is dichtgebouwd met woningen), dan zal er naar onofficiële plekken gezocht worden. Daarbij zullen jongeren de voorkeur geven aan plekken die aan het zicht vanuit woningen en vanaf de weg onttrokken zijn; dat wil zeggen plekken waar ze niet gehinderd door het bespiedende oog van volwassenen ongestoord hun gang kunnen gaan. Onderzoek in Amsterdam (52) wijst uit dat op dergelijke plekken vaak veel wordt vernield.

● Routes

De derde factor, die bepaalt op welke plekken in een buurt het vandalisme zich concentreert, wordt gevormd door de routes die jongeren volgen op weg van huis naar school, winkelcentrum, buurthuis, stadscentrum en ander plekken die ze regelmatig bezoeken. Als een straat of het gebied rond woonblokken (bijvoorbeeld binnenterrein van flats) veelvuldig gebruikt wordt door jongeren, bijvoorbeeld als doorsteekje naar school of buurthuis, dan treft men prompt een groot aantal vernielingen aan in deze omgeving (38).

Het micro-niveau: kenmerken van gebouwen

Zelfs binnen één straat of één huizenblok of gebouw hoeft het vandalisme niet evenwichtig gespreid te zijn. Over de specifieke vandalisme-gevoelige plekken in en aan woonbebouwing is inmiddels vrij veel bekend. De uitkomsten van verschillende onderzoeken (38, 44 en 15) vertonen onderling grote overeenstemming en zijn als volgt samen te vatten.

- Meergezinswoningen* hebben beduidend meer te lijden van vandalisme dan (rijtjes) eengezinswoningen en vrijstaande woningen.
- Binnen deze meergezinswoningen concentreert het vandalisme zich in semi-openbare ruimtes: entreehallen, liften, trappenhuisen, corridors, onderbergingen en kelderboxen.
- De meest vernielde objecten zijn: ruiten in ramen en deuren, de deuren zelf, schilderwerk, brievenbussen, bedieningspanelen in de lift en verlichtingsarmaturen. Daarnaast komt op alle plaatsen grafitty voor.
- Slecht onderhouden, vervuilde of anderszins verwaarloosde ruimtes en objecten zijn vandalismegevoeliger dan goed onderhouden ruimtes en objecten. Regelmatig onderhoud en direct herstel van aangerichte schade hebben een preventieve uitwerking op vernieling.

De verklaring voor het feit dat vandalisme aan woonbebouwing zich juist in semi-openbare ruimtes concentreert wordt door de meeste auteurs gezocht in twee factoren:

1. De meeste semi-openbare ruimtes zijn **onttrokken aan het zicht** vanuit woningen en/of vanaf de openbare weg. Met name naoorlogse meergezinswoningen zijn zo gebouwd dat het voor bewoners niet mogelijk is om te zien wat er op de begane grond (maaiveld, entree's) en in het gebouw zelf (bergingen, trappenhuisen, lifthallen) gebeurt.

2. Als bewoners ondanks de geringe zichtbaarheid een vernieling zien plegen, zullen zij bovendien lang niet altijd ingrijpen. Doordat semi-openbare ruimtes noch duidelijk openbaar, noch echt privé zijn, voelt niemand zich **verantwoordelijk** voor deze ruimtes. Jongeren kunnen er dus vrij ongestoord hun gang gaan.

Ook over andere soorten gebouwen is inmiddels het een en ander bekend. Zo blijkt uit onderzoek bij scholen (39) dat een drietal factoren samenhangt met overlast door vandalisme:

1. **Zichtbaarheid:** als het schoolterrein plaats biedt voor 'oncontroleerbare samenkomsten van jongeren', dan krijgt de beheerder vaak een hoge rekening gepresenteerd.
2. **Overzicht:** met name op grote scholen is niet altijd duidelijk wie wel op de school thuishoort en wie niet. Het ontwerp van de school speelt hierbij ook een rol: de hoofdopzet bepaalt het overzicht over wat zich in en rond de school afspeelt. Moderne, groot-schalige 'licht en lucht' scholen (groot opgezet, groot schoolterrein met meerdere losse gebouwen, laagbouw en veel groen) hebben meer last van vandalisme dan de ouderwetse, compact gebouwde scholen met weinig (of hooggeplaatste) ramen, met weinig (of slechts één) toegang(en).
3. **Ligging ten opzichte van woningen:** met name nieuwbouw-scholen liggen vaak ver af van woningen. Hierdoor is er geen informeel toezicht door omwonenden mogelijk.

Uit een onderzoek naar vandalisme op stations van de NS in Noord-Groningen (24), blijkt ondermeer dat oudere stations, die nog een duidelijke NS-identiteit en 'couleur locale' hebben, veel minder vandalisme-gevoelig zijn dan de eenvoudige, onpersoonlijke en functionele moderne stations in Groningen. De onderzoekers concluderen dat de oudere stations – mits goed onderhouden – meer respect afdwingen, doordat ze van iemand (tante Spoor) lijken te zijn. De moderne stations zijn daarentegen 'van de NS of zo'.

Conclusies

In het onderstaande schema wordt samengevat welke factoren op macro, meso en micro-niveau samenhangen met de kans op vandalisme.

* = Meergezinswoningen zijn al die woningen waarbij meerdere woningen zijn aangesloten op één entree: etagewoningen, portiekwoningen en flats zijn de belangrijkste typen.

 Schema 4 Ruimtelijke factoren die kans op vandalisme vergroten.

Niveau	Factoren die kans op vandalisme vergroten.
Macro-niveau (buurten/wijken)	– Veel potentiële daders: buurten waar veel jongeren wonen en uitgaanscentra - NB: In "stille" gebieden weinig maar wel zware vernielingen
Meso-niveau (straten, huizen- blokken, groenvoor- zieningen)	– Slechte zichtbaarheid (uit woningen) van bijvoorbeeld parkjes, fietspaden en taluuds – Veel flats zonder woningen op de begane grond – Voorzieningen die jongeren aantrekken – Routes die jongeren gebruiken
Micro-niveau (afzonderlijke gebouwen)	– Veel semi-openbare ruimten – Slechte zichtbaarheid vanuit andere gebouwen – Slecht onderhoud, verwaarloosde indruk – Onoverzichtelijkheid – Onpersoonlijk karakter

Lokaal uit te voeren onderzoek

Het doen van onderzoek vormt een belangrijke stap in de projectplanningsmethode, die past binnen de voorbereidende fase van een project (zie ook het hoofdstuk projectplanning).

Het onderzoek zelf kan ook weer worden verdeeld in een aantal stappen:

- Bepalen van de doelen en onderzoeksvragen: wat willen we te weten komen (par. 5.1.).
- Bepalen welke gegevens voor handen zijn of/en welke gegevens verzameld moeten worden om de onderzoeksvragen te beantwoorden (par. 5.2. en 5.3.).
- Bepalen wie het onderzoek gaat uitvoeren (par. 5.4.).

Doelstellingen en onderzoeksvragen

Om drie redenen verdient het aanbeveling onderzoek te doen **voordat** men lokaal iets tegen vandalisme gaat ondernemen.

- In de eerste plaats kan onderzoek dienen om na te gaan of het zinvol is om vandalisme aan te pakken. Misschien valt het in de eigen gemeente wel reuze mee en is het derhalve slimmer om geen slapende jongeren wakker te maken. Maar als er echt sprake blijkt te zijn van een probleem, wil dat nog niet altijd zeggen dat er preventie-maatregelen van de grond zullen komen: misschien is er wel niemand die er voor voelt die maatregelen uit te voeren.

- In de tweede plaats kan onderzoek dienen om te bepalen welke preventie-maatregelen uitgevoerd moeten worden.
- In de derde plaats kan onderzoek een rol spelen bij de evaluatie. Via een voor- en nameting kan worden bepaald welke effecten de maatregelen hebben gehad.

Bij deze drie hoofddoelstellingen van lokaal onderzoek onderscheiden we zo mogelijk een aantal meer uitgewerkte onderzoeksvragen en plaatsen we een aantal kanttekeningen.

Onderzoek om te bepalen of vandalisme aangepakt moet/kan worden

Voordat men vandalisme aan gaat pakken, moeten **in ieder geval** de volgende twee vragen beantwoord zijn:

- Is vandalisme echt een probleem of kan het op korte termijn een probleem worden?
- Is er bij de betrokkenen voldoende bereidheid om iets tegen vandalisme te doen?

Is er sprake van een probleem (nu of in de toekomst)?

Bij vandalisme is vaak het gevaar aanwezig dat er grote projecten worden gelanceerd, terwijl er in feite maar weinig aan de hand is. Dit komt omdat vandalisme voor iedereen zichtbare gevolgen heeft (graffiti, vernield straatmeubilair, geparkeerde auto's met afgerukte spiegels), terwijl het zeer moeilijk is om betrouwbare gegevens over de omvang van vandalisme boven tafel te krijgen. Iemand die roept dat vandalisme een geweldig probleem vormt, zal ten gevolge van die 'hoge zichtbaarheid' gauw bijval krijgen en in eerste instantie kan niemand hem of haar op basis van kille cijfers tegen spreken.

Wanneer bijvoorbeeld de burgemeester – nadat de antenne van zijn auto is geknakt – het de hoogste tijd vindt dat er iets aan vandalisme wordt gedaan, verdient het kortom aanbeveling eerst de vraag te stellen of er sprake is van een echt probleem.

De vragensteller moet daarbij zeker niet alleen afgaan op het aantal gevallen van vandalisme dat bij de politie is aangegeven.

Het dark-number is immers over het algemeen erg hoog. Hij doet er verstandig aan zijn licht eens op te steken bij de lokale deskundigen: bij functionarissen van gemeentelijke diensten kan geïnformeerd worden naar vandalisme aan straatmeubilair, bij – of door – de beheerders van woongebouwen (woningbouwverenigingen of gemeentelijke woningbedrijven) kan de schade aan hun gebouwen geïnventariseerd worden, bij schoolhoofden kan gevraagd worden naar het gedrag van de leerlingen, bij jongerenwerkers naar het doen en laten van de 'doelgroep', bij de wijkagent naar zijn 'klantjes'. Natuurlijk zal dit, tenzij gemeentelijke diensten over een vandalisme registratie beschikken, geen harde gegevens opleveren, wel kunnen de **gezamenlijke indrukken** van deskundigen vaak uitsluitend geven op de vraag of het 'echt erg is' of dat 'het allemaal wel meevalt'.

Nu doet zich bij deze planmatige aanpak een klein, maar fundamenteel probleem voor. Preventief werken betekent letterlijk dat men de problemen moet zien te **voorkomen**. Als men na een onderzoekje naar de ernst en omvang van het plaatselijke vandalisme handenvrijvend tot de conclusie komt dat er eigenlijk niets aan de hand is, om vervolgens – op zoek naar nieuw werk – geeuwend een ander Werkmap hoofdstuk op te slaan, maakt de ware preventoloog een ernstige fout. Hij of zij moet immers idealiter voorkomen dat vandalisme een probleem wordt. En... wat nog niet is, kan komen!

Uitgaande van deze gedachte zal men niet alleen snel overwerkt raken, maar bestaat ook het reële gevaar dat men slapende honden wakker maakt ("tsjee, leuk die VM dia's die ze in de les lieten zien; moeten wij toch ook eens proberen!"), mensen de stuipen op het lijf jaagt of geld weggooit aan maatregelen en (techno-) preventieve voorzieningen gericht op iets dat er niet is.

Een probleem is natuurlijk hoe men te weten komt of vandalisme een probleem zal worden. Welnu: de belangrijkste 'voorspeller' voor vandalisme is het aantal jongeren in de leeftijdsgroep 10-18. Krijgt men in de toekomst veel van deze jongeren in het werkgebied (bijvoorbeeld omdat de meeste jongeren op dit moment nog iets jonger zijn), dan bestaat er een kans dat dan de vandalismed Problemen de kop op gaan steken.

'Pure' preventie – terwijl er **nog** niet van een echt vandalismed Probleem sprake is – lijkt dan op zijn plaats.

Een uitstekende plek voor deze aanpak is bijvoorbeeld een nieuwbouwbuid die 5 à 10 jaar geleden is volgestroomd met jonge gezinnen. In zo'n type buid wonen nu vaak zeer veel jonge kinderen. Dit gegeven, gecombineerd met het feit dat goede speelvoorzieningen vaak ontbreken (c.q. niet met de jongeren meegegroeid zijn) geeft een soort 'vandalisme tijdbom'. Voorkomen dat die bom over 1 à 2 jaar afgaat is vanzelfsprekend een nuttige zaak, maar het vereist wel voorzichtig opereren.

In concreto moet rekening worden gehouden met de volgende drie voorwaarden:

- Geen slapende honden wakker maken.
Met name bij een vandalismed Project op een school met als doelgroep de 5-10 jarigen kan 'receptwerking' optreden: je brengt jongeren op een idee. Hierdoor verdient in dit geval een brede positieve aanpak zeker de voor-

keur (leefbaarheidsproject; laten zien hoe mooi/waardevol de omgeving is; niet of nauwelijks over vandalisme praten).

- Oppassen voor verhoging van de angstgevoelens onder de bevolking.
Dit is een vergelijkbaar punt met het voorgaande, echter nu gericht op de ouders, c.q. de ouderen/anderen. Veel praten over vandalisme kan het gevoel van onveiligheid dat mensen hebben verhogen. Zeker als er nog niet van echte vandalismed Problemen sprake is, dient men dat natuurlijk niet in de hand te werken.*
- Kosten van de maatregelen laag houden.
Bij het voorkomen van vandalisme dat reël bestaat is een (desnoods globale) afweging mogelijk tussen de kosten van de te nemen maatregelen en de baten die deze maatregelen opbrengen. Je weet immers wat het vandalisme op dit moment kost (schade). Dat weet je niet bij 'toekomstig vandalisme'. Vandaar dat het aanbeveling verdient om bij de preventie daarvan niet al te hoge kosten te maken.

Is er bij betrokkenen voldoende bereidheid om iets tegen vandalisme te doen?

Ook al is vandalisme een brandend probleem, dan wil dat nog niet altijd betekenen dat er een project van de grond zal komen. Als er bijvoorbeeld bij de gemeente geen enkele animo bestaat om geld of ambtelijke capaciteit vrij te maken en ook andere partijen de boot afhouden zal het voor de politie ondoenlijk zijn de kar alleen te trekken.

Het is dan ook noodzakelijk dat in een vroeg stadium aan de betrokkenen wordt gevraagd of zij mee willen werken aan een vandalismed Project.

Deze betrokkenen zullen vaak dezelfde functionarissen (schoolhoofden, jongerenwerkers, hoofden van gemeentelijke diensten, etc.) zijn als de reeds genoemde deskundigen die nuttige gegevens over vandalisme kunnen verstrekken. Het ligt dus voor de hand om vragen om gegevens over vandalisme (om na te gaan of het een probleem is) te combineren met de vraag of men mee wil werken aan de aanpak van vandalisme.

* = We mogen er van uitgaan dat als er **wel** van vandalismed Problemen sprake is, er ook gerust over gepraat kan worden: mensen zien of ondervinden het toch wel.

In hoofdstuk vier is een algemeen beeld geschetst van de oorzaken en achtergronden van vandalisme.

Als men in een gemeente iets tegen vandalisme wil gaan doen, zal dit algemene beeld meestal niet toereikend zijn om te bepalen welke maatregelen het meest geschikt zijn en is een lokaal onderzoek noodzakelijk.

Daarbij kunnen dan een of meer van de volgende onderzoeksvragen aan de orde komen:

- In welke buurten of gebieden concentreert zich het vandalisme
- Wie plegen vandalisme
- Wat zijn de motieven om vandalisme te plegen
- Welke objecten worden er vernield
- Wie zijn de slachtoffers van de vernielingen (inclusief de vraag willen zij meedoen aan een project, doen zij aangifte, e.d.)
- Op welke plekken vinden vernielingen plaats
- Wanneer vinden de vernielingen plaats.

We zullen kort het belang van deze verschillende onderzoeksvragen aangeven.

In welke buurten concentreert zich vandalisme?

Deze vraag zal beantwoord moeten zijn voordat men verder aan de slag kan.

Het zou immers waanzin zijn om bijvoorbeeld een groots project in een bepaalde buurt op te zetten, terwijl er in dat deel van de gemeente nauwelijks iets wordt vernield.

Als eenmaal bekend is waar veel vandalisme wordt gepleegd, kunnen de andere onderzoeksvragen tot een aantal buurten of een bepaald gebied worden beperkt (bijvoorbeeld: wie plegen de vernielingen in de buurten x en y).

Wie plegen vandalisme?

Bij deze vraag gaat het er om te weten waar die daders benaderd kunnen worden: zitten ze vooral op lagere scholen, voortgezet onderwijs of zijn het groepen die bijeenkomen in bepaalde jongerencentra, café's, etc.

Bij het beantwoorden van de vraag 'wie vandalisme plegen' komt men soms al een heel eind door te kijken naar het type vernielingen. Soms kan men zelfs bijna direct op de hoogte tot waar iets vernield wordt de lengte (en dus leeftijd) van de daders aflezen.

Wat zijn de motieven?

De motieven van daders zijn natuurlijk belangrijk als men die daders wil beïnvloeden. Het zal echter niet altijd nodig zijn om daar lokaal onderzoek naar te doen. Als men weet met wat voor type daders men te doen heeft, kan op basis van de informatie die in paragraaf 4.1 van dit hoofdstuk te vinden is met een vrij grote mate van zekerheid een beeld van de motieven worden verkregen.

Welke objecten worden vernield?

Het antwoord op deze vraag zal soms al gegeven zijn als de eerste vraag is beantwoord.

Als men weet welke objecten worden vernield opent dat twee mogelijkheden:

- het treffen van objectverstevigingsmaatregelen
- het achterhalen van de slachtoffers van vandalisme (zie hieronder).

Wie zijn het slachtoffer?

De vraag 'wie het slachtoffer van vernielingen zijn', is vooral van belang om na te gaan welke partijen bij het treffen van maatregelen betrokken moeten worden.

Over het algemeen zal er geen diepgaand onderzoek voor nodig zijn om een antwoord op deze vraag te verkrijgen. Zeker onder de beheerders van het openbaar bezit zullen de gedupeerde instanties eenvoudig aan te wijzen zijn en het verdient aanbeveling om hen in een vroeg stadium van het onderzoek te benaderen (zie ook het tweede deel van doelstelling 1).

Als men echter exact zou willen weten welk deel van de bewoners slachtoffer wordt van vandalisme aan privé-bezit, moeten er wel flink wat onderzoeksactiviteiten worden verricht.

De enige methode die dan ter beschikking staat is een (slachtoffer)enquête onder bewoners. Een dergelijke onderzoeksactiviteit komt alleen in aanmerking als men van geënquêteerden ook nog andere zaken wil weten, bijvoorbeeld de mate waarin zij aangifte doen (en waarom wel/niet) en of zij bereid zijn aan bepaalde maatregelen mee te werken.

Op welke plekken vindt vandalisme plaats?

Deze vraag kan om twee redenen van belang zijn. In de eerste plaats levert dit relevante informatie op voor objectversteving en/of de ruimtelijke inrichtingsmaatregelen.

Zo kan het voor een gemeentelijke dienst interessant zijn om alleen die objecten te verstevigen die op vandalismegevoelige lokaties staan en objecten elders ongemoeid te laten.

Bij het treffen van ruimtelijke inrichtingsmaatregelen is het natuurlijk absoluut noodzaak dat men

de vandalismegevoelige plekken kent, anders valt er weinig opnieuw in te richten. In de tweede plaats is informatie over deze plekken ook interessant voor politiemensen die tijdens de surveillance aandacht aan vandalisme willen schenken. Zij weten dan welke plekken in de surveillanceroute opgenomen moet worden.

Wanneer vindt vandalisme plaats?

Het nut van de 'wanneer-vraag' loopt grotendeels parallel met het nut van de 'kwetsbare plekken-vraag'. Zo is het voor ruimtelijke inrichtingsmaatregelen van belang te weten of de vernielingen zich overdag of 's avonds afspelen. Als het vooral

's avonds gebeurt, komt wellicht het verbeteren van verlichting in aanmerking. Bij vernielingen overdag, heeft groot licht echter weinig zin en kan bijvoorbeeld worden gedacht aan maatregelen die de mogelijkheden tot sociale controle van bewoners vergroten. Voor de politiemensen die tijdens de surveillance op vandalisme willen letten is het van belang om te weten wanneer vernielingen plaatsvinden. Daarbij gaat het natuurlijk niet alleen om tijdstip maar ook om periodes (bijvoorbeeld schoolvakanties en bepaalde dagen bijvoorbeeld uitgaansavonden in het weekend).

Als men later de effecten van preventiemaatregelen wil weten, moet vooraf de situatie, waar men veranderingen in wil brengen, worden gemeten. We spreken hier van een nul-meting. Na uitvoering van de maatregelen wordt dan met een vergelijkbaar onderzoek nagegaan of de gewenste veranderingen zijn opgetreden. Wat men bij dit type onderzoek wil weten is afhankelijk van de doelen die bij een vandaliseproject worden nagestreefd. Over het algemeen zal het hoofddoel neerkomen op het verminderen van vandalisme; daarnaast kunnen tal van andere (sub)doelstellingen een rol spelen, bijvoorbeeld: het vergroten van de aangiftebereidheid, het verhogen van de pak kans van jongeren die vandalisme plegen, etc. We beperken ons hier tot de (onderzoeks) vraag hoe vastgesteld kan worden of het vandalisme verminderd is. Om die vraag te beantwoorden moet zowel vooraf als na de uitvoering van de maatregelen de omvang van het vandalisme (het aantal vernielingen of/ en de schade die wordt aangericht) worden gemeten.

Het meten van de omvang van het vandalisme

De wijze waarop men de omvang van het vandalisme moet meten, zal afhankelijk zijn van de type maatregelen die uitgevoerd gaan worden. Als men bijvoorbeeld van plan is om in een bepaalde buurt projecten op basisscholen te gaan houden dan is voor de nul-meting natuurlijk primair het vandalisme in die buurt van belang. Doordat er bovendien alleen maatregelen op scholen plaatsvinden, zou het heel goed mogelijk zijn om de nul-meting door middel van een enquête te richten op de mate waarin de leerlingen van die scholen vernielingen plegen. Wanneer men daarentegen van plan is om maatregelen te treffen die in de hele gemeente worden uitgevoerd en waarbij meerdere instellingen betrokken zijn, zal een nul-meting ook een 'breder' karakter moeten hebben. In dergelijke gevallen moet het onderzoek zich richten op de vraag hoe het staat met de omvang van het vandalisme in de gemeente als geheel.

In praktijk zullen in een onderzoek vaak meerdere doelstellingen zijn terug te vinden. Als men begint met de vraag of vandalisme een probleem is, verdient het aanbeveling om daarbij na te gaan welke verdere onderzoeksvragen in aanmerking zouden kunnen komen. Bij het raadplegen van lokale deskundigen kan bijvoorbeeld al een beeld worden verkregen van objecten die veel worden vernield en in welke gebieden zich dat concentreert. Het ligt dan voor de hand om het onderzoek ter onderbouwing van uit te voeren maatregelen in die rich-

ting voort te zetten.

In veel gevallen zal het onderzoek ter onderbouwing van maatregelen tegelijkertijd als nul-meting kunnen dienen.

Wanneer bijvoorbeeld gemeentelijke diensten de vernielingen aan 'hun' straatmeubilair hebben geïnventariseerd, kan dit als graadmeter voor de omvang van het vandalisme worden gebruikt. Als er voor gezorgd wordt dat dezelfde diensten de vernielingen netjes blijven registreren, kunnen na verloop van tijd de effecten van maatregelen worden gemeten.

* = In het hoofdstuk Evaluatie van de Werkmap VM is veel meer informatie te vinden over het evalueren van preventieprojecten.

Als er onderzoek gedaan wordt, zijn er vanzelfsprekend gegevens nodig. We onderscheiden zes verschillende bronnen die bij vandalisme-onderzoek bruikbaar kunnen zijn:

- Politiegegevens
- Interviews met lokale deskundigen
- Slachtofferenquêtes
- Gegevens van gemeentelijke diensten en nutsbedrijven
- Enquêtes onder jongeren
- Waarneming (visueel)

Bij de keuze van welke bronnen in een onderzoek gebruikt moeten worden, spelen twee typen overwegingen een rol:

- De tijd die het kost om de gegevens te verzamelen. Reeds verzamelde gegevens zullen vaak de voorkeur verdienen boven gegevens die nog verzameld moeten worden.
- De geschiktheid van de gegevens om bepaalde onderzoeksvragen te beantwoorden.

Bij de besprekingen van verschillende gegevensbronnen zal aan beide punten aandacht worden geschonken; de nadruk ligt evenwel op het tweede punt.

Politie-gegevens

Voor iemand die met VM belast is, ligt het natuurlijk voor de hand om eerst de gegevens uit de eigen organisatie boven water te krijgen. Er zijn drie verschillende registraties: aangiften, mutaties en meldingen.

Aangiften:

Bij vandalisme is het verschil tussen het aantal werkelijk gepleegde vernielingen en de gevallen die bij de politie worden aangegeven bijzonder groot. We hebben dit reeds in paragraaf 3 gesignaleerd, maar ook in lokaal onderzoek komt dit probleem naar voren.

Uit onderzoek van het Regionaal Bureau Voorkoming Misdrijven Friesland (46), gehouden in een aantal kleinere Friese gemeenten, bleek dat volgens een slachtoffer-enquête onder bewoners 7861 vandalisme gevallen zouden hebben plaatsgevonden, terwijl er bij de politie slechts 312 verbaalen waren opgemaakt. Een verhouding van 15 : 1.

Bovendien zijn in de aangiften de vernielingen aan privé-bezit sterk oververtegenwoordigd, omdat de vernielingen aan straatmeubilair (lantaarnpalen, bushokjes, verkeersborden, openbaar groen etc.) en de kleinere vernielingen in en aan scholen zelden bij de politie gemeld worden.

Er kan dan ook gesteld worden dat men op basis van aangiften – zeker in grotere gemeenten – slechts een zeer grove indicatie zal krijgen van de aard en omvang van de vernielingen die werkelijk plaatsvinden.

De aangiften kunnen vooral een signalerende functie hebben. Als er uit een bepaalde plaats (buurt) een sterke toename van het aantal aangiften van vandalisme valt te constateren, is het duidelijk dat daar iets mis is en dat nader onderzoek c.q. handelen overweging verdient. Deze bewering is echter niet omkeerbaar.

Wanneer het in een bepaalde plaats of buurt qua aangiften rustig is, wil dat niet zeggen dat daar ook weinig vernield wordt.

Mutaties:

Naast aangiften beschikt de politie vaak over meer gegevens.

In de meeste korpsen en groepen zal er gewerkt worden met 'mutaties', waarop surveillanten aangeven waar ze binnen hun werktijd mee te maken krijgen.

Ook aan mutatie-gegevens kleven bezwaren:

- In de eerste plaats is het zeer bewerkelijk om uit de veelheid van de mutaties juist die mutaties te halen die betrekking hebben op vandalisme, tenzij men vooraf regelt dat deze mutaties bij elkaar worden opgeborgen.
- In de tweede plaats vindt het muteren nogal eens 'te hooi en te gras' plaats: lang niet alles wordt even nauwkeurig opgeschreven en wat de ene functionaris wel muteert zal een ander weer weglaten.

Over het algemeen zullen mutatie-gegevens dan ook niet erg bruikbaar zijn voor onderzoek.

Meldingen:

Een laatste bron van politie-gegevens doet zich voor in korpsen met een meldkamer.

In sommige grote gemeenten gaan de meldingen die binnen komen bij de meldkamer de computer in en is het mogelijk om overzichten te krijgen van de meldingen die betrekking hebben op vandalisme.

Ook deze gegevens geven natuurlijk geen reëel beeld van de totale hoeveelheid vandalisme die plaatsvindt; wel zijn ze voor twee andere doeleinden bruikbaar.

- In de eerste plaats om inzicht te krijgen in de meldings- bereidheid van bewoners. Zo bleek bij het vandaliseproject in de Amsterdamse buurt Osdorp dat het aantal vernielingen aan straatmeubilair terugliep, terwijl het aantal meldingen dat door de meldkamer werd geregistreerd toenam (53). De preventieve maatregelen hadden daar een dubbele werking: het vandalisme nam af en de meldingsbereidheid van de bewoners nam toe.
- In de tweede plaats kunnen deze gegevens worden gebruikt om een beeld te krijgen van brandhaarden van vandalisme en de tijdstippen waarop veel vandalisme wordt gepleegd. De pieken die uit de registratie naar voren komen, zijn immers (als er geen specifieke maatregelen zijn getroffen) niet alleen aan een sterke staat van paraatheid van bewoners toe te schrijven, maar geven ook aan dat er daar op die en die tijdstippen echt iets aan de knikker is.

Interviews met lokale deskundigen

Onder lokale deskundigen verstaan we mensen die in hun werk regelmatig met (de gevolgen van) vandalisme worden geconfronteerd: schoolhoofden, jongerenwerkers, functionarissen van gemeentelijke diensten, beheerders van woningen, wijkagenten, etc.

Gesprekken met deze mensen leveren natuurlijk geen exact cijfermateriaal op; ze horen vooral thuis in de eerste oriënterende fase van een onderzoek. Daarbij kunnen onder meer de volgende vragen aan de orde komen:

- Is vandalisme echt een probleem
- Doet uw organisatie iets tegen vandalisme of is uw organisatie bereid iets aan vandalisme te doen?
- Kunt u aangeven in welke buurten veel vandalisme plaatsvindt?

- Heeft u een idee wie de daders zijn en waarom ze vandalisme plegen?
- Beschikt u over exacte gegevens over de objecten die worden vernield? (Zo nee, zou daar in de toekomst wel voor gezorgd kunnen worden?)

Overigens is het hierbij natuurlijk wel zaak de juiste vragen aan de juiste deskundigen voor te leggen.

Zo kan het hoofd van de storingsdienst van het energiebedrijf wellicht zijn licht laten schijnen over het aantal vernielingen aan lantaarnpalen; de vraag of deze dienst iets tegen vandalisme wil ondernemen kan waarschijnlijk het best op 'directie-niveau' worden voorgelegd.

Gegevens van gemeentelijke diensten en bedrijven

Deze gegevens zijn bij uitstek geschikt om iets te weten te komen over vernielingen aan straatmeubilair en openbare gebouwen. Zo worden bijvoorbeeld reparaties aan lantaarnpalen (energiebedrijf), bushokjes en halteborden (vervoersbedrijven), openbaar groen (openbare werken) en telefooncellen (PTT) regelmatig geregistreerd. Voor vernielingen aan scholen kan men bij de afdeling onderwijs aankloppen (al blijkt het herhaaldelijk voor te komen dat men daar niet het bijzondere onderwijs registreert).

De gegevens over vernielingen aan openbaar bezit zijn ondermeer bruikbaar voor de volgende onderzoeksvragen:

- Welke objecten worden vooral vernield;
- Wat is de omvang van het vandalisme aan openbaar bezit in een of meerdere buurten c.q. de hele gemeente;
- Op welke plekken binnen buurten komt veel vandalisme voor.

Problemen

Bij het gebruik van vernielregistraties van gemeentelijke diensten moet wel rekening worden gehouden met een aantal problemen. Het betreft ondermeer:

- De registraties betreffen vaak reparaties, die niet altijd het gevolg van vandalisme hoeven te zijn.
- De spreiding van het aantal vernielingen is mede afhankelijk van de spreiding van de objecten. Zo is het bijvoorbeeld voorspelbaar dat halteborden van het openbaar vervoer vooral in het centrum van een stad worden vernield; de lijnen van het openbaar vervoer komen daar immers bij elkaar.
- Gegevens van gemeentelijke diensten worden beïnvloed door het reparatiebeleid van de betreffende dienst: als in de ene buurt sneller wordt hersteld dan in de andere buurt, werkt dat door in de registratie van vernielingen.
- Gegevens die betrekking hebben op de financiële schade kunnen worden beïnvloed inflatie of hogere materiaalkosten (nadat men objectversterking heeft toegepast).

- Gemeentelijke diensten hanteren gebieds-indelingen die niet overeenkomen met de gebiedsindeling die in het onderzoek wordt gewenst. Nog erger wordt het als verschillende diensten verschillende indelingen hebben.

We zullen hier niet in detail op deze problemen ingaan. Mocht u echter te maken hebben met een gemeente waarin men meer wil weten over het opzetten van een registratie van vernielingen, dan kunt u verwijzen naar een aantal publikaties (27, 30, 14 en 25).

Indien men een uitgebreide registratie van vernielingen aan gemeentelijke bezittingen wil opzetten, kan het registratieformulier dat door de VNG bij haar onderzoek is gebruikt als uitgangspunt dienen.

In sommige plaatsen (bijvoorbeeld Veldhoven) is de gemeente op initiatief van de politie met die formulieren aan de slag gegaan. Nog mooier is het natuurlijk als u werkt in een gemeente die heeft meegedaan aan de VNG-registratie.* In de gemeente Helmond heeft men daar bijvoorbeeld dankbaar gebruik gemaakt (zie ook paragraaf 5.5.)

5.2.4 Slachtofferenquêtes

Een slachtofferenquête kan een goed beeld geven van vernielingen aan objecten die bij verschillende typen slachtoffers behoren. Zo kan men burgers vragen naar vernielingen aan privé-bezit; aannemers naar vernielingen op bouwplaatsen, etc.

In Veldhoven (49) ontwikkelde men een speciaal meldingsformulier voor onder andere winkeliersverenigingen, beheerders van gemeenschapshuizen en sportkantines.

In veel gevallen kan een slachtofferenquête een goede aanvulling zijn op registraties van gemeentelijke diensten, die immers een beeld geven over het vandalisme aan openbaar bezit. Naast gegevens over aantal vernielingen en daarmee gepaard gaande schade kan met een slachtofferenquête ook gevraagd worden naar zaken als de aard van de vernielde objecten, aangiftebereidheid, redenen om al dan niet aangifte te doen, lokatie en tijdstip van de vernielingen en de preventieve maatregelen die men treft c.q. de bereidheid om preventieve maatregelen te treffen.

Waarschuwing

Een enquête is kostbaar en tijdrovend, zeker als 'aan huis' wordt geënuquëerd. Nadeel van een schriftelijke enquête is de over het algemeen vrij hoge non-respons** waar men dan mee te maken krijgt (in het onderzoek van het RBVM Friesland was dit bijvoorbeeld 46%). Een middenweg vormt het telefonisch enquêteren: de respons is hoog en de enquêtetijd is minder dan bij het bezoeken van de respondenten.

Overigens neemt dit niet weg dat aan een enquête nog een aantal andere lastige en tijdrovende aspecten zijn verbonden: het correct afbakenen van de te ondervragen groep, het trekken van de steekproef die men wil bevragen en lest best de verwerking van de enquêtes tot overzichtelijke tabellen en de interpretatie van de uitkomsten.

5.2.5 Enquêtes onder jongeren

Bij vandalisme-onderzoek zal men vaak geïnteresseerd zijn in de vraag wie vernielingen plegen, waarom zij dat doen c.q. waarom zij dat niet doen.

In dit verband zal vermoedelijk in eerste instantie gedacht worden aan gegevens als summier rapporten en processen-verbaal. Ook hier is echter – in nog sterkere mate – sprake van het probleem dat men te maken heeft met een selecte steekproef. De groep 'gepakten' hoeft geenszins representatief te zijn voor de groep

'alle plegers van vernielingen'. De kans is groot (zie ook paragraaf 3) dat vooral jongeren die zware vernielingen plegen gepakt worden.

Er zijn gelukkig betere manieren om iets over de daders te weten te komen. Zo kan men interviews houden met mensen die in hun beroepspraktijk veel met jongeren te maken hebben, bijvoorbeeld schoolhoofden en jongerenwerkers. Het betreft dan natuurlijk wel informatie uit de tweede hand.

* = Overigens is het in dat geval zinvol na te gaan in hoeverre deze registratie ook na het VNG-onderzoek gecontinueerd is. Indien het niet meer gebeurt is er misschien slechts een klein duwtje voor nodig om het registreren weer op gang te krijgen.

** = Non-respons betekent letterlijk 'geen antwoord'. Het gaat daarbij om alle mensen die u (de onderzoeker) wel benaderd heeft, maar waarvan u geen antwoord op uw vragen kreeg, bijvoorbeeld omdat de geënuquëerde geen tijd of geen zin had, principieel niet wilde meewerken, het enquêteformulier kwijtraakte of vergat in te vullen en/of te retourneren, etc. Bij de mensen die wel antwoord gaven spreekt men over 'de respons'.

De beste methode om te weten te komen wie er wat vernielen is het de **jongeren zelf** te vragen. Er zijn diverse onderzoekers geweest die dit op scholen van het voortgezet onderwijs gedaan hebben. De informatie die verkregen wordt, is waarschijnlijk vrij betrouwbaar, zolang de anonimiteit van de ondervraagde jongeren gewaarborgd blijft.

Overigens geldt natuurlijk ook hier dat een enquête een tijdrovende en ingewikkelde aange-

legenheid is. We willen hier dan ook nogmaals benadrukken dat het onverstandig is om 'in het wilde weg' jongeren te gaan interviewen. Het is veel beter om op basis van een oriënterende fase (gesprekken met deskundigen) eerst een aantal beperkingen op te leggen; bijvoorbeeld: de interviews worden alleen gehouden in buurt X; op de basisscholen in de groepen 6 tot en met 8.

Waarneming

De eigen waarneming is vanzelfsprekend een nogal tijdrovende manier om het aantal vernielingen te meten. Men kan er dan ook slechts een nuttig gebruik van maken als men geïnteresseerd is in de vernielingen die in een klein gebied (bijvoorbeeld een paar woningblokken) plaatsvinden.

Het voordeel van eigen waarneming is dat het een exact beeld kan geven van het vandalisme in zo'n klein gebied. Als er elke dag gekeken wordt, komt men zelfs te weten op welke dagen er meer (minder) vernield wordt.

Tevens wordt een goed beeld verkregen van de aard van de objecten die het lijdend voorwerp zijn alsmede het soort plekken waar vandalisme voorkomt.

Bij een dergelijke vorm van onderzoek kan men overwegen om het wijkteam of het personeel van de surveillancedienst in te schakelen. Zij leren dan uit eigen ervaring welke situaties de kans op vandalisme bevorderen.

'Waarneming' (observatie; zelf of door anderen uit te voeren) wordt als onderzoeksmethode nog wel eens gewantrouwd. Waarnemen zou 'onwetenschappelijk' en niet objectief genoeg zijn. Dat is onzin. Een punt is wel dat het waarnemen gestructureerd en controleerbaar moet gebeuren. Dus niet zo maar in het wilde weg wat rondkijken en turven ("jongens let bij de surveillance eens op..."), maar vooraf aangeven wat precies (waar en wanneer) bekeken moet worden. Daar dient men dan ook niet meer van af te wijken. Halverwege de enquête verander je immers ook niet de vragen.

Onderzoek naar een overzicht van gegevens

In de vorige twee paragrafen zijn de onderzoeksvragen en de belangrijkste gegevensbronnen de revue gepasseerd. Veelal is reeds aangegeven welke gegevens bij welke vragen te pas kunnen komen.

Om een praktisch overzicht te geven, hebben we schema 5 samengesteld.

Schema 5 Onderzoeksvragen en gegevensbronnen.

Hoofddoel- stellingen	Belangrijkste onderzoeksvragen	Politie gegevens	Interviews lokale deskundigen	Gegevens over vernielingen van gemeentelijke diensten	Slachtoffer- enquêtes	Enquêtes onder jongeren	Waarneming
Nagaan of het zin heeft vandalisme aan te pakken	1) Is vandalisme een probleem	+/-	+	+	—**	—**	—
	2) Hoe is de bereidheid iets tegen vandalisme te doen?	—	+	—	—	—	—
Het maken van keuzes uit mogelijke maatregelen	1) Waar concentreert zich vandalisme	+/-	+/-	+	+	—	—
	2) Wie plegen vandalisme		+/-	—	—	+	—
	3) Wat zijn de motieven om vandalisme te plegen	—	+/-	—	—	+	—
	4) Welke objecten worden vernield	—	+/-	+	+	+/-	+***
	5) Wie zijn slachtoffer van vernielingen	—	+	+	+	—	—
	6) Op welke plekken vinden vernielingen plaats	+	+/-	+/-	+/-	+	+***
	7) Wanneer vinden vernielingen plaats	+	+/-	+ (voor periodes) — (voor tijdstippen)	+/-	+	+/-***
Metten van effecten (nulmetingen en nametingen)	1) Bepalen van de omvang van het specifieke vandaliseprobleem dat men aan wil pakken	—	—	+	+	+	+***

Betekenis der tekens:

+ : gegevens geschikt om antwoord op betreffende vraag te geven.

+/- : gegevens kunnen worden gebruikt als indicatie voor de beantwoording van de betreffende vraag.

— : gegevens ongeschikt om antwoord op betreffende vraag te geven.

* : indien gegevens reeds voorhanden zijn.

** : voor dit doel te arbeidsintensief

*** : in kleine gebieden.

Bij dit schema dienen nog twee opmerkingen te worden gemaakt:

- Dit schema is niet meer dan een eerste leidraad bij de vraag welke soort gegevens lokaal verzameld moeten worden. De keuze uit diverse onderzoeksmogelijkheden zal van een aantal factoren afhangen. Het gaat daarbij onder meer om:
 - Bij welke hoofddoelstelling(en) van het onderzoek ligt het zwaartepunt;

- Hoeveel tijd en/of geld kost het om bepaalde gegevens boven water te krijgen;
 - Welke kwaliteitseisen worden er aan het onderzoek gesteld.
- Het schema is natuurlijk niet volledig: alleen de meest voorkomende onderzoeksvragen zijn opgenomen. Over het algemeen zullen andere onderzoeksvragen ook met één of meer van de in het schema opgenomen gegevensbronnen beantwoord kunnen worden.

Wie kan onderzoek uitvoeren?

In deze subparagraaf gaan we uit van de situatie dat u als ambtenaar VM de volgende vraag krijgt voorgelegd:

'Dat zijn nu allemaal wel leuke onderzoeks-ideeën maar wie moet dat nu doen?'

Deze vraag kan in twee etappes worden beantwoord.

Wie heeft het meeste belang bij het onderzoek?

Degenen die het meeste belang hebben bij een bepaald onderzoek (of onderdeel van het onderzoek), moeten ook zorgen dat dit onderzoek of onderdeel wordt uitgevoerd.

In veel gevallen, met name bij zogenaamde brede preventieprojecten (zie ook paragraaf 9 en 10) zal de verantwoordelijkheid voor onderzoek bij de gemeente moeten liggen. Zo is onder andere in Amsterdam (52 en 53), Groningen (55), Deventer (45) en Utrecht (4) onderzoek door de gemeente verricht. Bovendien is hier tegenwoordig binnen het kader van de bestuurlijke preventie van criminaliteit ook een duidelijke rol voor de gemeente weggelegd, waardoor voorbereidend onderzoek makkelijker van de grond kan komen.

Toch kan het ook voorkomen dat de eerste belanghebbende weinig trek heeft om het onderzoek of een onderdeel daarvan uit te voeren. Bijvoorbeeld omdat de coördinerend wethouder met het oog op de komende gemeenteraadsverkiezingen 'snel wil scoren' of omdat een bepaalde gemeentelijke dienst terugdeinst voor de tijdsinvestering die aan het opzetten van een vernielregistratie verbonden is.

In dergelijke gevallen komt u in een moeilijk parket te verkeren:

Aan de ene kant is er een onwillige partij die 'logischerwijs' het onderzoek moet doen maar het niet wil, aan de andere kant wilt u graag dat het toch gebeurt. Hier moet onderhandelen uitkomst bieden: 'er is wel geld voor het project te versieren (RBVM, 'Den Haag'), maar dan is

wel goed vooronderzoek vereist'; of: 'laten we op één school vast een proefprojectje doen dan is de wethouder ook tevreden, maar tegelijkertijd beginnen we met het vooronderzoek'.

Zelf doen of uitbesteden?

Het is natuurlijk ook mogelijk dat de politie er het meeste belang bij heeft dat er onderzoek wordt uitgevoerd. In dat geval wordt de vraag 'doen we het zelf of besteden we het uit' van belang.

Het antwoord op deze vraag hangt af van de volgende factoren:

- De moeilijkheidsgraad van het onderzoek in relatie tot de onderzoekscapaciteiten binnen het korps/district c.q. de VM-organisatie.
- De tijd die binnen deze organisaties beschikbaar is.

Wellicht is de know-how best aanwezig, maar ontbreekt de tijd om het te doen.

- Het beschikbare geld.

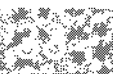
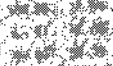
Externe onderzoekers kosten vaak geld. Als er helemaal geen geld is kan worden geprobeerd het onderzoek ergens 'gratis' onder te brengen. Bijvoorbeeld bij de gemeente (de grotere hebben vaak eigen onderzoeksafdelingen), wetenschapswinkels of opleidingsinstituten die stagiaires beschikbaar kunnen stellen.

Als er wel geld is komen (ook) andere externen in aanmerking, bijvoorbeeld universiteiten en onderzoeksbureaus.

Over het algemeen zal het aanbeveling verdienen bij meerdere instellingen offerte te vragen en te beslissen op basis van de prijs in relatie tot de te verwachten kwaliteit.

Maak gebruik van de ondersteuning van het RBVM

Vanzelfsprekend kan het RBVM bij het doen van onderzoek een belangrijke rol spelen:

- Er is meer informatie over het opzetten en uitvoeren van onderzoek aanwezig;
- Men is in staat om het onderzoek inhoudelijk te begeleiden;
- Wellicht kan het RBVM een (bemiddelende) rol spelen bij het aanboren van financieringsbronnen voor het onderzoek;
- Het RBVM kan adviseren bij eventuele uitbesteding van onderzoek.

De afgelopen jaren is in het kader van vandaliseprojecten vrij veel onderzoek gedaan. Vooral bij schoolprojecten zijn regelmatig enquêtes gehouden onder leerlingen en onderwijskrachten (we komen daar ook bij 6.1 nog op terug). Veel van dat onderzoek droeg echter een nogal obligaat karakter: het is vaak meer onderzoek om het onderzoek en het blijft minder duidelijk wat er nu precies met het onderzoek bereikt wordt. Het is bijvoorbeeld best aardig als je weet dat leerlingen bepaalde onderdelen leuker vonden dan andere onderdelen, maar wat heb je daaraan als er vervolgens geen schoolprojecten meer worden gehouden?

Gelukkig is er echter ook onderzoek gedaan waarbij er wel een nuttig gebruik van de resultaten wordt gemaakt. Een voorbeeld hiervan is onderzoek dat door de ambtenaar VM in Helmond werd uitgevoerd. Overigens zullen in de verdere paragrafen zo nu en dan ook nog aardige stukjes onderzoek (bijvoorbeeld in 6.2 uit Kampen) aan de orde komen.

Onderzoek in Helmond: doelstellingen en wijze van uitvoering

In de gemeente Helmond (57) is de politie in 1983 gedurende de periode mei tot en met september begonnen met een preventief surveillance project in combinatie met projecten op een aantal scholen. Alvorens in 1984 (in de zelfde periode) preventieve surveillances uit te gaan voeren, heeft men onderzoek verricht. Dit onderzoek was er in de eerste plaats op gericht de te nemen maatregelen goed af te kunnen stemmen op de specifieke vandalisme problemen in de gemeente (tweede hoofddoelstelling paragraaf 5.1) en kon in de tweede plaats worden gebruikt als nulmeting voor de evaluatie (derde hoofddoelstelling paragraaf 5.1).

Omdat in dit project de nadruk zou liggen op politieke maatregelen lag het voor de hand dat de politie zelf zou zorgen voor de uitvoering van het onderzoek. Hiervoor was echter slechts een beperkte hoeveelheid tijd ter beschikking. Gelet op deze randvoorwaarde kwam het goed uit dat er gebruik kon worden gemaakt van reeds bestaande gegevens (VNG-vernielregistratie) en relatief snel te verzamelen politiegegevens.

De resultaten van het onderzoek

Aan de hand van bij de politie bekend geworden gevallen van vandalisme en gegevens uit de vernielregistratie die voor de VNG gehouden zijn, trok men de volgende conclusies:

- Vooral scholen en sportzalen ondervonden veel schade en overlast van vandalisme en baldadigheid.
- 75% tot 80% van de vernielingen vonden plaats in Helmond Noord-Oost.

Deze gegevens waren zeer bruikbaar bij het plannen van de surveillances: over de gehele gemeente werd met name aandacht geschonken aan scholen en sportzalen met extra aandacht voor Helmond Noord-Oost.

Maar ook tijdens het project zelf bleven gegevens over vandalisme een belangrijke rol spelen.

- Wanneer er vanuit een bepaalde lokatie twee of meer verzoeken om assistentie verlening waren gekomen, werd dit direct in de dagelijkse mondelinge en schriftelijke briefing aan de surveillanten gemeld.
- De wijkagenten waren voorzien van klachtenlijsten, waarop zij meldingen van vandalisme of overlast die bij hen binnenkwamen, konden aantekenen.

Op deze wijze werd het mogelijk in te spelen op actuele situaties.

Daarnaast is een aantal gegevens verzameld dat een indruk geeft van de resultaten van de genomen maatregelen.

- In de eerste plaats werd bijgehouden op welke wijze er door de surveillanten werd opgetreden. Gedurende de actieperiode van 1984 werden er 31 jongeren geverbaliseerd en 122 jongeren gewaarschuwd. In 1983 werden er 54 jongeren geverbaliseerd en 102 jongeren gewaarschuwd. Deze verschillen geven aan dat – zoals ook in de bedoeling had gelegen – het politie-optreden zich (nog) sterker op het geven van preventief bedoelde waarschuwingen had geconcentreerd.

Overigens werden de ouders schriftelijk in kennis gesteld van het feit dat hun kind was gewaarschuwd; 75% van de ouders maakte gebruik van de mogelijkheid om nadere inlichtingen in te winnen. Ook dit is een interessant evaluatie-gegeven: het geeft aan dat in ieder geval een ruime meerderheid van

de ouders zich iets aantrekt van de waarschuwing. Bovendien zou men kunnen overwegen om voor die resterende 25% nog extra maatregelen te treffen.

- Om na te gaan of de maatregelen tot een afname in het aantal vernielingen hebben geleid, is bij tien willekeurig geselecteerde scholen nagegaan hoe de schade tengevolge van vandalisme zich daar ontwikkeld heeft. Bij de meeste scholen kon een duidelijke afname worden geconstateerd.

- Tot slot zijn gegevens verzameld over het aantal meldingen van vandalisme dat via de bevolking bij de politie is binnengekomen. Hier bleek van '83 naar '84 sprake van een fikse stijging: van 264 naar 419.

Gelet op het feit dat het aantal werkelijke vernielingen gedaald is, kan dit als een pluspunt worden beschouwd, kennelijk leidde het veelvuldig aanwezig zijn van surveillanten tot een verhoogde meldingsbereidheid.

Algemene principes

Vandalisme preventie voor school en buurt

Het ligt voor de hand bij de bestrijding van vandalisme de school als ingang te kiezen: via de school zijn jongeren het makkelijkst te bereiken.

In deze subparagraaf behandelen we een aantal algemene basis-principes die bij het opzetten, uitvoeren en evalueren van schoolprojecten van belang zijn. In paragraaf 9.1 wordt een praktijkvoorbeeld van een schoolproject behandeld.

Schoolprojecten en de specifieke aanpak

Werkwijze

School-projecten volgens de '**specifieke aanpak**', richten zich uitsluitend op het delict vandalisme. Aandacht voor de gevolgen van vandalisme -zowel materieel als immaterieel- kan ertoe leiden dat de leerlingen voorzichtiger worden. Zij worden zich sterker bewust van de norm dat 'vandalisme niet hoort' en dat het 'zonde is' (interne drempel). Door de leerlingen te wijzen op de mogelijke gevolgen van het vandalisme voor de dader zelf (gepakt en gestraft worden) kan ook de externe drempel voor het plegen van vandalisme verhoogd worden.

Doelgroep

Deze aanpak blijkt zeer geschikt voor kinderen uit de bovenbouw van het basisonderwijs (8-12 jaar). Op deze leeftijd zijn kinderen sterk gericht op hun directe fysieke omgeving: het huis, de straat, de speeltuin, de school, etc. Zij vernielen in hun spel of om grenzen van volwassenen uit te testen. Maar zij zijn zich vaak nauwelijks bewust van de gevolgen van hun vernielgedrag. Ook in het voortgezet onderwijs wordt de specifieke aanpak gehanteerd. Op enkele Amsterdamse scholen waren de ervaringen niet erg gunstig; alleen als vandalisme wordt afgeschilderd als iets kinderachtigs bleek er een positief effect op de leerlingen van uit te gaan (53). Deze ervaringen zeggen nog niet zo heel veel; het is van groot belang dat er elders ook eens projecten (via de specifieke aanpak) in het voortgezet onderwijs geëvalueerd worden.

Inhoud

Bij de specifieke aanpak komen de volgende zaken aan de orde:

- Wat is vandalisme?
Eerst zal aan de orde komen wat vandalisme eigenlijk is. Dit kan ondermeer via een toneelvoorstelling, een verhaal, dia's, een excursie of wat vraaggesprekjes in de school of buurt.
- Waarom doe jij daaraan mee?
Rollenspelen en klassegerekenen kunnen verduidelijken waarom kinderen vernielen of daaraan mee doen.
- Wat zijn de gevolgen?
De gevolgen van vandalisme moeten veel aandacht krijgen. De materiële schade kan worden duidelijk gemaakt door de schade uit te drukken in vervangende zaken als pakken hagelslag, fietsen of schoolreisjes. De immateriële schade kan worden uitgelegd aan de hand van vraaggesprekken met slachtoffers of door een excursie naar een gemeentelijke dienst te organiseren. De kinderen horen op deze manier zaken waarvan ze zich vaak niet bewust waren: de gevaren die aan vandalisme kleven (bijvoorbeeld bij het openbaar vervoer) of de frustraties die de reparateurs hebben als ze voor de zoveelste keer hetzelfde object repareren. De persoonlijke gevolgen voor de dader kunnen zichtbaar worden gemaakt door de politie op school uit te nodigen, om de kinderen een en ander over straffen etc. te vertellen. Een bezoek aan een politiebureau kan ook verhelderend werken.
- Hoe kun je vandalisme tegengaan?
Door de kinderen zelf oplossingen te laten bedenken om vandalisme tegen te gaan, betreft men de kinderen bij het onderwerp vandalisme-preventie. Van belang is hierbij om de kinderen te laten denken over wat zij **zelf** kunnen doen aan vandalisme-preventie.

Werkwijze

Een project met een zogenaamde '**brede aanpak**' richt zich niet speciaal of niet alléén op vandalisme, maar richt zich in bredere zin op de **leefomgeving** van de leerlingen. Met leefomgeving wordt hier bedoeld de buurt waarin de leerling woont, rondhangt, speelt en op school gaat.

Men zou dus ook van een buurtgerichte aanpak kunnen spreken.

Het achterliggende idee bij deze aanpak is dat de leerling, die zich bewust is van de **waarde** die de eigen leefomgeving heeft, zich meer bij de omgeving betrokken voelt en daardoor minder geneigd is te vernielen.

'Waarde' moet hier niet alleen in materiële (geld), maar ook in niet-materiële zin worden opgevat: het gaat met name om de sociale belevingswaarde van de buurt en alles wat erin staat voor de leerlingen zelf én voor andere buurtbewoners.

Hieruit blijkt al, dat deze benadering zich vrijwel geheel richt op het verhogen van **interne drem-pels** bij de leerlingen: zij moeten 'van binnen uit' gaan ervaren dat vandalisme onzin is.

Doelgroep

De brede of buurtgerichte aanpak wordt zowel in de bovenbouw van het basisonderwijs als in de onderbouw van het voortgezet onderwijs toegepast.

Op het basisonderwijs zijn met deze aanpak goede resultaten bereikt (53).

Over de effecten op het voortgezet onderwijs valt ook hier geen duidelijke uitspraak te doen: goede effect-evaluaties ontbreken.

Inhoud

Het 'bewust worden van de waarde van de buurt' kan op allerlei manieren worden aangepakt. Zo kunnen leerlingen door het maken van maquettes, tekeningen, foto's, opstellen en kaarten hun buurt beter leren kennen.

Het ligt in de lijn van een brede aanpak, waarin de klemtoon ligt op de totale leefomgeving van de scholier, om ook allerlei mensen uit de buurt bij het project te betrekken. Bijvoorbeeld:

- politie
- iemand van publieke werken
- iemand van een openbaar vervoersbedrijf
- buurtbewoners
- slachtoffers van vandalisme
- naburige scholen
- sportclubs

Deze personen en instanties kunnen op allerlei manieren in het project worden betrokken: bijvoorbeeld om een lezing te geven, leerlingen kunnen hen bezoeken, enquêtes of interviews afnemen, etc.

Wat het onderwerp vandalisme betreft: meestal worden de onderwerpen die in de specifieke aanpak ook aan de orde kwamen (wat is vandalisme, wie vernielen en waarom, wat zijn de gevolgen, wat is er tegen te doen) in de brede aanpak pas in tweede instantie behandeld.

Als je weet wat de waarde van iets is, kan ook duidelijk worden gemaakt wat de nadelige consequenties van vandalisme zijn.

Een heel aardig voorbeeld van de brede aanpak komt van een ITO-school te Delft (47) waar men een 'werkweek' organiseerde, waarbij de leerlingen met monteurs c.q. onderhoudsmensen van verschillende gemeentelijke diensten op pad gingen. Het was de bedoeling dat de leerlingen zelf vernielingen herstelden. Uit de evaluatie blijkt dat zij de werkweek erg geslaagd vonden en meer betrokken waren geraakt bij het gemeentelijk bezit.

Organisatie

Een project volgens de brede aanpak leent zich vaak uitstekend voor activiteiten die over een langere periode worden uitgesmeerd. Dat kan in het vaak zwaar beladen onderwijsprogramma van het voortgezet onderwijs problemen opleveren: de voorbereiding en uitvoering van een breed project vergen een vrij grote investering aan tijd en energie. Er moet van alles worden geregeld en gecoördineerd, omdat veel mensen bij het project betrokken moeten worden.

Toch biedt het voortgezet onderwijs ook voordelen. Allerlei al bestaande lessen en activiteiten kunnen voor het project worden gebruikt:

- geschiedenislessen over de buurt,
- lessen maatschappijleer over oorzaken en gevolgen van vandalisme,
- mentorlessen voor klassegelassen over motieven om aan vandalisme mee te doen,
- lessen audiovisuele vaardigheden om een video over de buurt te maken,
- lessen Nederlands om een verslag voor de schoolkrant te schrijven over de in het kader van het project uitgevoerde activiteiten.

Voorals er sprake is van een goede opbouw en een logische samenhang tussen de verschillende lessen ervaart de scholier het project als een geïntegreerd onderdeel van het totale onderwijs-pakket. En dit pakt altijd gunstiger uit dan een project dat in de laatste week voor de zomervakantie wordt gehouden omdat het dan toch komkommertijd is.

6.1.3

Aanpak gericht op de sfeer van de school

Een nadeel van zowel specifieke als brede schoolprojecten is, dat juist de leerlingen die een dergelijk project 'het meest nodig hebben' (de leerlingen die het meest vernielen) niet of nauwelijks door het project beïnvloed worden. Dit probleem kan met name spelen in het voortgezet onderwijs: uit diverse onderzoeken is gebleken dat de 'zware vandalen' vaak problemen op school hebben. Zij hebben een hekel aan school en/of bezoeken de school helemaal niet of onregelmatig.

Het kan, mede om die reden, verstandig zijn om (naast specifieke of brede projecten) ook te werken aan het verbeteren van de sfeer op school.

Het aardige van zo'n aanpak is dat het zich niet alleen kan richten op vandalisme, maar ook op motivatie van leerlingen, spijbelen, vroegtijdig schoolverlaten, verveling, agressie.

Het verbeteren van de sfeer op school kan bovendien -ook bij andere leerlingen dan de spijbelaars- leiden tot meer betrokkenheid bij de school en tot minder vandalisme.

Globaal gesproken zijn er drie terreinen waarop de school sfeerverbeteringen tot stand kan brengen:

1. In de relatie tussen leerstof en leerlingen: bijvoorbeeld door het opzetten van voorzieningen voor uitgevallen lesuren, huiswerkgroepen, opvang voor spijbelaars, begeleiding voor leerlingen die slecht kunnen meekomen of andere problemen hebben.

2. In de relatie tussen de school en de buurt: scholen kunnen bijvoorbeeld open dagen of kennismakingsbijeenkomsten organiseren, waarop leerlingen, leerkrachten en buurtbewoners elkaar beter kunnen leren kennen. Ook samenwerkingsprojecten tussen school en buurt (bijvoorbeeld gezamenlijk een pand opknappen of een buurtfeest organiseren) en na-schoolse activiteiten (toneel, muziek, etc.) vallen binnen deze aanpak.
3. De relatie tussen leerlingen onderling en leerlingen en leerkrachten: een voorbeeld (voor voortgezet onderwijs) is een lesmodel 'conflicthantering' (16). In een aantal lessen wordt met leerlingen besproken hoe zij woede of onbehagen om kunnen zetten in 'niet-destructief' gedrag.

Bij de sfeerverbeteringsaanpak dienen tenslotte twee kanttekeningen te worden geplaatst:

- Van maatregelen die binnen deze aanpak thuishoren, wordt eigenlijk nooit nagegaan welk effect zij op vandalisme hebben. Dit heeft mede te maken met het feit dat het verminderen van vandalisme zelden de hoofddoelstelling van dergelijke maatregelen is.
- Bij dit soort maatregelen zal een ambtenaar Voorkoming Misdrijven zelden een belangrijke rol spelen. Het is puur het domein van het team van leerkrachten.

6.1.4

Evaluatie van schoolprojecten

Evalueren behoort een vast onderdeel te zijn van schoolprojecten. Vanaf het allereerste begin – in het stadium van de planvorming – moet rekening worden gehouden met de evaluatie van het project.

In de praktijk raken evaluatie-activiteiten echter vaak ondergesneeuwd. "We zien wel" is een veel gehoorde kreet. Na het project praat dan niemand meer over evalueren. Het project is immers afgelopen en men is blij dat het er op zit. Er zijn een aantal goede redenen om wel goed te evalueren en hiervan een verslag te maken.

- Leren van de opgedane ervaringen: het geleerde kan worden gebruikt om een eventueel vervolgproject (nog) beter op te zetten, andere scholen kunnen ook leren van de ervaringen.
- Onderstrepen van het succes: een verslag van alles wat gedaan en bereikt is, is een oppepper voor al degenen die tijd, moeite en financieën in het project hebben gestoken.

- Veilig stellen van de continuïteit van een project: de doodsteek voor veel schoolprojecten is een ijzige stilte na het geroezemoes van de projectactiviteiten. Als na verloop van een zekere tijd alles rond het projectthema stilvalt, raakt een en ander snel in de vergeethoek. En dat is zonde. Het bewustwordingsproces heeft de meeste kans van slagen als er een zeker vervolg aan te geven valt. De opgedane ervaringen moeten daarbij als fingerwijzingen voor het vervolg fungeren: wat fout is gelopen wordt anders aangepakt; voor die onderdelen uit het project waar de leerlingen 'niks an' vonden wordt een andere inhoud of vormgeving gekozen; voor die zaken die teveel geld kosten worden goedkopere middelen gevonden.

Er kunnen twee soorten van evaluatie worden onderscheiden: procesevaluatie en effectevaluatie.

Procesevaluatie

De procesevaluatie behandelt de wijze waarop het project is gelopen, wat er is misgegaan, wat goed is gegaan, welke onderdelen van het project de meeste bijval vonden, etc. Een procesevaluatie hoeft niet ingewikkeld te zijn: het enige wat nodig is, is een aantekenschrift waarin door de begeleider(s) van het project wordt bijgehouden hoe het project verloopt. In zo'n schrift kunnen ook de reacties van de leerlingen of andere betrokkenen worden genoteerd.

Een procesevaluatie kan flink worden uitgebreid, door een aantal betrokkenen (bijvoorbeeld alle leerkrachten of ouders) na afloop te vragen naar hun mening over de verschillende projectonderdelen.

Effectevaluatie

De effectevaluatie gaat in op de vraag of het gestelde doel van het project – bijvoorbeeld vermindering van het aantal vernielingen – gehaald is.

Voor de start van een project moet nauwkeurig worden vastgesteld hoe de bestaande situatie is. Is het doel van een project 'vermindering van vernielingen in/rond de school', dan dienen de vernielingen in en rond de school gedurende een bepaalde periode voorafgaand aan het project nauwkeurig te worden vastgesteld. Dit kan men ook door een aantal leerlingen laten doen.

Na afloop van het project moet opnieuw worden vastgesteld hoe het met de vernielingen gesteld is. Een eenvoudige aftreksom leert dan of het project effect heeft gehad (het doel is bereikt).

Eenzelfde gang van zaken geldt voor de geformuleerde leerdoelen, bijvoorbeeld het volgende doel: "Leerlingen hebben kennis en inzicht in het vandaliseprobleem en de gevolgen ervan".

Vooraf moet worden vastgesteld, bijvoorbeeld door een vragenlijstje of door een klasgesprek, wat de leerlingen over vandalisme weten. Na de projectactiviteiten kan eenzelfde vragenlijstje door de klas gaan, of hetzelfde klasgesprek worden opgezet. Zo kan men nagaan of leerlingen zijn veranderd in kennisniveau, ideeën en meningen ten aanzien van vandalisme.

Voorzieningen voor jongeren

Tussen voorzieningen voor jongeren en het plegen van vandalisme bestaat een relatie met een dubbele bodem.

Er wordt vaak op gewezen dat een ruim aanbod van voorzieningen het vandalisme vermindert. De redenering die men daarbij volgt is dat deze voorzieningen een alternatief voor het plegen van vandalisme bieden: jongeren kunnen daar hun energie kwijt, hun aanzien in de groep verhogen, hun frustraties afreageren. Kortom de voorzieningen nemen vooral bepaalde motieven (verveling, prestige, onvrede) weg.

Onder deze positieve kant van voorzieningen ligt echter een negatief aspect: voorzieningen kunnen ook de kans op vandalisme vergroten: groepen jongeren die in hun strijd om de 'macht' in het jongerencentrum de boel kort en klein slaan; na het sluiten van de cafés trekt een groep beschonken jongelui door de stad waarbij een spoor van vernielingen wordt achtergelaten. In deze subparagraaf zullen beide aspecten nader worden uitgewerkt.

Voorzieningen als middel tegen vandalisme

Bij het opzetten van voorzieningen voor jongeren is natuurlijk de eerste vraag voor welke doelgroep de voorzieningen zijn bestemd. Op basis van de ervaringen in vandalisme projecten kunnen drie hoofddoelgroepen worden onderscheiden:

- kinderen (8 tot ongeveer 12 jaar);
- tieners (12 tot 16 jaar);
- de oudere jeugd (16 jaar en ouder).

We zullen bij elke doelgroep kort enkele mogelijke voorzieningen noemen en een aantal uitgangspunten behandelen.

Kinderen (8-12 jaar)

Bij kinderen moeten voorzieningen aansluiten bij de behoefte om de fysieke omgeving te verkennen. Daarvan uitgaande liggen de voorbeelden voor deze leeftijdsgroep vooral in de sfeer van het 'buiten spelen'. Bij het opzetten van dergelijke voorzieningen zijn drie uitgangspunten belangrijk:

- Er moet een zekere 'uitdaging' van de speelplek uitgaan;
- Er moet rekening worden gehouden met de 'modegevoeligheid' van bepaald speelgedrag;

– Er moet rekening worden gehouden met het veranderen van de leeftijd van de doelgroep. Verschillende gemeenten hebben ervaringen met de zogenaamde 'ruige speelterreinen'. We citeren uit een beschrijving van een van de eerste voorkoming misdrijven projecten (12): "Uit dit gesprek bleek dat de ouders er bij de gemeente op aan hebben gedrongen een aantal speelgelegenheden voor de jeugd te creëren. De gemeente gaf gehoor aan dit verzoek en er is nu dan ook een speelveld – met hut – gekomen. De kinderen zwerven niet langer om de school, maar maken gebruik van het veldje, waar de politie overigens zo af en toe een kijkje komt nemen".

Ruige speelplaatsen voldoen in ieder geval aan de eerste voorwaarde en kennelijk zijn ze ook voor alle tijden en leeftijden geschikt.

Bij andere voorzieningen (voor kinderen) is het vaak moeilijker om aan alle voorwaarden te voldoen. Zo lijden speelplaatsen vaak een kwijnend bestaan; bijvoorbeeld omdat de kinderen ouder zijn geworden of omdat een bepaald spel uit de mode is geraakt. Een voorbeeld van dit laatste is een fietscrossbaan die in het kader van het Amsterdamse project te Osdorp is aangelegd. Bij de start van dit project bleek er onder de jeugd grote behoefte aan een fietscrossbaan. Door allerlei ambtelijke problemen duurde het echter twee jaar voordat deze baan er lag; helaas begon het fietscrossen toen al weer uit de mode te raken.

Overigens wil dit natuurlijk niet zeggen dat fietscrossbanen in alle omstandigheden uit den boze zijn. Wel willen we er voor pleiten dat men bij de 'ingerichte speelplekken' een flexibel beleid volgt: ze moeten vrij eenvoudig en snel aan zich wijzigende omstandigheden (andere interesses, andere doelgroepen) aangepast kunnen worden. In 7.2 zullen we hier nog een aantal meer specifieke inrichtingsvoorwaarden aan toevoegen.

Tieners (12-16 jaar)

Tieners raken vaak tussen de wal en het schip: te oud voor het speelterrein, te jong voor bijvoorbeeld het jongerencentrum en café. Bovendien blijkt dat in deze leeftijd de jongeren die vandalisme plegen een heel ander patroon van vrije-tijds besteding hebben dan jongeren die niet vernielen (52).

Hun bezigheden in de vrije tijd zijn niet erg gestructureerd; ze kunnen zich moeilijk houden aan de regels die door bepaalde (sport-)verenigingen worden opgelegd.

Bij het plegen van vandalisme spelen in deze leeftijdscategorie vooral prestige en onvrede een rol. Uitgaande van bovenstaande situatieschets zijn bij voorzieningen voor deze tieners de volgende uitgangspunten van belang:

- Er moet een zekere uitdaging van uitgaan;
- Geef de jongeren inspraak, mede-verantwoordelijkheid, zodat niet alle regels van boven worden opgelegd;
- De activiteiten van deze jongeren vereisen vaak veel begeleiding; hetgeen er voor pleit vooral kleinschalige activiteiten op te zetten;
- De voorziening moet laagdrempelig zijn; dat wil zeggen dat de jongeren niet aan allerlei 'zware' voorwaarden (bijvoorbeeld hoge entreprijzen) hoeven te voldoen.

In Amsterdam-Osdorp was een van de preventieve maatregelen specifiek gericht op tieners: een sleutelwerkplaats waar een groep jongens aan hun brommers konden sleutelen.

Na een moeilijke aanloopfase is dit uiteindelijk een succesvolle voorziening geworden: het kostte vooral moeite om het juiste evenwicht te vinden tussen enerzijds het geven van verantwoordelijkheden aan de jongeren en anderzijds het bestraffende optreden als bepaalde regels werden overtreden (53).

Een ander voorbeeld van een voorziening die bij tieners (en ook bij andere leeftijdsgroepen) goed aanslaat is het organiseren van 'sport-instuiven'.

Bij dergelijke sportinstuiven is sprake van een 'laag-drempelige activiteit': de toegang is gratis of bijna gratis en de jeugd kan zich de hele dag met allerlei verschillende vormen van sport bezighouden.

In sommige gemeenten (bijvoorbeeld Delft, Enschede en Leiden) zijn of worden voorzieningen opgezet die er op gericht zijn om 'tieners die te veel vrije tijd hebben' in goede banen te leiden. Het gaat hier om de opvang van chronische spijbelaars. Om een beeld te geven van dergelijke projecten een citaat (34):

"Deze opvang kan geschieden in de vorm van een spijbelopvanggroep, welke verbonden zal worden en tevens nauwgezet gaat samenwerken met een school voor voortgezet onderwijs in Leiden.

Het ligt in de bedoeling deze spijbelopvanggroep open te stellen voor jongeren tussen 12 en 16 jaar, die spijbelen of van school zijn weggestuurd, waardoor geen enkele andere school ze aanneemt.

Deze groep jongeren waarvan het aantal in Leiden geschat wordt tussen 60 à 70, houdt zich nu vaak bezig met bepaalde vormen van vandalisme en de zogenaamde kleine criminaliteit, voortkomend uit een door deze tijd ontwikkeld vervelingspatroon. Getracht zal worden om door intensief met deze jongeren te werken, ze te helpen bij het maken van een keuze voor een nieuwe school, een stageplaats of een combinatie van die twee. Tevens beoogt het project om jongeren voor wie de terugkeer naar

het reguliere onderwijs niet tot de mogelijkheden behoort te begeleiden bij het zoeken naar werk."

Oudere jeugd (16 en ouder)

Bij de oudere jeugd spelen over het algemeen dezelfde achtergronden als bij tieners een rol. Voorzieningen dienen dan ook volgens dezelfde uitgangspunten te worden opgezet.

Zij hebben echter wel weer andere wensen dan tieners. Bovendien zijn de problemen bij deze jongeren vaak nog wel een graadje erger dan bij tieners en dat maakt het creëren van goede voorzieningen er niet eenvoudiger op.

We kunnen hier wijzen op de volgende concrete ervaringen en plannen:

– Sportactiviteiten.

Vaak beperken de activiteiten in jongerencentra zich tot aan de bar hangen, wat kaarten, knokken, drinken en roken. Dat het doorbreken van dit patroon door het organiseren van meer lichamelijke sporten een positieve invloed heeft, wordt heel aardig beschreven in de publikatie 'Bikkelharde boys en hun sportieve passies' (6).

De belangrijkste boodschap is dat de lol in het spel voorop moet staan en niet de prestatiedrang.

– Opvang van 'zwerfgroepen'.

Doel van dergelijke projecten is om groepen jongeren die geen vaste eigen stek hebben van een eigen 'honk' te voorzien. In Amsterdam (31) streeft men er daarbij naar de jongeren zoveel mogelijk zelf te laten doen bij het ombouwen van leegstaande gebouwen tot jongerenhonk.

In Veldhoven (49) stelt men oude directieketen ter beschikking.

Deze oplossingen hebben gemeen dat zij relatief goedkoop zijn en een eigen inbreng van de jongeren vereisen.

– Afstemming van sluitingstijden van jongerencentra.

Tijdens (zomer)vakanties zijn jongerencentra vaak enkele weken dicht, met als mogelijk gevolg dat de vaste bezoekers die weken over straat gaan zwerven. Om dit te vermijden kan worden getracht de sluitingstijden van verschillende centra op elkaar af te stemmen.

In Amsterdam (53) bleek dat niet eenvoudig te zijn:

Vanwege de bezuinigingen zitten jongerencentra zeer krap in hun menskracht en bovendien bestond het bezwaar dat door de afstemming de jongerencentra onder elkaars duiven (= doelgroepen) zouden gaan schieten.

– Zonder-werkprojecten voor werklozen jongeren.

Hier is men onder andere in Enschede en Amsterdam mee begonnen. In dit kader worden bijvoorbeeld cursussen georganiseerd over het opzetten van kleinschalige bedrijfjes (56).

Rol politie

Bij het opzetten van voorzieningen voor de verschillende leeftijdsgroepen zal de politie over het algemeen slechts een bescheiden rol spelen. Hier ligt immers vooral een taak weggelegd voor andere diensten en afdelingen; de politie zal vooral een signalerende en adviseerende rol kunnen spelen.

De rol van voorzieningen voor jongeren

Er is een type 'voorziening' in het voorgaande nog niet besproken: voorzieningen die bedoeld zijn om de jeugd een alternatief te bieden op die dagen en nachten dat er per traditie veel vernield wordt.

Waarschijnlijk zijn er tal van (onbeschreven) voorbeelden op dit terrein: op bijvoorbeeld Luilak worden er in veel gemeenten allerlei afleidings-activiteiten georganiseerd.

Delft

Zo is in Delft (1) een Luilakwerkgroep (sic!) ingesteld, waarin de ambtenaar VM een coördinerende functie vervulde. Deze werkgroep, waarin verder ondermeer het jongerenwerk

vertegenwoordigd was, heeft in 1985 een heel activiteitenprogramma in de TH-wijk georganiseerd, onder andere met een nachtelijke autocross.

Dit bleek slechts ten dele succesvol; in de stad was het over het algemeen rustig, maar het vandalisme concentreerde zich nu met name in de TH-wijk zelf. Dit kwam waarschijnlijk ondermeer omdat er onvoldoende 'vaart' in het programma zat.

Verder kampte men met een gebrek aan medewerkers en bestond bij een aantal medewerkers "het gevoel die nacht met knikkende knieën te hebben gewerkt".

Bij de voorbereiding van de Luilak-activiteiten in 1986 probeert men zoveel mogelijk buurthuizen te interesseren. Het resultaat is echter bedroevend (6 reageren positief; 21 reageren niet of negatief). Desondanks weet de Luilakwerkgroep ook in 1986 weer een mooi spektakel van de grond te trekken, zoals blijkt uit het volgende rijtje:

- Rodeostier (belangstelling erg groot);
- Kop van jut (belangstelling erg groot);
- Mini-wielerbaan (belangstelling was in het begin matig, later in de nacht werd het beter);
- Bierfietsen (was geen belangstelling voor, men veronderstelde dat men na of tijdens een prestatie gratis bier kon drinken, dit bleek echter niet het geval);
- Schiettent (belangstelling erg groot);
- Auto-trekken (geen belangstelling);
- Handdrukken (geen belangstelling);
- Accutillen (geen belangstelling).

Deze en andere activiteiten (optreden van een hardrock-band bijvoorbeeld) vormden de preventieve kant van de zaak.

Anderzijds waren in de Luilaknacht 42 man/vrouw politie- personeel in dienst, die zonodig repressief optraden.

'Observeerders' reden rond en op hun aanwijzingen werd gereageerd met 'uniformen'. We zien ook hier hoe preventie en repressie elkaar aanvullen. Het resultaat van dit alles bleek succesvol: "Concluderend kan men stellen dat de Luilak een rustig verloop had, dit is niet in het minst te danken aan de inzet en handelswijze van alle aanwezigen" (notulen van de evaluatievergadering). Dit succes is overigens ook af te leiden uit de schade aan gebouwen: in 1985 was de Luilakschade nog f 51.000,-, terwijl men in 1986 bijna kon spreken van een 'normale weekend' schade (f 8.000,-).

Den Haag

Het meest in het oog springende en best beschreven project is het oud- en nieuw project '85-'86 in de gemeente Den Haag. We citeren (21): "Den Haag geniet op het gebied van de oudejaarsviering een twijfelachtige reputatie. En dat is niet zonder reden. (...) De problemen blijven in Den Haag overigens niet tot de oudejaarsnacht zelf beperkt, maar doen zich in de hele periode rond de jaarwisseling voor: als het waren 'tussen Kerstmis en Driekoningen'. Wel komt het in de oudejaarsnacht tot een climax. De gevolgen: grote materiële schade (in 1984/'85 naar schatting 3 tot 4 miljoen gulden), maar vooral ook – en dat wordt vaak vergeten –

aanzienlijke immateriële schade: angst en onrust, gevoelens van onveiligheid en onmacht onder de Haagse bevolking.

De laatste jaren viel er daarbij een stijgende tendens te bespeuren. Geweld en vernielingen deden zich op een steeds grotere schaal voor en kregen een steeds harder karakter."

Op basis van een nadere probleemanalyse werden ondermeer de volgende maatregelen uitgevoerd:

- Het organiseren van activiteiten voor jongeren in de kerstvakantie.
- In de oudejaars-nacht vertonen van films op de kabel-TV om zo te trachten een aantal jongeren aan de buis te kluisteren.
- Het organiseren van buurtfeesten tijdens de jaarwisseling in die buurten waar van oudsher de meeste problemen waren. Daarbij werd getracht de jongeren zoveel mogelijk bij de activiteiten te betrekken en bepaalde verantwoordelijkheden te geven.
- Daarnaast stonden alle maatregelen in het teken van het motto: "Oud en Nieuw moet weer een feest worden". Deze boodschap werd uitgedragen in een publiciteitscampagne (met ondermeer een film, een huis-aan-huiskrant, advertenties en veel 'vrije' publiciteit), werd onderstreept door de eerdergenoemde festiviteiten, maar had ook consequenties voor de politiemaatregelen: terughoudender inzet van 'harde' politie-eenheden en aandacht voor de uitmonstering en het optreden zelf.
- Voorts werden de mogelijkheden tot vernielen verkleind, ondermeer door brandbare materialen te verwijderen en slooppanden bij voorbaat te slopen.
- De meer repressief getinte maatregelen zullen in paragraaf 8 nog aan bod komen.

Naar de resultaten is vrij uitvoerig onderzoek verricht (21):

"Het Vandalismeteam heeft op grond van een schade-onderzoek bevestigd, dat bij de afgelopen jaarwisseling (85/86) een schade is veroorzaakt van 1,5 tot 2 miljoen gulden. Ramingen met betrekking tot eerdere jaarwisselingen ontstane schade beliepen 3 tot 4 miljoen gulden". Hierbij moet overigens worden aangetekend dat de schade-schatting van 1,5 à 2 miljoen vrij hard is, maar dat dit niet gezegd kan worden voor de schatting over de voorgaande jaren (de 3 à 4 miljoen). Wel blijft overeind staan dat de schade van de jaarwisseling 85/86 per saldo flink veel lager uitpakte dan in het verleden. De hele actie kostte de gemeente ongeveer f 170.000,- en dat geld lijkt dus zondermeer rendabel besteed.*

* = Let wel: de kosten kwamen geheel voor rekening van de gemeente, terwijl de baten (dat wil zeggen de schadedaling) ten gunste kwamen aan velen (winkeliers, particulieren, gemeente, andere overheden, etc.)

Naast deze enigszins wankelende kosten-baten afweging kunnen op basis van een enquête onder de bevolking nog de volgende uitspraken worden gedaan (21):

"De Haagse bevolking heeft de afgelopen jaarwisseling als rustig (83%) en ook als rustiger dan andere jaren (62%) ervaren. Dit laatste geldt in bijzondere mate voor de bewoners van de doorgaans 'getroffen' gebieden: hier heeft 74% de jaarwisseling als rustig ervaren.

Ander onderzoek, zoals een onderzoek onder het dienstdoende politiepersoneel, maar ook naar indicatoren van (on)rust rond de jaarwisseling als meldingen bij brandweer en politie, aantallen gewonden, aangehouden verdachten, bevestigen het beeld dat de jaarwisseling minder onrustig is verlopen dan voorgaande jaren, hetgeen overigens nog niet wil zeggen: rustig genoeg!".

Wij zouden hier dan nog de conclusie aan toe willen voegen dat het project in Den Haag het bewijs levert dat speciale voorzieningen op bepaalde dagen positieve effecten kunnen bewerkstelligen en dat zij zich als het ware zelf terugbetalen.

Rol politie

Bij het organiseren van incidentele voorzieningen op dagen dat er traditioneel veel wordt vernield, is de inbreng van de politie – zoals uit de voorbeelden blijkt – veel groter dan bij het opzetten van structurele voorzieningen van jongeren.

Dat is ook logisch: festiviteiten als Luilak en Oud- en Nieuw-viering vereisen in bepaalde gemeenten al sinds jaar en dag een geïntensiverde politie-inzet. Het ligt dan ook voor de hand dat (mede) van de politie het initiatief uitgaat om te trachten met een combinatie van repressieve en preventieve middelen de druk van de ketel te halen.

Preventie in en rond omlegende gebieden

De laatste jaren is ook meer ervaring opgedaan met preventieve maatregelen in en rond uitgaansgelegenheden.

Allereerst zijn hier de simpele voorbeelden van het afstemmen van de sluitingstijden van bepaalde voorzieningen (discotheken en dergelijke) op rijtijden van het openbaar vervoer. Het kan een hoop ellende voorkomen als jongeren direct op de bus of trein kunnen stappen in plaats van een half uur te moeten wachten. Naast dergelijke relatief simpele maatregelen hebben zich een aantal interessante ontwikkelingen voorgedaan rond gelegenheden waar alcohol wordt geschonken.

Er kunnen hier twee fundamenteel verschillende strategieën worden onderscheiden:

- Het beperken van het verstrekken van alcohol aan jongeren.
- Het voorkomen dat er grote aantallen jongeren tegelijk op straat komen (deconcentratie van jongeren).

Inperken alcoholverstreking

Een aardig voorbeeld van deze strategie levert **Veldhoven** (49):

"In het kader van het vandalismedoelproject zullen de eigenaars/beheerders van horeca, sportkantines en wijkgebouwen geïnformeerd worden over de relatie die er bestaat tussen alcohol(mis)bruik en vandalisme. Ook zullen zij

gewezen worden op het feit, dat alcohol schenken aan bezoekers die jonger dan 16 jaar zijn strafbaar is.

Wanneer deze aanpak geen effect sorteert, kan overgestapt worden op andere acties en controles waarbij ook verbaliserend wordt opgetreden. In Veldhoven zijn slechts enkele gelegenheden waar erg veel jeugd komt. De vorengenoemde acties kunnen in eerste instantie daar opgezet worden."

Resultaten van deze aanpak zijn nog niet voorhanden.

Deconcentratie van jongeren

Met deze strategie zijn in **Kampen** ervaringen opgedaan (5). In 1984 werden in deze gemeente bij wijze van proef gedurende een jaar geen verplichte sluitingstijden gehanteerd voor horeca-inrichtingen in de nachten van vrijdag op zaterdag en zaterdag op zondag. Naar het resultaat van deze proef is door de plaatselijke politie onderzoek gedaan. De onderzoeksactiviteiten bestonden uit:

- Het wekelijks invullen van een inlichtingenstaat door de algemene surveillancedienst. Op deze weekstaten werden diverse horeca-ondernemingen vermeld die op de wekelijkse sluitingstijd gecontroleerd moesten worden.

- Voorts konden op die controlestaat klachten, suggesties en incidenten, met betrekking tot de sluitingstijden worden vermeld.
- Regelmatige interviews van de horeca-ondernemers, omtrent hun ervaringen met de 'proefperiode'.
- Vergelijking tussen mutaties in het dagrapport en meldbriefjes gedurende de 'proefperiode' en een gelijke periode een jaar daarvoor.

Op basis van deze activiteiten konden, na een totale periode van tien maanden, de volgende conclusies worden getrokken:

- De gemiddelde sluitingstijd van de horeca-ondernemingen was voor 60% gelegen tussen 02.00 en 03.00 uur. 25% van de ondernemingen sloot tussen 03.00 en 04.00 uur en de overige 15% werden voor 02.00 of na 04.00 gesloten.
- Het bezoek aan de horeca-gelegenheden verschoof naar een iets later tijdstip en het publiek ging 'druppelsgewijs' naar huis.
- Het horecabezoek was iets toegenomen, doch deze toename werd **niet** veroorzaakt door extra bezoek uit de omliggende gemeenten (zoals Zwolle en Lelystad).
- Er zijn minder incidenten bij de politie bekend geworden. Of dit verband houdt met de verruiming van het sluitingstijdstip is niet met zekerheid te zeggen. De ervaring leert dat schommelingen in het incidentenpatroon vaker voorkomen en niet altijd te verklaren zijn. Het agressieve karakter van sommige incidenten lijkt ook minder te zijn geworden.
- De horeca-ondernemers, op enkele uitzonderingen na, hebben de proefperiode als positief ervaren.
- Vanuit de burgerij zijn in de nieuwe situatie nagenoeg geen klachten ontvangen over geluids- of lawaaioverlast (één café vormde hierop een uitzondering).

Op basis van deze resultaten besloot de gemeenteraad tot het laten vervallen van de bepalingen uit de APV inzake het sluitingsuur van horeca-instellingen.

Rol politie

We merken op dat de beide 'strategieën' weliswaar sterk verschillen maar niet noodzakelijk onverenigbaar zijn. Zo is de Veldhovense strategie vooral gericht op de jongere jeugd, terwijl de Kampense aanpak zich met name richt op oudere jongeren die waarschijnlijk veel moeilijker van de 'alcohol af te houden zijn'.

Het verschil in strategieën komt ook tot uiting in de rol van de politie. In de Kampense aanpak staat in feite een administratieve handeling (veranderen van APV) centraal.

Deze verandering moet natuurlijk begeleid worden door de politie; na verloop van tijd zal de politie er echter geen extra tijd meer aan hoeven te besteden. Als het goed gaat, blijft er juist meer tijd voor andere zaken over.

Bij een strategie gericht op het inperken van alcoholverstrekking hoeft het voortouw niet noodzakelijkerwijs bij de politie te liggen (zoals in Veldhoven), maar kan ook de gemeente de rol van initiator vervullen. Zo is bijvoorbeeld het geven van voorlichting over de gevaren van alcoholgebruik door jongeren een activiteit die duidelijk ook bepaalde gemeentelijke diensten en afdelingen (bijvoorbeeld Jeugdwelzijn) aangaat. De politie zou dan in eerste instantie een adviserende rol kunnen spelen; bij de uitvoering van maatregelen kan een controlerende taak worden uitgevoerd.

Vandalisme: politiek op de maatschappij en informele controle

Sinds het eindrapport van de Commissie Kleine Criminaliteit (Commissie Roethof) en de regeringsnota Samenleving en Criminaliteit worden begrippen als sociale controle en toezicht hoog in het vaandel geschreven.

Als een van de oorzaken van vandalisme wordt de geringe controle op het gedrag van jeugdigen aangevoerd.

De mogelijkheden om die controle te vergroten kunnen worden onderverdeeld naar verschillende groepen die meer controle kunnen uitoefenen:

- De burgers c.q. bewoners van bepaalde buurten. We spreken hier van informele controle.
- De mensen die in hun beroep veel met jongeren te maken hebben: leerkrachten, jongerenwerkers, maar bijvoorbeeld ook controleurs in het openbaar vervoer. Dit noemen we semi-formele controle.
- De politie, deze oefent formele controle uit. De eerste twee vormen van controle worden in deze subparagraaf besproken; de derde in paragraaf 8.

Informele controle

In sommige projecten heeft men getracht de informele sociale controle langs indirecte weg te vergroten: de maatregelen zijn er op gericht de bewoners meer bij hun woonomgeving te betrekken met de achterliggende gedachte dat zij er dan ook op zullen toezien dat er geen vernielingen plaatsvinden.

In dit kader passen ondermeer de volgende activiteiten:

- Het houden van schoonmaakacties in buurten, waarbij Reinigingsdienst en bewoners (jong en oud) de handen ineen slaan. Een dergelijke aanpak heeft men ondermeer in Tilburg (17) gevolgd.
- Het organiseren van activiteiten met een feestelijk karakter. In de Amsterdamse buurt Osdorp (53) is dit op vrij uitgebreide schaal toegepast: er werd een 'leefbaarheidsweek' (waarbij gemeentelijke diensten zich via stands presenteerden), demonstraties van politie en brandweer, etc.
Het aspect vandalisme werd belicht door het tentoonstellen van vernielde objecten.
- Het geven van meer verantwoordelijkheden aan bewoners bij inrichting en onderhoud van de buurt.
Hier ligt een scala van mogelijkheden waarbij men wel spreekt van zelfbeheer (beheer van het woongebouw en de directe woonomgeving door bewoners zelf) of sociaal- c.q. ruimtelijk beheer (bewoners praten en beslissen mee over de herinrichting van hun buurt). Ook de privatisering van openbaar groen tot (volks)tuintjes is een vorm van het overdragen van verantwoordelijkheid. In Amerika komt het zelfs voor dat bewoners de hele straat beheren: de geprivatiseerde straten van St. Louis (40).
- Op het terrein van het overdragen van verantwoordelijkheden liggen overigens ook veel mogelijkheden waarbij jongeren ingeschakeld kunnen worden. In het Amsterdamse Osdorp project (53) zijn hier positieve resultaten mee geboekt. Door een groep leerlingen van een MTS werd een nieuw slot (plus bijbehorende sleutel) voor deurtjes in lantaarnpalen ontworpen. De 'oude' deurtjes konden namelijk eenvoudig worden geopend waarna de bedrading werd losgetrokken of in de fik ging. Het ontwerp van de leerlingen is uiteindelijk in productie genomen. Dit levert niet alleen een technisch minder vandalisme gevoelige paal op, er is ook bereikt dat de jongeren het gevoel krijgen dat de lantaarn-

palen gedeeltelijk van hun zijn waardoor ze zelf een zekere mate van informele sociale controle uitoefenen ten aanzien van dit deel van het straatmeubilair.

Later is in Amsterdam ook geëxperimenteerd met het adopteren vanabri's door jongeren (13). Dit bleek echter geen succes; behalve het schoonmaken van deabri's konden de leerlingen er verder weinig mee.

Een adoptie-experiment heeft vermoedelijk meer kans van slagen als jongeren ook de kans krijgen een bijdrage te leveren aan het ontwerp (zoals bij het lantaarnpaal experiment) en aan bepaalde reparaties. Alleen op die manier kunnen ze er immers enige 'eër' en 'status' aan ontleen. Als je de zaak alleen mag schoonhouden zal dat niet erg statusverhogend werken.

- Een laatste vorm om de informele controle te vergroten is buurtpreventie. We gaan hier verder niet op in, maar verwijzen naar de informatiemap Buurtpreventie. Beschikt u niet (meer) over deze map, dan kunt u daar naar vragen bij het RBVM.

Waarschuwing

Tot besluit moet worden opgemerkt dat men de invloed van informele controle niet mag overschatten. Effectieve informele controle is immers het resultaat van een lange keten:

zien/horen dat er iets gebeurt, **begrijpen** dat actie vereist is (politie waarschuwen en/of zelf iets doen), deze actie **willen** uitvoeren, de actie **kunnen** uitvoeren.

Bij de eerste schakel in deze keten gaat het heel vaak al mis. Bijvoorbeeld omdat mensen door de bouw of inrichtingswijze van een buurt of gebouw eenvoudigweg niet de mogelijkheid hebben om te zien wat er gebeurt op straat, in de lift, achter de bosjes, etc.* Politiemensen zijn wel eens te snel geneigd te denken dat bewoners in een bepaalde (hoogbouw)buurt niets willen doen, terwijl in feite de bewoners niet of nauwelijks controle uit kunnen oefenen. Voor het treffen van preventieve maatregelen moet men dan eerder de architecten, de planologen en 'buurtstoffeeders' gaan aanspreken dan de bewoners (zie ook paragraaf 7).

* = In dit verband kan erop worden gewezen dat uit de CBS-slachtofferenquêtes blijkt dat slechts 15,8% van de slachtoffers de vernieling ziet plaatsvinden.

Semi-formele controle

Op dit terrein zijn in het kader van de bestuurlijke preventie van veel voorkomende criminaliteit een aantal voorstellen ingediend. Het betreft hier ondermeer het aanstellen van conciërges in flats en het begeleiden van sportactiviteiten van jongeren.

Het meest grootschalige semi-formele controleproject speelt zich echter af in het openbaar vervoer van de vier grote gemeenten. Hier worden speciale functionarissen (zogenaamde VIC's) ingezet, die ondermeer tot taak hebben via controles grijs en zwart rijden en het plegen van vernielingen te voorkomen.

Uit de evaluatie van dit project (2) komt naar voren dat zwart- en grijsrijden door de activiteiten van de VIC's flink zijn afgenomen en dat de schade die de vervoersbedrijven ten gevolge van vandalisme lijden zich gestabiliseerd heeft.

Rol politie

Bij deze strategieën kan worden aangetekend dat het stimuleren van informele en semi-informele controle meestal niet in eerste instantie een taak voor de politie is.

Wel kunnen maatregelen op dit terrein consequenties hebben voor de werkwijze van de politie. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk dat informele en semi-informele controle in eerste instantie leidt tot een verhoogde werkdruk van bepaalde politie-onderdelen omdat er meer vernielingen bij de politie worden gemeld. Derhalve is het van belang bij dit type maatregelen van politieke zijde in ieder geval de mogelijkheden en onmogelijkheden worden aangegeven.

6.4

Voorlichting via de massa-media

Voorlichting over vandalisme via massa-media (televisie, radio en krant) kan twee verschillende functies hebben: *

- Een ondersteunende functie bij vandaliseprojecten: via de media wordt het publiek op de hoogte gesteld van de preventieve maatregelen.

- Een zelfstandige functie: via de media wordt getracht jongeren zodanig te beïnvloeden dat zij minder vandalisme plegen.

Deze beide functies worden hier kort besproken.

6.2.2

De informele functie

Wanneer er een project wordt gehouden waarbij men een inbreng van bewoners verwacht, moeten die bewoners natuurlijk van het project op de hoogte worden gebracht.

Zo werden bijvoorbeeld tijdens het project in het Amsterdamse Osdorp (53) twee pagina's van de lokale wijkkrant ingeruimd voor een artikel over de verschillende maatregelen. Uit een enquête, die negen maanden later gehouden werd, bleek dat 43% van de ondervraagden zich herinnerden dat artikel te hebben gelezen. Overigens nam (evenals na de in 6.3 besproken leefbaarheidsweek) direct na het verschijnen van de krant het aantal meldingen van vandalisme bij de politie toe, terwijl het werkelijke aantal vernielingen afnam. Klaarblijkelijk had deze vorm van voorlichting ook een positief effect op de informele controle.

In 6.2.2 hebben we reeds het voorbeeld van het Haagse oud- en nieuwproject behandeld. Hier heeft voorlichting via media een nog veel grotere rol gespeeld en waarschijnlijk een fundamentele bijdrage aan de vermindering van vandalisme geleverd.

Voorts is het interessant dat er gebruik werd gemaakt van het moderne middel van de kabeltelevisie. Dit zal in de toekomst ongetwijfeld nog verdere toepassingsmogelijkheden krijgen.

* = Zie voor meer informatie het hoofdstuk 'Voorlichting'.

Gelet op ervaringen in Engeland (42 en 35) hoeven we er niet bedroefd om te zijn dat er nog nooit een Nederlandse media campagne met als thema 'Vandalisme' is gevoerd.

In 1978 is bij wijze van proef in Noord-West Engeland een televisie-campagne gehouden, waarvan de kosten 200.000 pond beliepen. De proef was bedoeld om na te gaan of een landelijke campagne (van 1,3 miljoen pond) nuttig zou zijn.

De campagne bestond uit twee spotjes van ongeveer 45 seconden. Het eerste spotje was gericht op jongens tussen 8 en 13 jaar en belichtte de nadelige consequenties van het gepakt worden voor vernieling: plotseling stond de politie thuis bij de jongeren voor de deur. Het tweede spotje had de ouders van jonge jongens als doelgroep en was bedoeld om de controle van ouders op hun kinderen te vergroten: terwijl in beeld een stel jongens bezig is een woning te 'verbouwen', zegt een commentaarstem: "Most of us think that vandalism in the streets has nothing to do with us. But just for a minute imagine if it happened in our own home". Gedurende twee perioden van ongeveer een maand werden beide spotjes ongeveer 60 keer uitgezonden.

De proefcampagne werd door maar liefst drie instanties langs diverse wegen (onder andere metingen van vandalisme aan openbaar bezit, interviews met ouders over toezicht op hun kinderen) geëvalueerd.

Uit deze evaluaties kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- 96% van de geïnterviewde ouders heeft tenminste een spotje een of meer keren gezien.
- De spotjes hebben echter **geen** aantoonbare invloed op het aantal gepleegde vernielingen en de houding van de ouders gehad.

De verklaring die voor dit teleurstellende resultaat wordt gegeven is interessant. Men veronderstelt dat van het spotje voor de jongeren te weinig dreigende werking uitgaat. De **kans** dat de politie ooit bij je langs komt wordt niet groot geacht. In dit verband wijzen de auteurs erop dat een eerdere campagne in Devon en Cornwall, waarin gewaarschuwd werd dat een aantal scholen een alarminstallatie had gekregen, wel succes boekte. Wij tekenen hierbij aan dat deze laatstgenoemde campagne dus een veel meer ondersteunende dan een zelfstandige functie had.

We kunnen **concluderen** dat algemene voorlichting over vandalisme, via de massa-media nauwelijks zinvol is. Daarentegen kan men ter ondersteuning van preventieve maatregelen wel goed gebruik maken van voorlichting via de (wijk)krant, (kabel)televisie of radio(piraat). Al zou het alleen maar zijn om een brede bekendheid te geven aan de preventieve maatregelen (of sommige daarvan).

In de vorige paragraaf hebben we stil gestaan bij enkele methoden, die erop gericht zijn bij jongeren een grotere of meer positieve betrokkenheid bij hun omgeving te bewerkstelligen. Uiteraard kunnen we ook – en zelfs tegelijkertijd – aan de andere kant iets doen: de omgeving zelf veranderen, zodat het moeilijker of minder aantrekkelijk wordt om in die omgeving iets te vernielen.

Bij het ingrijpen in de omgeving kunnen we twee soorten strategieën onderscheiden.

- In de eerste plaats zijn er maatregelen die maken dat bepaalde kwetsbare **objecten** (straatmeubilair, gebouwen, openbaar groen, etc) minder aantrekkelijk worden als verniel-object. We noemen dit de **technopreventieve** maatregelen.
- Daarnaast zijn er maatregelen die ervoor zorgen dat de **gehele omgeving** zo wordt ingericht, dat het vernielen (of soms zelfs het vertoeven) in die omgeving minder makkelijk of aantrekkelijk wordt: de **ruimtelijke inrichtingsmaatregelen**.

Rol politie

Op dit moment kunnen we stellen dat de politie over een behoorlijke mate van kennis beschikt op het terrein van technopreventie. Dit kan (nog) niet gezegd worden van de maatregelen op het terrein van de ruimtelijke inrichting. Op het terrein van technopreventie kan de politie dus vaak een duidelijke adviesfunctie vervullen, bij ruimtelijke inrichting zal de politie zich vaak anders moeten opstellen.

De maatregelen en ideeën die in 7.2 besproken zullen worden, zullen altijd het werk blijven van anderen. Het inrichten of herinrichten van een bepaald gebied en het plannen, ontwerpen en bouwen van gebouwen is een vak apart. De deskundigheid van een ambtenaar Voorkoming Misdrijven ligt op een ander terrein.

Betekent dit dan dat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven hier geen enkele rol kan en moet spelen? Nee, dat ook weer niet. Daarvoor zijn de criminaliteitspreventieve kansen die hier te halen zijn te groot. Het betekent echter wel dat aan de rol van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven twee voorwaarden verbonden zijn:

- Opereer als criminaliteits (vandalisme) deskundige.

De deskundigheid die de ambtenaar Voorkoming Misdrijven aan de planner, ontwerpers en bouwers kan aanbieden is zijn onderzoeks- en ervaringskennis met betrekking tot criminaliteit. Kennis over de typen criminaliteit, de omvang, de probleembuurtten, de plekken, de modi operandi, etc.

- De harde feiten, de cijfertjes.

Dat kan de ambtenaar met een harde smak en een overtuigend verhaal ("dit is ook uw verantwoordelijkheid en belang") op de 'bouw burelen' leggen.

Vervolgens breekt dan voor de ambtenaar Voorkoming Misdrijven het stadium aan waarbij hij nog slechts tips en suggesties kan doen en als een terrier kan proberen 'zijn' belang (= criminaliteitspreventie) staande te houden in de vloedgolven van andere belangen (licht, lucht, lage huren, verkeersdoorstroming, woonkwaliteit, esthetica, bouwtechnische veiligheid, brandveiligheid, energie-gebruik, onderhoudsgemak, etc.).

In concreto betekent dit dat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven nooit mag zeggen "geen hoogbouw, dat is uit den boze". Hij mag wel zeggen: "Wij constateren als politie dat in kinderrijke hoogbouwflats met veel oncontroleerbare semi-openbare ruimten veel vandalisme voorkomt (zie hier onze lokale onderzoeks/ervaringsgegevens). Vandalisme is ook uw probleem... zou het misschien in dit concrete bouw- of verbouwplan een suggestie zijn om..."

- Verdrink niet!

Ruimtelijke (her)inrichting is een enorm terrein. Het verdient daarom niet alleen aanbeveling om met degelijke criminaliteitskennis geharnast dat terrein te betreden (zie het vorige punt) maar daarnaast heel klein – en liefst op bekend terrein – voorzichtig te beginnen. Om deze reden verdient het dan ook aanbeveling te beginnen met het adviseren bij kleine plannen voor de herinrichting of verbouw van een reeds **bestaande** omgeving.

Dat is voor de ambtenaar Voorkoming Misdrijven een stuk makkelijker dan adviseren bij nieuwbouw in de polder. Adviseren bij het bestaande betekent immers dat u terug kunt vallen op kennis over de ter plekke bestaande criminaliteit.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat ten behoeve van de advisering op het terrein van ruimtelijke inrichting uit deel 3 van de LBVM-publikatie 'Gebouwde Omgeving en Criminaliteit' (34) nadere informatie geput kan worden.

Technopreventieve maatregelen

Als bepaalde objecten, gebouwen of delen daarvan herhaaldelijk worden vernield, kan men een aantal technopreventieve maatregelen overwegen om deze situatie te veranderen*. We onderscheiden zes typen maatregelen, die vaak ook in combinatie toe te passen zijn:

- Verwijderen of verplaatsen van kwetsbare objecten.
- Afschermen kwetsbare objecten.
- Verstevigen kwetsbare objecten.
- Snel herstelbeleid.
- Verfraaiing van kwetsbare objecten.
- Electronische signalering.

Voordat we op deze maatregelen ingaan is een waarschuwing op z'n plaats.

Waarschuwing: drie gevaren bij technopreventie

Technopreventie kan een vruchtbare aanpak zijn en er zijn in den lande al meerdere successen mee geboekt.

Toch moet men vooral bij afscherming en versteviging van objecten kritisch en alert zijn op de wijze waarop dit wordt toegepast. Er zijn drie gevaren bij beveiliging en versteviging:

- Versteviging en/of beveiliging van objecten kan een averechts effect hebben. Vandalisme wordt ook ingegeven door motieven als het verwerven van prestige (tieners) en het verkennen van de fysieke omgeving (kinderen). Zwaar verstevigde of afgeschermd objecten vormen in die zin een **uitdaging**: het is leuk om uit te vinden of je deze nieuwe barrière kan overwinnen.
- Versteviging en/of beveiliging kan er wel voor zorgen dat het vandalisme aan een bepaald object of op een bepaalde plek afneemt, maar de kans bestaat dat het vandalisme zich **verplaatst** naar een ander object of een andere plek, die minder goed beveiligd is.
- Aangezien steviger materialen meestal ook duurder materialen zijn die bovendien soms meer reparatietijd vergen kan men **financieel** gezien slechter af zijn ook al neemt het aantal vernielingen af.

Uitdagingseffect

Wanneer er sprake is van een duidelijke prestige-strijd tussen jongeren enerzijds en de eigenaar/beheerder van objecten anderzijds, dan kan het onverstandig zijn om eindeloos door te gaan op de weg van de versteviging en/of afscherming van objecten.

Om een voorbeeld te noemen: de onbemande stations en treinen (dwz. geen controleurs) van de roemruchte Zoetermeerlijn van de NS leveren ernstige vandalisme-problemen op.

De meeste materialen (muren, wanden, ruiten, trappen) en objecten (automaten, meubilair) in de stations worden met grote regelmaat in puin gelegd.

De NS reageert hierop door nóg steviger materialen te gebruiken en nóg vandalisbestendiger objecten te plaatsen. De plaatselijke jeugd gaat vervolgens met hernieuwd enthousiasme aan de slag om te kijken hoe deze nieuwe barrière genomen kan worden. En wat iedereen voor onmogelijk hield: het lukt ze meestal om hun doel te bereiken. Dan is het wachten op de volgende zet van de NS. In een dergelijke situatie, die duidelijk het karakter heeft van een prestige-slag, zal men in ieder geval eens rond moeten gaan kijken naar maatregelen in de niet-technische sfeer. Te denken valt aan het invoeren van een vorm van (semi-)formele controle.

Een tweede, min of meer tegengesteld, voorbeeld van de toepassing van het 'uitdagingsprincipe' willen we de lezer ook niet onthouden. Een bedrijf, dat binnenkort de bouw en het beheer van tram- en bus-abri's zal gaan overnemen van de gemeente Amsterdam, gaat 1300 nieuweabri's neerzetten die zeer fraai maar ook zeer kwetsbaar zijn: dunne stalen frames met enorme (echte) glazen ruiten. De filosofie van het bedrijf is: "Iedere potentiële vandaal ziet het direct. Hier is geen lol aan. Drie dreunen en er rest noch slechts een puinhoop". De directeur van de firma merkt daarbij opgewekt op: "Iedereen verklaart ons voor gek". Zo ver willen wij niet gaan. We willen wel opmerken dat prestige slechts één van de vele motieven is voor het plegen van vandalisme en dat – zoals we eerder zagen – 'impulsiviteit' ook een rol lijkt te spelen bij vandalisme.

* = We gaan hier uit van een reeds bestaande situatie, die verbeterd moet worden. Uiteraard kunnen ontwerpers en bouwers ook bij nieuwbouw al rekening houden met vandalisme-risico's, door goede technopreventieve maatregelen toe te passen.

Verplaatsingseffecten

Ook hier is het zeer belangrijk op welke wijze technopreventie wordt toegepast. Zo zal het domweg afsluiten van plekken die door jongeren zijn geannexeerd als onofficiële speelplek, zonder dat er wordt gezorgd voor alternatieve (speel)voorzieningen, vaak leiden tot verplaatsingseffecten.

Jongeren zullen altijd plekken creëren waar ze lekker hun gang kunnen gaan. Krijgen zij ze niet, dan nemen zij ze wel (en terecht). Jongeren zullen ofwel de afsluiting (hek, muur) overwinnen, of ze verhuizen naar een andere plek die evenmin bestemd is voor dit gebruik. Het meest verstandige is dus, om doelbewust verplaatsingen te **manipuleren**: sluit ongewenste spelen en verzamelplekken af, maar geef kinderen en tieners andere plekken in ruil, waar ze niet veel kwaad kunnen.

Tenslotte moet opgemerkt worden dat verplaatsingseffecten niet altijd hoeven op te treden. Vandalisme is een gelegenheidsmisdrijf dat (voor het merendeel) gepleegd wordt door normale jongeren, met normale behoeften en motieven. Er ligt geen ziekelijk 'moeten' ten grondslag aan het meeste vandalisme.

Kosten zijn groter dan baten

Bepaalde lantaarnpalen in gemeente X worden steeds uitgetrapt. De gemeente besluit alle lantaarnpalen te verbeteren, zodat uittrappen niet meer mogelijk is. Kosten: f 200,- per lantaarnpaal. De reparatiekosten per uitgetrapte lantaarnpaal bedragen f 50,- per geval. Een slimme jongen bij de gemeente zet de cijfers op een rijtje en ontdekt dat de verbeteringsoperatie (die vele tonnen kostte) ook op de lange termijn veel kostbaarder is dan het blijven repareren van de uitgetrapte lantaarnpalen. Wat ging hier mis?

In de eerste plaats heeft men hier technopreventie veel te breed toegepast (alle palen verbeteren in plaats van alleen de palen die steeds de pineut zijn) en in de tweede plaats heeft men nagelaten van tevoren een kosten-baten analyse te maken.

Conclusie

De les die we uit deze kritiekpunten kunnen trekken is, dat er ook bij technopreventie – net als bij andere strategieën – eerst onderzoek moet worden gedaan. Daarbij zijn drie aspecten van belang:

- Door welke factoren wordt het vandalisme ter plekke in de hand gewerkt.
- Kunnen er verplaatsingseffecten worden verwacht als er bepaalde maatregelen worden getroffen.
- Welke effecten kunnen worden verwacht en hoe verhouden deze zich met de te maken kosten (kosten-batenanalyse).

712

Verwijderen of verplaatsen van voorbare objecten

Als een object keer na keer vernield wordt, kan men er toe overgaan om dat object gewoon van straat te halen: de auto in de garage zetten, de fiets in de gang en de bank in het park die teruggaat naar de opslagplaats.

Het verwijderen van objecten is echter lang niet altijd toe te passen. Veel objecten zijn onmisbaar, zo kan men moeilijk alle straatlantaarns of telefooncellen in de stad verwijderen, omdat ze regelmatig vernield worden.

Het kan ook voorkomen dat onderhoudsdiensten het op een gegeven moment wel voor gezien houden: het is uitermate frustrerend als keer op keer het pas gerepareerde object alweer in de puin gelegd is.

Toch is het niet langer herstellen van vaak vernielde objecten over het algemeen niet aan te raden. Een omgeving waarin objecten verwaarloosd zijn, nodigt uit tot het plegen van verdere vernielingen. Bovendien ontstaat zo een omgeving die ook op andere mensen een

negatieve uitwerking heeft: een verwaarloosde of vervuilde omgeving is niet prettig om in te vertoeven – laat staan om in te wonen – en roept geen gevoelens van verantwoordelijkheid op.

Als het verwijderen van een object onmogelijk is en het niet langer herstellen ten zeerste afgeraden wordt, blijft nog de mogelijkheid van het verplaatsen van een object. Hierop bestaan vele varianten: het verplaatsen van een veel geplaagde telefooncel naar de overkant van de straat (waar de cel wel goed in het zicht staat van de bewoners), het lokaliseren van parkeerplaatsen voor de woning (zicht) in plaats van in het oncontroleerbare zijstraatje, het omhoog brengen van een lichtpunt of reclamelichtbak zodat het onbereikbaar wordt voor slopende handen, etc. Het principe bij het verplaatsen van een object zal bijna altijd zijn dat men het object neer zet op een plek waar het moeilijker bereikbaar is en/of beter controleerbaar is.

50

Afschermen plekken

Soms kan het aanbeveling verdienen om kwetsbare plekken, waar veel vernielingen worden gepleegd in hun geheel af te schermen.

Daarbij komen niet alleen hekken in aanmerking. Men kan bepaalde plekken ook afschermen door bijvoorbeeld muren, wallen, watergangen (sloten) en/of (stekelige) beplanting aan te leggen. Dit zijn over het algemeen wel ingrijpendere (en duurdere) oplossingen. Deze aanpak is echter lang niet altijd en overal toe te passen. In de eerste plaats moeten bepaalde plekken gezien hun functie vrij toegankelijk blijven.

Een tweede beperking is, dat jongeren altijd plekken zullen vinden of maken, waar ze lekker hun gang kunnen gaan. Dit betekent dat het afschermen van bepaalde kwetsbare objecten of plekken alleen zin heeft, als daarnaast **andere** plekken zijn of gecreëerd worden, waar de jeugd zich **wel** kan verzamelen en kan spelen (en waar ze minder schade aan kunnen richten). Ten derde geldt dat hekken en andere obstakels (muurtjes, schuttingen) op een voor bewoners/gebruikers logische of 'redelijke' wijze geplaatst moeten worden, anders bestaat de kans dat de obstakels binnen de kortste keren zijn omgehaald.

Afschermen dak

Een kwetsbare plek, die vaak eenvoudig afgeschermd kan worden, kan het (vaak platte) dak van openbare gebouwen (met name scholen), garageblokken en dergelijke zijn. Vaak klimmen jongeren op deze daken, waarna het dak wordt stukgelopen, lichtkoepels worden beschadigd en dergelijke.

Men kan ondermeer de volgende maatregelen nemen tegen het klimmen op gebouwen:

- maak het dak zo, dat er geen schade ontstaat als er over gelopen wordt*;
- maak een sterk overstekende dakrand (een nadeel hiervan is een verminderde lichtinval);
- gebruik vierkante, strak tegen de muur gemonteerde of (beter nog) in de gevel verzonken, regenpijpen;
- plaats anti-klimbeugels op regenpijpen en/of puntkammen op de dakrand.

Afschermen glas

Een kwetsbaar materiaal dat vaak afgeschermd kan worden is glas. We kunnen ruiten die regelmatig ingekinkeld worden ondermeer afschermen door het toepassen van:

- Folie (dit biedt bescherming tegen scherven, niet tegen het inslaan).
- Een tweede ruit van kunststof, die vóór (aan de buitenzijde) de bestaande ruit wordt geplaatst. Daarbij moet er wel rekening worden gehouden met het feit dat kunststof bekrasbaar is. Deze oplossing kan dus in ieder geval wel worden toegepast bij ruiten die niet of moeilijk te bereiken zijn.
- Een metalen rooster of traliewerk aan de buitenzijde (aan de binnenzijde geplaatst is weliswaar de inbraakpreventieve waarde groter, maar wordt de mogelijkheid tot het breken van de ruit niet kleiner). Een nadeel van roosters en traliewerk is dat ze al gauw een 'gevangenisachtig' idee geven. Ze moeten dan ook bij voorkeur niet worden toegepast bij vensters waardoor veel naar buiten wordt gekeken (ministeries, politiebureaus, etc.), maar bijvoorbeeld bij ramen van badkamers, toiletten, etc.
- Een rolluik of rolhek kan worden toegepast bij grotere glasoppervlakken, bijvoorbeeld winkelruiten. Hier gelden vrijwel dezelfde opmerkingen als bij roosters en traliewerk. Plaatsen aan de binnenzijde is beter uit het oogpunt van inbraakpreventie, aan de buitenzijde voor vandalismepreventie. Ook zijn er tegen rolluiken- en hekken vaak esthetische bezwaren, die soms ondervangen kunnen worden door ze te laten beschilderen (bijvoorbeeld door graffitispecialisten).

Aan elk van deze mogelijkheden zitten dus voor- en nadelen. Bij een concreet probleem met glasschade zal men altijd een expert moeten consulteren om na te gaan wat de optimale oplossing is.

* = Vaak worden daken (van scholen) beklommen omdat bijvoorbeeld een voetbal op het dak is beland. Een hellend dak, maar dan zonder brede dakgoot, heeft als bijkomend voordeel dat de bal er weer afrolt, waardoor er geen reden meer is het dak op te klimmen.

Verstevigen/versterken objecten

Als objecten niet verwijderd of afgeschermd kunnen worden, dan zullen we het moeten zoeken in het verstevigen of versterken van de objecten zelf.

Soms kunnen bestaande objecten op eenvoudige wijze worden versterkt: denk bijvoorbeeld aan een metalen schopplaat op de entree deur van meergezinswoningen.

In veel gevallen zal het bestaande object echter geheel of gedeeltelijk vervangen moeten worden door steviger materialen. Van zeer veel vandalisme-gevoelige objecten zijn tegenwoordig speciale vandalisme-bestendige versies op de markt. Zo bestaan er: complete antivandal-liften en aparte anti-vandaal liftbediening en verlichting, versterkte brievenbussen (staal) en vuilnisbakken en vrijwel onbreekbare licht-armaturen.

Ook glas kan versterkt worden, of liever gezegd we kunnen het vervangen door één van de volgende materialen:

- Gelaagd glas, dit heeft een inbraakwerende laag. Het kan echter bij pogingen tot inslaan worden beschadigd.
- Slagvaste kunststof, hiervoor geldt weer het nadeel dat het bekrast en beklad kan worden.
- Een combinatie van glas en slagvaste kunststof, dit heeft vaak een nog sterkere inbraakwerende werking als gelaagd glas. Het kan evenwel ook beschadigd worden bij pogingen tot inslaan.

Tenslotte dient hier gewezen te worden op de mogelijkheden om het bekladden van muren en andere oppervlakken te bemoeilijken:

- Het toepassen van oppervlakten met een grove, onregelmatige structuur. Dat 'schrijft' namelijk niet lekker. Een nadeel is echter dat er wel met spuitbussen gewerkt kan worden.
- Het gebruiken van donkere kleuren. Donkere oppervlakten zijn minder geschikt om te bekladden dan lichte oppervlakken (je ziet er minder van). Daarbij moet er wel op gelet worden dat de ondergrond donker is: een lichte ondergrond die met een donkere laag (bijvoorbeeld verf) is afgewerkt, geeft een prachtig contrast-effect als je er in krast.
- Het toepassen van speciale anti-vandalisme coatings. Meer informatie hierover is te vinden in een notitie van de Dienst Openbare Werken van de Gemeente Amsterdam (54).

Ook bij de keuze van vandalisme bestendige materialen en objecten geldt, dat aan elk van de diverse mogelijkheden voor- en nadelen zitten. Bij een concreet probleem zal men dus altijd een deskundige moeten raadplegen, die gerichte adviezen kan geven.

Snel herstellen

Een vierde, in de beheerssfeer liggende, maatregel is het goed onderhouden van objecten en het snel herstellen van aangerichte schade. Onderzoek heeft uitgewezen dat een verwaarloosde omgeving en verwaarloosde objecten verdere vernielingen uitlokken (24). Het achterliggende idee is simpel: "Als er één schaap over de dam is, volgen er meer". Kinderen kladden eerder op een muur die al beklad is, dan op een schone muur. Een wand waar tegels of brokken pleister af zijn, nodigt uit tot verder pellen. Praktijkervaringen wijzen uit dat het snel herstellen van beschadigingen en het snel verwijderen van grafitty op den duur vaak effectief zijn. De lol gaat eraf voor de dader (hij ziet immers niet of nauwelijks resultaat van zijn werk).

Twee bijkomende positieve effecten van een snel herstelbeleid zijn:

- Gebruikers en bewoners zien dat beheerders van de omgeving zich inzetten voor het in stand houden van een leefbare omgeving. Dat kan de betrokkenheid bij en het verantwoordelijkheidsgevoel voor de omgeving bij bewoners/gebruikers versterken. Goed onderhoud kan dus (indirect) effect hebben op de door bewoners en gebruikers uitgeoefende sociale controle.
- Van goed onderhoud gaat ook een boodschap uit naar de (potentiële) daders: "wij vinden vandalisme niet normaal en we leggen ons er niet bij neer". Naast een ontmoedigend effect (geen resultaat van het werk) kan goed onderhoud dus een corrigerend of norm-bevestigend effect hebben.

Onderhoud en herstel van schade is een kwestie van beheer. Ontwerpers van objecten (bijvoorbeeld straatmeubilair) en gebouwen kunnen echter ook hun steentje bijdragen, door in hun ontwerpen zoveel mogelijk materialen te gebruiken die makkelijk te herstellen of te vervangen zijn.

Verfraaiing van kwetsbare objecten

De vijfde strategie, die vrij dicht tegen de voorgaande aan ligt, is het verfraaien van objecten. In het onderzoek naar vandalisme op treinstations (24) worden ondermeer de volgende conclusies getrokken:

- muren en oppervlaktes die van reliëf zijn voorzien, die afwisselend zijn gekleurd of van een decoratie zijn voorzien, worden weinig of niet beklad;
- op ouderwetse stations, die nog een duidelijke 'couleur locale' hebben, wordt minder vandalisme gepleegd dan in de moderne, betonnen abri's langs de spoorlijn;
- abri's die verfraaid zijn met spoorbielzen, groen en oud spoorwegmateriaal vormen een leuk compromis tussen 'vandaalvastheid' en 'uiterlijke schoonheid'.

De verfraaiingsstrategie is vooral de laatste jaren populair.

In Rotterdam en Amsterdam wordt geëxperimenteerd met in vrolijke kleuren opgesierde trams.

Een andere, steeds meer door particuliere bedrijven (met name winkels) toegepaste methode is het aanbrengen van 'officiële graffiti'. Winkelpuien en rolluiken worden, meestal door (plaatselijke) 'grafitty-artisten', kleurrijk volgeschilderd. Het beoogde effect is dat andere plaatselijke artiesten het wel uit hun hoofd zullen laten het werk van een 'collega' aan te tasten door er overheen te kladden. Over de effecten van deze verfraaiingsmethoden is weinig bekend. Praktijkervaringen wijzen erop, dat het beschilderen van kwetsbare objecten wel helpt voor het object zelf. Het is echter mogelijk dat er verschuivings-effecten optreden: men bekladt de bus in plaats van de tram, of de winkel naast de fraai versierde pui.

Electronische signalering

Electronische signalering kan toegepast worden in gebouwen (scholen, bedrijven) die regelmatig ongewenst bezoek krijgen van vandalen.

Meestal brengt men de signaleringsapparatuur aan op die plaatsen die het 'bezoek' zeker zal passeren, zoals bijvoorbeeld de centrale hal van een school. Men noemt dit ook wel 'valstrik-detectie'.

De signaleringsapparatuur kan aangesloten worden op een stil of luid alarm (hiervoor is eventueel een vergunning nodig), maar men kan er ook andere effecten mee bewerkstelligen. Zo kan men zorgen dat alle lampen aanspringen, wat ook een flink schrik-effect teweeg blijkt te brengen.

Conclusie

Als we de zes in het voorgaande besproken typen technopreventieve maatregelen nog eens overzien, valt (helaas) op hoe weinig zekerheid er in deze geboden kan worden. De een bouwt wachthuisjes als bunkers in de hoop daarmee de wilde hordes vandalen te ontmoedigen, terwijl de ander voorstelt wachthuisjes in te richten als een Venetiaanse glaswinkel. Enerzijds... anderzijds: ook de 'harde' technopreventie blijkt hier te worstelen met het probleem dat de psyche van de mens (en dus ook de vandaal) en het menselijk groepsgebeuren zo weinig houvast geeft.

Het slimste wat men in zo'n situatie kan doen is om in beperkte mate te gaan experimenteren. De ambtenaar Voorkoming Misdrijven moet zich daarbij realiseren dat het kiezen van de juiste middelen en methoden vaak een zaak voor andere deskundigen is. Het zal bijvoorbeeld duidelijk zijn dat een functionaris van het energiebedrijf de aangewezen persoon is om te bepalen hoe lantaarnpalen verstevigd kunnen worden. In dergelijke gevallen kan u als ambtenaar VM niet adviseren over de keuze van de middelen; wel kunt u wijzen op een aantal aspecten (uitdagingseffect, verplaatsings-effecten, kosten-batenafweging) waarmee men rekening moet houden.

Met ruimtelijke inrichting bedoelen we de plaatsing, vormgeving en inrichting van gebouwen, bedrijven, scholen, woningen, maar ook de vormgeving en inrichting van de openbare ruimten tussen de gebouwen (stratenplan). Door ruimtelijke inrichting kan men met name invloed uitoefenen op de **controle-mogelijkheden** in een bepaalde omgeving. Zo heeft het stratenplan in een wijk invloed op het aantal (en type) passanten dat door de straten gaat, het ontwerp van gebouwen bepaalt of bewoners zicht hebben op wat er op straat gebeurt, etc. Ook ruimtelijke inrichting is geen wondermiddel. Sommige, voor de omvang van het vandalisme in een buurt heel bepalende, factoren zijn niet of nauwelijks te beïnvloeden door de ruimtelijke inrichting van de (woon)omgeving. Met name op het **percentage jongeren** (8–16 jaar) in een bepaalde omgeving (een zeer bepalende factor voor vandalisme) heeft de ruimtelijke inrichting maar een zeer beperkte invloed. Het percentage jongeren in een omgeving wordt wel beïnvloed (of kan beïnvloed worden) door maatregelen in de sfeer van de **volkshuisvesting** (zet niet teveel gezinnen met kinderen dicht opeen gepakt in één gebouw, straat of buurt) en de **ruimtelijke ordening** (bouw geen wijken met enkel eengezinswoningen, let op waar je jongerenvoorzieningen neerzet).

Op de vraag hoe een goed vandalisme-preventief volkshuisvestings- en ruimtelijke-ordeningsbeleid er uit zou moeten zien gaan we hier niet in. Wel willen we opmerken dat een beleid, waarbij veel kinderrijke gezinnen geconcentreerd worden in een gebouw/straat/buurt (veel grote woningen), in combinatie met slechte controlemogelijkheden (bijvoorbeeld flats, zonder woningen op de begane grond) en weinig (speel)voorzieningen voor de jeugd een 'ontwerp voor vandalisme-misère' is.

We hanteren net als in paragraaf 4.3 een onderscheid in 3 schaalniveau's:

1. het macro-niveau: de inrichting van wijken of buurten;
2. het meso-niveau: de inrichting van straten of woningblokken;
3. het micro-niveau: de inrichting van individuele gebouwen.

Maatregelen, die betrekking hebben op het micro-niveau, overlappen voor een deel met de onder technopreventie genoemde maatregelen. We nemen daarom in deze paragraaf het meso- en het micro-niveau samen.

Op het niveau van de gehele wijk of buurt kunnen ondermeer de volgende maatregelen genomen worden:

- Zet geen buurten neer met uitsluitend groot-schalige woningbouw (flats of andere typen meergezinswoningen). Een oplossing die tegenwoordig steeds meer in zwang raakt is, om tussen de grote flats kleine blokken laagbouw (minder dan 3 verdiepingen) neer te zetten. Voorwaarde is dan wel dat er gewoond wordt op de begane grond. Nog beter is, om kleine blokken met eengezinswoningen tussen de grote gebouwen te plaatsen.
- Maak het stratenplan zó, dat gebieden tussen, rond en in gebouwen niet gebruikt worden door niet-bewoners. Veel terreinen waarop woongebouwen staan, fungeren als informele doorsteek-route voor niet-bewoners. Naast overlast van in het gebouw wonende jongeren, ondervindt men dan ook nog overlast van passerende jongeren. Dit kan voorkomen worden door bijvoorbeeld in een U-vorm te bouwen; dus een binnenhof dat aan 3 kanten omsloten wordt door het

woongebouw, met één centrale toegang (geen doorsteekjes).

- Zorg dat er in een buurt of wijk voldoende **passende** (speel)voorzieningen voor kinderen en tieners zijn.

We benadrukken het woord 'passende' niet voor niets.

Vaak wordt vergeten dat jonge kinderen vanzelf ouder worden. Dit betekent, dat de in een buurt of wijk aanwezige (speel)voorzieningen desgewenst moeten kunnen meegroeien met de plaatselijke jeugd: na 5 jaar staat de – eens zo intensief gebruikte – zandbak leeg en wordt het tijd (vaak elders in de buurt) een cross-baan aan te leggen. Passende speelvoorzieningen betekent ook dat die voor jongeren aantrekkelijk zouden moeten zijn. Voor de wat oudere jeugd houdt dat ook in dat volwassenen niet al te veel controle moeten kunnen uitoefenen (zowel qua zeggenschap als qua 'kijk- en ingrijpmogelijkheden').

Kortom: in iedere buurt moeten genoeg plekken zijn waar de jeugd, en met name de leeftijdsgroep 12-17 jaar, ongestoord en onttrokken aan het toezicht van volwassenen kunnen rondhangen, ravotten en keten. Dit laatste geldt zeker niet alleen voor gebieden met groot-

schalige bouw. Ook in wijken, die door hun opzet (dichtbebouwd, woningen op de begane grond) goede controle-mogelijkheden bieden (veel zicht op de straat), ontbreekt het vaak aan lekkere ravotplekken.

Voorkom leegstaan

Een eerste algemeen principe is: zorg dat gebouwen, scholen, woningen etc. niet gedurende langere tijd leeg staan. Een leegstaand gebouw vraagt om problemen: het is een ideale speel- en sloopomgeving voor de kinderen uit de buurt. Gebouwen die op de nominatie staan om gesloopt te worden (en die daarom alvast ontruimd zijn) moeten dus zo snel mogelijk gesloopt worden en niet – zoals soms gebeurt – maanden, of zelfs jarenlang leeg blijven staan. Als woningen ontruimd worden in verband met renovatie, dan kan men beter steeds een klein blok ontruimen en meteen rooveren (dus stap voor stap werken), dan hele straten lange tijd leeg laten staan in afwachting van de renovatie.

Maatregelen in en rond grootschalige woongebouwen

De (semi-)openbare ruimten in en om grootschalig opgezette woongebouwen zijn zeer kwetsbare plekken wat vandalisme betreft. Jongeren verzamelen zich vaak – bij gebrek aan beter – op deze plaatsen en halen er allerlei katekwaad uit.

Bewoners hebben vanuit hun woning meestal nauwelijks zicht op deze plekken, bovendien weten ze – door het grote aantal gebruikers van deze ruimten – vaak niet te bepalen wie er wel en niet thuishoort.

Tegenwoordig is men, om meerdere redenen, teruggekomen op het in de 60 en 70-er jaren populaire concept van de grootschalige (woning)bouw. Een wijk als de Bijlmermeer zal niet snel meer gebouwd worden. Desondanks zitten we de komende decennia met een groot aantal grootschalige woongebouwen, die vaak (niet allemaal uiteraard) problemen opleveren: bouwtechnisch verval, moeilijke verhuurbaarheid en sociaal verval. Een aantal ruimtelijke maatregelen in deze bestaande bouw kan de controleerbaarheid in en rond dergelijke gebouwen verbeteren.

• Compartimenteer grote woongebouwen.

Dit kan in flats bijvoorbeeld door meerdere entree's te maken, zodat een kleiner aantal bewoners gebruik maakt van één entree, één trappenhuis, één galerij, etc. Hetzelfde geldt voor bergingsruimtes: in veel flats bevindt zich op de begane grond een doolhof van gangen, waarop tientallen of zelfs honderden bergingen uitkomen.

Een vandalisme- en ook vaak inbraakgevoelige situatie. Beter is: aparte korte gangen, met hooguit zo'n 15 bergingen per gang. Voor de eigenaren van de bergingen wordt het dan ook mogelijk elkaar te (her)kennen.

• Pas entree's en trappenhuisen aan, zodat er maximaal zicht op is.

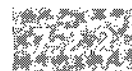
Entree-hallen en trappenhuisen kunnen voorzien worden van zoveel mogelijk lichtdoorlatend materiaal (kunststof, géén glas) en goed verlicht worden. Van buitenaf is dan beter te zien wat er op deze plaatsen gebeurt. Een nadeel is dat kunststof zich leent voor graffiti en bekrassen. Vermijd 'dode hoeken' in semi-openbare ruimtes, zoals loze ruimtes onder trappen etc.

• Plaats kwetsbare objecten in de omgeving van de flats zo, dat er zoveel mogelijk zicht op is vanuit woningen.

Het betreft hier bijvoorbeeld telefooncellen, bushaltes, speelvoorzieningen voor kleuters (eventueel kunnen deze zelfs afsluitbaar worden gemaakt, waarbij ouders een sleutel krijgen) en vuilcontainers.

• Vergroot het zicht vanuit woningen op de omgeving.

Hierbij kan ondermeer worden gedacht aan het laag houden van bossages en aan het goed verlichten (met hooggeplaatste slagvaste lichtarmaturen) van deze omgeving.

• Voorkom doorsteekroutes door het gebouw.

Ook hier geldt: hoe meer gebruik door niet-bewoners des te meer kans op vandalisme. Entree-hallen, die aan twee zijden te betreden zijn, fungeren vaak als doorsteekje voor niet-bewoners. Eén deur afsluiten verhelpt dit probleem. Voorts zijn er binnen een flatgebouw vaak allerlei 'interne verbindingen' die niet echt nodig zijn. Galerijen hebben bijvoorbeeld vaak aan twee uiteinden een trappenhuis, waardoor allerlei (ongewenst) 'doorgaand verkeer' mogelijk wordt. Het in tweeën hakken van de galerij (compartimenteren), zodat iedere helft één eigen trappenhuis heeft, is hier een remedie.

• Maak (semi-)openbare ruimten afsluitbaar.

Het gaat hier met name om het afsluitbaar maken van galerijen en de centrale entrees. Een veel gehoord bezwaar is, dat afsluiting niet werkt vooral als veel kinderen gebruik maken van de entree's: deuren blijven openstaan, deurdrangers worden ontworcht, etc.

Veel hangt af van de technische uitvoering van het geheel; een goede communicatie- en deur-openingsinstallatie en een eenvoudig sleutelsysteem zijn vereist.

Vooral als de afsluiting wordt gecombineerd met compartimentering (minder gebruikers per entree) kan het wel degelijk een zinvolle en haalbare maatregel zijn.

Maatregelen in en om middelhoogbouw

Vandalisme in en rond woningen komt natuurlijk niet alleen voor in en bij grootschalige woongebouwen. Ook in buurten die kleinschaliger zijn opgezet komt vandalisme voor. We denken dan met name aan de **middelhoogbouw** (4 à 5 etages, meestal portiekwoningen) die vlak voor en na de Tweede Wereldoorlog veel werd gebouwd. In veel steden liggen deze woningen vooral in een ring rond het stadscentrum heen. In een aantal (maar lang niet alle) gevallen zijn dergelijk buurten verpauperd: de traditionele bewoners zijn vertrokken (voor de stadsvernieuwing uit), andere bewoners (jonge mensen, buitenlanders) die weinig binding met de buurt hebben betrekken de woningen. Hoewel de fysieke controlemogelijkheden vaak goed zijn (dichte bebouwing, woningen op de begane grond), wordt er vaak in feite weinig controle uitgeoefend op wat er op straat gebeurt. Meestal is er door de dichte bebouwing, ook weinig speelruimte voor de jeugd. Gevolg: muren worden beklad, straatmeubilair wordt vernield, in achterafhoekjes worden fikkies gestookt, etc.

Ruimtelijke maatregelen, gericht op het vergroten van de controleerbaarheid van de omgeving, hebben hier weinig zin. We zullen de oplossing moeten zoeken in een combinatie van:

- sociale maatregelen: vergroten van de betrokkenheid van bewoners bij de buurt;
- technopreventieve maatregelen: bijvoorbeeld het toepassen van 'officiële grafitty', het verstevigen en beveiligen van objecten;
- het alsnog realiseren van (speel)voorzieningen: bijvoorbeeld door op de plek waar een huizenblok gesloopt is, een speelplek te realiseren.

Maatregelen ten aanzien van speelvoorzieningen

Bij veel ruimtelijke maatregelen, spelen speelvoorzieningen voor jongeren een belangrijke rol. Het idee is in feite simpel: geef jongeren de ruimte om op een eigen plek te ravotten, spelen, of te keten. Als ze zo'n ruimte of plek hebben zullen jongeren zich daar concentreren. Dat betekent echter wel dat (speel)voorzieningen voor kinderen en tieners aan een aantal eisen moeten voldoen:

• Plaats de voorzieningen uit het directe (toe-)zicht van woningen.

Speelplekken voor kinderen en tieners (NB: we spreken hier over een leeftijdsgroep vanaf ongeveer 8 jaar; dus zeker niet over kleuterspeelplaatsen) moeten juist niet al te sterk in het zicht van omwonenden liggen.

Het gaat hier echter om een zeer subtiel evenwicht. Het totaal ontbreken van elke mogelijkheid tot toezicht kan ook weer te ver gaan en aanleiding geven tot gevaarlijke situaties.

• Zorg voor beschutting.

Portieken en entree-hallen van flats zijn deels zo aantrekkelijk voor jeugdigen omdat ze – de in ons klimaat broodnodige – beschutting tegen weer en wind bieden. Een goede speel- of verzamelplek moet dus ook beschutting bieden, bijvoorbeeld in de vorm van een ommuurd en overkapte gedeelte.

• Richt de speelplek in met passende en stevige objecten.

We betoogden al eerder dat de voorzieningen moeten passen bij de behoefte van de lokale jeugd: een tiener heeft weinig aan een zandbak of een klimrek (behalve dan dat hij het kapot kan maken). Idealiter worden, bij de aanleg van nieuwe voorzieningen, de toekomstige gebruikers betrokken bij de inrichting van de plek. Zo zorgt men niet alleen voor een passende voorziening, men vergroot ook de

betrokkenheid van de jongeren bij de plek: het wordt hun plek, waar zij (mede)verantwoordelijk voor zijn.

Daarnaast geldt als vuistregel dat de op de plek geplaatste objecten stevig moeten zijn: ze moeten opgewassen zijn tegen intensief en ruw gebruik.

Overdrijf niet.

Kinderen en tieners hebben ook figuurlijk speelruimte nodig: ruimte die zij zelf in- en aan kunnen vullen, die ze kunnen veranderen, waarmee en waarin ze iets (maar ook niets) kunnen doen. Laat een horde kinderen los op een stukje grond en binnen een dag is er van alles

veranderd: er worden hutten gebouwd, gaten gegraven, fikkies gestookt, etc. Dit betekent dat een speelplek voor jongeren niet al te 'af' of te 'over-georganiseerd' moet zijn.

Conclusies

Bij alle maatregelen in de ruimtelijke sfeer die hier besproken zijn, blijkt het principe bijna steeds hetzelfde: geef jongeren een 'eigen stekkie' dat als het ware kan concurreren met al die andere plekken die vol staan met vernielbare spulletjes en zorg vervolgens dat die vernielbare spulletjes zichtbaar en controleerbaar zijn.

Veel van de genoemde maatregelen zijn dus gebaseerd op het effect dat 'zichtbaarheid' heeft op de (potentiële) vandaal; hij of zij ziet af van vandalisme als er mogelijk ogen (vanuit woningen of van passanten) op hem of haar gericht zijn.

Als de ervaring echter uitwijst, dat aan die ogen geen handen vastzitten die de vandaal in de kraag grijpen, dan gaat – op den duur – het preventieve effect van zichtbaarheid verloren.

Ruimtelijke maatregelen die de controleerbaarheid van de omgeving vergroten, zullen dus altijd ondersteund moeten worden door **werkelijke** controle. Liefst controle door bewoners of passanten, of mocht dat niet haalbaar zijn, controle door semi-formele of formele controleurs.

Tenslotte wijzen we er nogmaals op dat ruimtelijke inrichtingsmaatregelen het domein van stedenbouwkundigen, architecten, ontwerpers, etc., zijn. De politie moet op dit terrein vanuit haar specifieke kennis over criminaliteit, in dit geval vandalisme, deze deskundigen van advies dienen.

Repressieve strategieën van politie/justitie

De politie kan via repressie ook het een en ander aan vandalisme doen.

De mogelijkheden variëren van het 'simpel' verhogen van de pakkans tot een geheel andere manier van politieel werken, waarbij het contact met het publiek centraal staat.

Ook op het justitiële vlak (het straffen) liggen er interessante mogelijkheden: in sommige gemeenten spelen Halt-bureaus – afkorting van Het Alternatief – een belangrijke rol bij de bestrijding van vandalisme.

Politieel aanpak

Pakkansverhoging

Een betrekkelijk eenvoudig middel om vandalisme te bestrijden is het intensiveren van de surveillance op plaatsen waar vandalisme veel voorkomt. Dat vereist wel enig vooronderzoek, omdat deze plaatsen vaak nauwelijks bekend zijn. Om dat probleem te onderwerpen zijn er verschillende mogelijkheden. We geven een paar voorbeelden:

- In Nijmegen (50) werden gegevens verzameld via hoofden van scholen, beheerders van wijkcentra, zwembaden, speeltuinen en andere openbare gebouwen. Mede op basis van deze gegevens werd een surveillance-eenheid in burger en in onopvallende voertuigen ingezet. Voorts bezochten leden van dit team bewoners die melding hadden gemaakt van vandalisme. Deze bezoeken leverden vaak informatie op die bijdroeg tot aanhouding van de verdachten.
- De politie van Purmerend (36) pakte het speurwerk op een originele manier aan. Om thuis te raken in het "graffity"-vandalisme in hun gemeente zijn van de meest voorkomende graffiti-pieces (zo heten deze kunstwerken) foto's gemaakt. Zo kreeg de politie een beeld van de plaatsen, de schade en de wijze waarop de graffiti werd uitgevoerd. Het bleek bijvoorbeeld dat de maker zijn graffiti steeds verder ontwikkelde door verbeteringen en aanvullingen. Ook waren verschillende schilderijen vaak dicht bij elkaar gezet. De makers ervan bleken elkaar te kennen en samen op pad te gaan! Uiteindelijk leidde het diepere inzicht in het graffiti gebeuren tot de aanhouding van een aantal verdachten.

Over het algemeen worden van de pakkansverhogende maatregelen positieve effecten gemeld. Toch kunnen bij deze aanpak wel een paar kritische kanttekeningen worden geplaatst.

- In de eerste plaats kan een positief effect van deze maatregelen slechts van korte duur zijn. Als de aandacht verslapt, hervatten de jongeren hun activiteiten.
- In de tweede plaats kan het succes tot extra werkdruk leiden: cellen met verdachten, tikmachines met papier, balies met ouders en de papiermolens van justitie met processen-verbaal. Om tenminste dit laatste probleem te onderwerpen worden intensieve surveillances vaak gecombineerd met de afspraak dat de officier van justitie een snelle afhandeling van deze zaken op zich neemt.
- In de derde plaats brengt optreden op grond van artikel 350 (vernietiging) vaak moeilijkheden bij de bewijsvoering met zich mee. Om dit probleem te omzeilen wordt soms besloten proces-verbaal op te maken ter zake van overtredingen betreffende de algemene veiligheid van personen en goederen of ter zake van de APV.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat de pakkansverhogende maatregelen vaak in combinatie met andere maatregelen worden toegepast; bijvoorbeeld met projecten op scholen (onder andere in Waddinxveen) en het vergroten van de mogelijkheden van het verhalen van de schade op daders (zie ook 8.2)

Over het algemeen mag van een gecombineerde aanpak ook op langere termijn meer effect worden verwacht. Zo kunnen bijvoorbeeld schoolprojecten en pakkansverhoging elkaar mooi aanvullen: het ene verhoogt de interne drempel, het andere de externe drempel.

In een aantal korpsen is aandacht voor vandalisme onderdeel van maatregelen die als belangrijkste doel hebben: verbetering van de contacten met het publiek. De (goede) contacten met het publiek moeten dan onder andere leiden tot afname van onveiligheidsgevoelens en toename van de bereidheid om preventiemaatregelen tegen allerlei vormen van criminaliteit (waaronder vandalisme) te nemen.

De wijze waarop de contacten worden verbeterd varieert van het organiseren van (tijdelijke) projecten tot het doorvoeren van ingrijpende organisatieveranderingen.

Projecten

In de projecten wordt vaak voor een combinatie van gerichte surveillances met voorlichtingsactiviteiten gekozen.

Bekende voorbeelden van dergelijke projecten zijn: Den Haag (21), Amsterdam-Osdorp (41) en Hoogeveen (32).

In **Den Haag** zijn geweld en vernielingen tijdens de jaarwisseling strijk en zet. In deze gemeente werd een start gemaakt met de uitvoering van een groot aantal maatregelen om het (folkloristische) vandalisme en geweld, alsmede de onrust onder de bewoners in te dammen. Het uitgangspunt was dat het politietoetreden zoveel mogelijk moest aansluiten bij de preventieve maatregelen die reeds in 6.2.2 besproken zijn. Gedurende de jaarwisseling trad de politie dan ook zoveel mogelijk terughoudend op. In de wijken en buurten werden politiemensen ingezet die daar normaal ook dienst deden. Er werd in de weken voorafgaande aan de jaarwisseling veel te voet gesurveilleerd. De bedoeling was vooral dat de contacten tussen bewoners en politie toenamen en dat verdachten eerder konden worden aangehouden.

Vóór oud en nieuw kon het politiepersoneel gebruik maken van een waarschuwingskaart, die zonodig werd uitgedeeld aan jongeren die door hun gedrag al flink begonnen op te vallen. De tijdens voorgaande jaarwisselingen aangehouden verdachten ontvingen ook een waarschuwing. In ernstige gevallen konden de daders een soort huisarrest opgelegd krijgen. De resultaten van dit project waren zeer positief.

De projecten te **Hoogeveen** en **Osdorp** waren in tegenstelling tot het project te Den Haag niet specifiek op vandalisme gericht en zijn ook in het hoofdstuk inbraak al besproken. Het kenmerkende aan het project te Osdorp was dat de surveillance te voet of per fiets werden uitgevoerd.

De resultaten van beide projecten zijn redelijk positief te noemen:

- In Hoogeveen wordt een lichte afname van het vandalisme gemeld; in Osdorp een stabilisatie van de kleine criminaliteit.
- De bereidheid om verdachte situaties en misdrijven bij de politie te melden is in beide plaatsen toegenomen.
- Het publiek waardeert de andere manier van werken.

Reorganisatie van het korps:

Een van de meest onderzochte en besproken voorbeelden van een ingrijpend gereorganiseerd korps is Haarlem (43). De politie moest op een andere manier gaan werken: gericht op samenwerking, op problemen in de wijk of buurt, op de contacten met de bevolking en op dienstverlening.

Er wordt gewerkt in wijkteams die in een bepaald gebied verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van allerlei politiewerk. Men gaat zoveel mogelijk lopend of per fiets de wijk in. Daardoor raakt de politie bekend met locaties waar veel vandalisme wordt gepleegd en met jongeren die bij vandalisme betrokken zijn.

Na een jaar werken met wijkteams zijn de eerste onderzoeksresultaten op een rijtje gezet. De effecten op vandalisme zijn positief:

- slachtofferschap van vernieling daalde;
- onveiligheidsgevoelens namen af;
- aangiftebereidheid nam toe.

Daarnaast blijkt dat het publiek de verandering in werkwijze positief waardeert.

Schade verhalen

De laatste jaren komen slachtoffers van criminaliteit steeds meer in de aandacht; bijna automatisch betekent dit dat ook aan schadeherstel en/of vergoeding van schade wordt gedacht. Er kleven grote praktische problemen aan het verhalen van schade. Het is een omslachtig en tijdrovend karwei, in ieder geval niet één twee drie te regelen.

Een eerste probleem is natuurlijk dat de daders vaak niet bekend zijn.

Maar ook als de dader wel bekend is, blijven er een aantal hobbels op de weg naar herstel of vergoeding van schade.

Bij schade aan gemeente-eigendommen moeten de namen van daders systematisch worden verzameld en worden gemeld op een centraal registratiepunt. Op het centrale punt moeten de schademeldingen worden gesorteerd per dienst; per schadezaak moet het schadebedrag worden vastgesteld. Dan volgt het verhalen van de schade, via allerlei officiële brieven. In dit stadium kan blijken dat de dader gewoonweg niet in staat is de veroorzaakte schade te betalen. Bij niet-betalen kan dan worden besloten tot een civiele procedure. Of de zaak kan worden gevoegd bij een strafzaak. Als het zover komt, kunnen de kosten van verhaal vele malen hoger zijn dan het bedrag van de geleden schade.

Soms zoekt een gemeente een andere vorm van verhaal: zij biedt de dader alternatief werk aan en brengt de opbrengst hiervan in mindering op het schadebedrag.

Bij schade aan particulier eigendom moet de benadeelde vaak zelf uitzoeken hoe hij schade-loos kan worden gesteld, bijvoorbeeld via een civiele procedure. In sommige gemeenten wordt het slachtoffer hierop attent gemaakt door een folder die de politie uitreikt. In deze folder staan aanwijzingen hoe het slachtoffer vergoeding van geleden schade kan krijgen. Maar ook als een particulier aan de slag gaat om schade vergoed te krijgen kunnen problemen de kop opsteken als onbekendheid of onvermogenheid van de dader.

Er is tegenwoordig een aantal ontwikkelingen dat erop gericht is slachtoffers van misdrijven bij dit soort problemen te helpen:

- Op verschillende plaatsen in Nederland zijn zogenaamde 'slachtofferhulpprojecten' opgericht.

Deze projecten hebben als doel: het verlenen van hulp aan mensen die slachtoffer zijn geworden van een strafbaar feit, zodanig dat de ontstane schade (materieel of immaterieel) zoveel mogelijk wordt weggenomen. Het is met het oog op de hulpverlening – waaronder de vergoeding van schade – van groot belang dat de politie zo mogelijk naar zo'n slachtofferhulpproject doorverwijst. Dit gebeurt helaas nog veel te weinig.

- In sommige gemeenten is tussen de officier van justitie en de politie de afspraak gemaakt dat de benadeelde zoveel mogelijk door de politie met het schadeverhaal wordt geholpen (Purmerend, Heiloo).

Zo'n afspraak is dan bijvoorbeeld dat strafvervolgning wordt voorkomen als de schade tot tevredenheid van de benadeelde is geregeld. Als een dader niet wil betalen, moet de officier van justitie bereid zijn alsnog te vervolgen.

In zo'n geval speelt de politie een bemiddelende rol die over het algemeen veel inspanning kost.

In de eerste plaats moet zij erop toezien dat bij de aangifte van vandalisme een rekening wordt overgelegd. Vervolgens moet de schade in ieder afzonderlijk geval worden vastgesteld, hetgeen soms een gecompliceerde kwestie is. Ook zal zij op één of andere wijze in de gaten moeten houden dat de schade naar tevredenheid wordt vergoed.

- Een andere afspraak tussen politie en officier van justitie is dat de naam van de verdachte aan de benadeelde wordt doorgegeven en dat in het proces-verbaal wordt opgenomen dat de benadeelde zich civiel partij kan stellen (Nijmegen).

Het verhalen van de schade kan gunstig uitpakken voor de benadeelde, maar kijkend naar de dader kan nog een positief effect worden genoemd: deze wordt geconfronteerd met de gevolgen van zijn ongewenst gedrag.

Als het om vandalisme gaat vindt deze confrontatie in het traditionale politie- en justitiebeleid nauwelijks plaats, en als die confrontatie (in de vorm van een oproep van justitie) wel plaatsvindt is dat vaak maanden na het gepleegde delict.

Van zo'n trage onduidelijke reactie is de dader doorgaans niet erg onder de indruk!

In verschillende gemeenten (ondermeer in Rotterdam, Den Haag, Capelle a/d IJssel, Dordrecht, Leiden en Eindhoven) zijn Haltbureaus opgericht. De bureaus beogen een snelle reactie op vandalisme, waaronder behalve grafitty en vernieling ook diverse vormen van baldadig gedrag worden verstaan, soms samenhangend met kleine diefstal en inbraak. Haltbureau's zijn opgezet om vandalisme (gepleegd door jongeren tussen de 12 en 18 jaar) te voorkomen en om daarnaast de desbetreffende jongeren een alternatief voor strafvervolgning aan te bieden. Dit houdt meestal in dat de daders de schade zoveel mogelijk herstellen door het uitvoeren van allerlei werkzaamheden.

Indien mogelijk regelt het Haltbureau ook een schaderegeling met benadeelden, zonder dat het justitiële circuit zich ermee bemoeit.

Er wordt op verschillende manieren naar het Haltbureau verwezen. De meeste gevallen komen via de politie op basis van een proces-verbaal bij het Haltbureau terecht. Maar in sommige gemeenten gaat het Haltbureau ook tot activiteiten over als bijvoorbeeld de ouders van een jeugdige dader hiertoe een verzoek doen of als een dader zich vrijwillig meldt.

Jongeren moeten zelf beslissen of ze het alternatief verkiezen boven strafvervolgning. Ook wordt van hen verlangd dat zij zelf bedenken hoe zij de schade kunnen herstellen. Als de jongere een voorstel heeft gedaan, probeert het Haltbureau tot een overeenkomst te komen met benadeelde, officier van justitie en de ouders. Gaan alle partijen accoord dan verzorgt het bureau Halt de organisatie en begeleiding van de alternatieve bezigheden. Eén en ander wordt gewoonlijk binnen enkele weken afgerond. Als alles naar tevredenheid verloopt wordt de betreffende jongere 'beloond' met seponering van de zaak. Zo niet, dan gaat het O.M. alsnog vervolgen, althans als is doorverwezen op basis van een procesverbaal.

Bureau Halt is gebaseerd op de zogenaamde kosten-baten theorie.

In deze theorie wordt gesteld dat mensen bepaald gedrag vertonen omdat dat gedrag hen het meeste oplevert en het minste kost in vergelijking tot ander gedrag. Jongeren plegen dus vandalisme wanneer dat voor hen heel aantrekkelijk is omdat het veel baten oplevert en weinig kosten. Die baten zijn bijvoorbeeld plezier, spanning, sensatie. Over het algemeen zijn de kosten die aan vandalisme vastzitten laag: er is weinig risico, een kleine kans om te worden gepakt etc.

Op basis van bovengenoemde uitgangspunten vervult bureau Halt naast het organiseren en begeleiden van alternatieve 'straffen' ook andere taken, namelijk:

- voorkomen van vandalisme door in te grijpen in situaties waar vandalisme veel voorkomt. In samenwerking met diverse betrokkenen wordt zo'n haard van vandalisme geanalyseerd in termen van kosten/baten en er worden activiteiten ondernomen om het vandalisme terug te dringen.
- onderzoek naar achtergronden van vandalisme en op basis daarvan proberen de oorzaken van het vandalisme weg te nemen.

De eerste resultaten van de Haltbureau's kunnen positief worden genoemd (29). Door de komst van de Haltbureau's kan vandalisme pedagogisch verantwoord worden aangepakt terwijl voorheen duidelijke, consequente gevolgen ontbraken. Een van de belangrijkste knelpunten is (nog) dat de politie onvoldoende doorstuurt.

Enkele praktijkvoorbeelden van vandalismedoelstellingen

We hebben in de voorgaande paragrafen een aantal preventiestrategieën de revue laten passeren. Op papier zien die strategieën er prachtig en vaak lekker simpel uit. In de dagelijkse praktijk kan het toepassen van een preventiestrategie echter behoorlijk lastig zijn.

Het is daarom goed om een blik te werpen in de keuren van vandalismedoelstellingen.

We hebben twee voorbeelden uitgekozen. In de eerste plaats een 'beperkt' project op een aantal scholen, in de tweede plaats een groot integraal vandalisme project, waarbij een pakket van maatregelen op het vandalisme-probleem wordt losgelaten.

Een voorbeeld van een project op scholen

Als voorbeeld van een scholenproject hebben we het project (of eigenlijk: de projecten) in Apeldoorn gekozen (zie 20 en 3). Het aardige van het Apeldoornse voorbeeld is, dat men begon met een project dat – gezien de positieve resultaten – nu is uitgewerkt tot een onderdeel van het onderwijsbeleid van de gemeente Apeldoorn.

Dit is mede te danken aan het feit dat het eerste project goed was opgezet (duidelijke doelstellingen, goed georganiseerd en een evaluatie), wat de kans op succes en een voortzetting van het project vergroot.

Anti-vandalisme lessen op de basisschool

In 1984 besloot de gemeentepolitie Apeldoorn om een anti-vandalisme project op de basisscholen in de gemeente te starten. Men nam contact op met de gemeente (afdeling onderwijs) en met de voorzitters van de beraden van schoolhoofden voor het openbaar, het protestants-christelijk en het rooms-katholiek basisonderwijs. Deze waren bereid mee te werken.

Voor het voorbereiden, opzetten en uitvoeren van het project werden vijf werkloze onderwijskrachten aangetrokken. De onderwijzeressen werden betaald via de rijksregeling WVM (werkgelegenheid verruimende maatregel).

De **doelstelling** van het project werd als volgt beschreven: "Het op gang brengen van een bewustwordingsproces ten aanzien van vandalisme, bij de Apeldoornse lagere schooljeugd." De **doelgroep** van het project was: de leerlingen in de hoogste drie klassen van het basisonderwijs (9-12 jaar).

Verder werd afgesproken om aan het project een evaluatie te koppelen, die bestond uit: een vóór- en nameting bij de leerlingen (enquête), een enquête onder ouders en een enquête onder leerkrachten.

De voorbereidingsperiode voor het project was vrij kort (één maand). De volgende zaken werden in deze tijd geregeld:

– Organisatie:

De afdeling Voorkoming Misdrijven van de gemeente politie schreef alle basisscholen in Apeldoorn en omgeving aan met de vraag of

men belangstelling had voor het anti-vandalisme project. Maar liefst 80 van de 84 scholen reageerden positief.

Het feit dat de afdeling Onderwijs en de beraden van schoolhoofden vanaf het begin bij de plannen betrokken waren, heeft er zeker toe bijgedragen dat zoveel scholen snel en in positieve zin reageerden.

– Informatieverzameling:

De onderwijzeressen lazen ondertussen literatuur over vandalisme en rapporten over vandalisme-projecten in andere steden. Ze voerden gesprekken met de Apeldoornse gemeentepolitie om een beeld te krijgen van de vandalisme problemen in de gemeente. Verder bekeken ze bestaand voorlichtingsmateriaal (boekjes, dia-series, films) op hun geschiktheid voor het te ontwikkelen project.

– Verder uitwerken van de lessen:

Op basis van de verzamelde informatie werd een lesopzet en een bijbehorend lesboekje voor de leerlingen gemaakt. Er werd gekozen voor een serie van vijf lessen die steeds met een week tussenruimte gegeven werden. In de lesopzet werd per les aangegeven wat het doel van de les was en hoe de les werd uitgevoerd (bijvoorbeeld: tonen diaserie, gesprek erover, huiswerkopdrachten).

Kort samengevat kwamen in de lessen de volgende aspecten aan de orde:

les 1: het begrip 'vandalisme' wordt duidelijk gemaakt, de leerlingen moeten omschrijven en voorbeelden kunnen geven;

- les 2: vormen van vandalisme, oorzaken van vandalisme, nadenken over eigen motieven voor het plegen van vandalisme, nadenken over de gevolgen van groepsdruk;
- les 3: nadelige gevolgen van vandalisme (materieel en immaterieel), het verband leren zien tussen oorzaken en gevolgen van vandalisme, leren inzien dat groepsdruk ook positief kan werken;
- les 4: nadelige gevolgen voor de dader zelf, contact met de politie, straffen en alternatieve straffen;
- les 5: preventie van vandalisme: wat kan men eraan doen en wat kan je er zelf aan doen?

We zien hier dat de hoofddoelstelling van het project (bewustwording) hier geconcretiseerd wordt via de leerdoelstellingen die aan de afzonderlijke lessen verbonden zijn.

Om deze doelen te bereiken werd gebruik gemaakt van bestaand voorlichtingsmateriaal (zoals de dia-serie 'Gooi je eigen glazen in') en van zelf gemaakt materiaal (lesboekje). De vierde les over straffen werd geheel gegeven door wijkagenten.

Daarnaast werd veel gewerkt met huiswerk-opdrachten: de kinderen moesten ondermeer krantenberichten over vandalisme verzamelen, vandalisme in hun eigen buurt registreren op een formulier, hun ouders interviewen over hun houding tegenover vandalisme en er werden in de klas muurkranten, stripverhalen en affiches gemaakt.

De resultaten van het project waren alleszins bemoedigend. Uit het verslag van de onderwijzeressen blijkt dat het overgrote deel van de leerlingen met veel enthousiasme aan de lessen

heeft meegedaan. Ook het bezoek van de wijkagent aan de klas viel in zeer goede aarde. Maar, we hoeven niet alleen af te gaan op het (subjectieve) verhaal van de onderwijzeressen. Ook de uitkomsten van de enquêtes onder leerlingen geven een zeer positief beeld.

De vergelijking van voor- en nameting leert ons, dat de leerlingen na afloop van het project:

- beter weten wat vandalisme precies is;
- beter weten wat de oorzaken van en motieven voor vandalisme zijn;
- allerlei ideeën ontwikkeld hebben over de preventie van vandalisme en in meerderheid vinden dat ze zelf ook iets kunnen doen aan vandalisme-preventie;
- in overgrote meerderheid (89%) anders over vandalisme zijn gaan denken: vandalisme wordt niet meer 'leuk' gevonden.

De onderwijzeressen concluderen dat het hoofddoel van het project (een bewustwordingsproces in gang zetten) inderdaad bereikt is.

Uit de enquête onder ouders en de leerkrachten blijkt dat men in de overgrote meerderheid het project positief waardeert. De kinderen blijken ook thuis en in andere lessen intensief bezig te zijn geweest met het onderwerp. Dit verhoogt de kans dat het (in de vijf lessen in gang gezette) bewustwordingsproces ook op de langere duur zal beklijven.

Naar aanleiding van de positieve resultaten van het project pleitten de betrokken onderwijzeressen – en met hen veel leerkrachten – ervoor dat een dergelijk project structureel wordt ingebouwd in het onderwijspakket.

De gemeentepolitie en de gemeente Apeldoorn hadden hier wel oren naar. In 1985 werden twee nieuwe medewerkers via de WVM-regeling in dienst genomen, die het eerste project dienden te continueren. Deze keer richtte men zich op het **voortgezet onderwijs**.

Akti-vandalisme lessen in het voortgezet onderwijs

9.1.2

Het tweede project was beperkter van opzet dan het eerste: men had nu maar twee medewerkers beschikbaar. Na een telefonische 'rondvraag' bleek dat 25 scholen in het voortgezet onderwijs mee wilden doen aan het project. Er werd besloten om één basisles van 1 à 2 uur te geven aan alle eerste klassen van de 25 scholen. De docenten kregen een voor dit doel ontwikkeld lesboek, zodat de school zelfstandig het project kon voortzetten nadat de basisles gegeven was.

De **doelstelling** van het project was: "...de leerling komt tot kennis, inzicht en bewustwording over de vandalismede problematiek en de waarde van het (sociale) leefmilieu".

De opbouw van de lessen in het lesboek was analoog aan die van het eerste project, dus:

- (1) wat is vandalisme, (2) vormen en oorzaken van vandalisme, (3) schade (materieel en immaterieel), (4) straffen en (5) preventie.

In de basisles werden de leerlingen via opdrachten ("maak je eigen horloge kapot", "maak iets duurs van een andere kapot") geconfronteerd met hun gedragingen en gewezen op de effecten van groepsdruk (prestigevandalisme).

De Veluwe Autobus Dienst (VAD), die jaarlijks een schade van f 350.000,- door vandalisme ondervindt, leverde een aandeel in deze basislessen. De VAD stelde vernielde voorwerpen ter beschikking en een instructeur van de VAD verzorgde een deel van de basisles.

Ook andere gemeentelijke afdelingen (volkshuisvesting, bouw- en woningtoezicht, plantsoenendienst, gemeente-archief) hebben materiaal en gegevens over vandalisme ter beschikking gesteld, zodat de onderwijskrachten heel duidelijk konden laten zien hoe het met het vandalisme in Apeldoorn gesteld was.

Het project werd na de basisles op 19 van de 25 deelnemende scholen voortgezet door de docenten van de school.

Naast de basislessen zijn er op een aantal scholen informatie-avonden voor ouders georganiseerd, die door de medewerkers van het anti-vandalismedoelproject werden verzorgd.

De ouders kregen algemene informatie over vandalisme en de rol van ouders in de preventie van vandalisme werd toegelicht. De opkomst op veel van deze avonden was echter vrij gering. Dit schoolproject is (jammer genoeg) niet geëvalueerd. Wel wordt in het verslag gemeld dat veel leerkrachten en leerlingen positief reageerden op het project. De VAD meldde, dat het vandalisme aan de bussen na verloop van tijd was afgenomen.

Het deelschoolwerkplan van anti-vandalisme

Terwijl het tweede project gaande was, werd er bij de afdeling Onderwijs van de gemeente Apeldoorn gewerkt aan een zogenaamd 'deelschoolwerkplan' vandalismedoelbestrijding. Men ontwikkelde – in samenwerking met de projectmedewerkers van het tweede project – een algemeen lesplan dat veel breder van opzet is dan de twee kortlopende projecten.

Dit deelschoolwerkplan (dat juni 1986 klaar was) is gericht op de hoogste drie klassen van het basisonderwijs en de eerste klas van het voortgezet onderwijs.

Het is de bedoeling dat in principe alle scholen in Apeldoorn en omgeving iets gaan doen met dit plan.

Het deelschoolwerkplan is in feite een verzameling van informatie, lesmethoden en lesmaterialen die door de scholen gebruikt kunnen worden om anti-vandalismedoellessen te geven. Ook wordt in het plan uiteengezet hoe men een vandalismedoelproject op de school goed kan evalueren.

Op deze wijze is het geven van vandalismedoelvoorlichting op scholen een integraal onderdeel uit gaan maken van het onderwijs in de gemeente Apeldoorn.

Het geheim van het succes

Hoewel het natuurlijk nooit helemaal na te gaan valt, waarom een experiment in het ene geval wel succes heeft en in het andere geval niet, is er wel een aantal factoren aan te wijzen die er in Apeldoorn toe hebben bijgedragen dat een scholenproject is uitgegroeid tot een stukje integraal onderwijsbeleid van de gemeente. We zetten die 'succes-factoren' hieronder op een rijtje:

- **Een initiatief vanuit Voorkoming Misdrijven, in nauwe samenwerking met gemeente en schoolhoofden.**
Les: als de Ambtenaar Voorkoming Misdrijven een dergelijk project op wil zetten moet hij niet in z'n eentje te werk gaan. Hij moet zo snel mogelijk contact opnemen met degenen die direct betrokken en deskundig zijn (wat betreft onderwijs).
- **Niet het wiel opnieuw uitvinden**
De onderwijskrachten waren zo verstandig om éérst het beschikbare materiaal te bekijken en na te gaan wat de ervaringen waren in andere, vergelijkbare projecten. Daardoor hoefden ze niet vanaf nul te beginnen: ze konden voortbouwen op bestaande ervaringen.

– Gedegen evaluatie van het project

Door het eerste project goed te evalueren, konden de medewerksters 'hard' aantonen dat zo'n project zinvol is. Ze konden uit de voor- en nameting bewijzen dat de doelstelling van het project gehaald werd. Vooral als er in een gemeente (of bij de gemeentepolitie zelf) twijfels zijn over de zin van zo'n project, dan is een evaluatie een bijna onmisbaar 'verkoopinstrument'.

– Het inktvlek principe

Het eerste project had een relatief bescheiden omvang en doel(groep): alleen het basisonderwijs. Op basis van dat eerste project maakte men de stap naar het voortgezet onderwijs.

Les: begin beperkt (desnoods op een school of in een buurt), doe daarmee ervaring op en ga pas dan stap voor stap breder werken (het hele basisonderwijs, gevolgd door het voortgezet onderwijs).

– **Beklijven: van project naar (gemeentelijk) beleid**

In Apeldoorn was in feite van meet af aan het idee ingebakken dat Voorkoming Misdrijven een startmotor was, maar dat het project op elk niveau te zijner tijd door anderen zoveel mogelijk moet worden overgenomen. Daarin is men onder ander via samenwerkings-

verbanden en het 'deelschoolwerkplan' goed geslaagd. Op deze wijze kan Voorkoming Misdrijven **steeds weer** een belangrijke initiërende rol spelen. Men start iets op, draagt het over aan de feitelijk verantwoorde-lijke instanties en personen en daarna heeft Voorkoming Misdrijven de handen weer vrij voor nieuw werk.

Een breed integraal project

Grote integrale vandaliseprojecten, waarin de politie – en dan met name Voorkoming Misdrijven – een aanzienlijke rol speelt en die bovendien nog goed geëvalueerd zijn, zijn in Nederland (nog) uiterst zeldzaam. De integrale aanpak van vandalisme – en die van veel voorkomende criminaliteit in het algemeen – staat in Nederland nog in de kinderschoenen.

Er is echter een integraal vandaliseproject dat goed gedocumenteerd en geëvalueerd is: het actie-onderzoek jeugd-vandalisme in Amsterdam-Osdorp (53). We zullen dit project hier in vogelvlucht behandelen en ons daarbij concentreren op de belangrijkste lessen.

Het Amsterdamse actie-onderzoek jeugd-vandalisme

In 1981 besloten Burgemeester en Wethouders van Amsterdam om 'iets' te gaan ondernemen tegen het toenemende vandalisme in de hoofdstad. Men benoemde een drietal onderzoekers, die de plannen verder uitwerkten tot het 'actie-onderzoek jeugd-vandalisme'.

Tevens werd een begeleidingscommissie ingesteld, die bestond uit vertegenwoordigers van de bij het probleem betrokken afdelingen en diensten: onderwijs, jeugdzaken, openbare werken, het energiebedrijf, het vervoerbedrijf en de politie.

Deze begeleidingscommissie vervulde een aantal belangrijke taken, onder andere:

- De begeleiding van de onderzoekers.
- Het stimuleren van het treffen van preventie-maatregelen binnen de 'eigen' diensten en afdelingen.

Het actie-onderzoek, dat in het totaal 4 jaar in beslag zou gaan nemen, viel uiteen in 3 fasen:

- een onderzoeksfase
- een experimentfase
- een evaluatiefase.

Het idee achter deze gefaseerde opzet was om op basis van onderzoek een groot aantal maatregelen los te laten op het probleem in een deel (één buurt) van de stad (experimentfase).

Evaluatie-onderzoek zou vervolgens uit moeten wijzen hoe effectief en efficiënt (kosten-baten) de verschillende maatregelen waren. Aan de hand van de evaluatie van de experimenten konden dan aanbevelingen worden gedaan voor maatregelen in de gehele stad Amsterdam. We zullen bekijken hoe de zaak zich, per fase, in de praktijk ontwikkelde.

De eerste fase: onderzoek

De onderzoeks-fase viel uiteen in twee onderdelen:

- Een onderzoek naar de **achtergronden van het vandalisme** in Amsterdam. De centrale vraag is hier: 'Waarom plegen jongeren vernielingen?' Om dat uit te vinden werd in twee buurten van Amsterdam (Osdorp en de Rivierenbuurt) een uitgebreid onderzoek uitgevoerd. In de eerste plaats werd een enquête onder ongeveer 250 jongeren gehouden. In de tweede plaats werd een registratie van vernielingen aan openbaar bezit (straatmeubilair, straatlantaarns, openbaar vervoer) en vernielingen aan scholen (ruiten) opgezet.
- Een onderzoek naar de **mogelijke maatregelen tegen vandalisme**.

De centrale vraag is hier: 'Welke maatregelen tegen vandalisme kan men ondernemen, welke maatregelen zijn er – in Amsterdam – al ondernomen en wat zijn de effecten van deze maatregelen?'.

Met behulp van literatuur over vandaliseprojecten elders en gesprekken met gemeentelijke diensten en andere betrokkenen (jongerenwerkers, schoolhoofden) bij vandalisme in de buurt werd op een rijtje gezet welke maatregelen al genomen waren, welke aanvullende maatregelen overwogen konden worden en wat men van de verschillende maatregelen kon verwachten.

De tweede fase: experimenteren

Organisatiestructuur

Bij de opzet en uitvoering van de experimenten was een zeer groot aantal instanties en personen betrokken. In het totaal ging het om enkele honderden mensen: buurtbewoners, leerkrachten, jongerenwerkers, winkeliers, gemeentelijke afdelingen en diensten, politie-functionarissen, jongeren en hun ouders, etc. Om de zaak enigszins werkbaar te houden werd de volgende samenwerkingsstructuur op poten gezet:

Per experiment waren er een aantal **uitvoerders**. Per uitvoerende instantie (bijv. school, wijkteam politie, buurthuis, etc.) werd één **contactpersoon** aangesteld (schoolhoofd, brigadier, etc.) die contact onderhield met de onderzoekers over de voortgang van het experiment.

Deze opzet zorgde ervoor, dat alle betrokkenen zo goed mogelijk op de hoogte bleven van het reilen en zeilen in het actie-onderzoek en dat er vrij direct contact mogelijk was tussen de diverse betrokkenen, zonder dat er onwerkbaar situaties (zoals bijvoorbeeld vergaderen met 50 man) ontstonden.

De voorbereiding van de experimenten

Voordat werkelijk gestart kon worden, moest er een keuze gemaakt worden uit de in de onderzoeks-fase verzamelde ideeën over mogelijke experimentele maatregelen.

De onderzoekers formuleerden daartoe, samen met de begeleidingscommissie, een aantal uitgangspunten voor de keuze van maatregelen. Deze uitgangspunten waren ondermeer:

- de experimenten moeten het vandalisme vanuit zoveel mogelijk verschillende invalshoeken benaderen;
- van elke experimentele maatregel moet van tevoren bekend zijn wat de doelstelling is (anders kan je het experiment niet evalueren) en met welke middelen (geld, tijd, hulpmiddelen) men de doelen wil bereiken;
- de meeste maatregelen moeten op korte termijn uitvoerbaar zijn en effect sorteren. Lange-termijn maatregelen kunnen immers niet binnen de gestelde tijdsduur van het actie-onderzoek geëvalueerd worden.
- De gekozen maatregelen moeten in de praktijk toepasbaar en haalbaar zijn. Dit werd afgecheckt bij de uitvoerders (schoolhoofden, buurtwerkers, wijkagenten, etc.).

Op basis van de geformuleerde uitgangspunten en de gevoerde gesprekken werd het uiteindelijke pakket van experimentele maatregelen samengesteld: het actie-plan ziet het licht.

Het actie-plan

We kunnen in dit kort bestek niet uitgebreid ingaan op iedere afzonderlijke maatregel. De maatregelen werden ingedeeld in 6 categorieën, deze laten we wel even kort de revue passeren.

1. **Educatie**
Op 12 van de 15 scholen voor basis- en voortgezet onderwijs in Osdorp zijn (verschillende soorten) vandalisme-projecten uitgevoerd.
2. **Recreatie**
Er werden activiteiten georganiseerd die de verveling verdrijven en/of die even 'spannend' zijn als het plegen van vandalisme. Voorbeelden: een fietscross-baan, een sleutelwerkplaats voor tieners, betere afstemming van openingstijden van jongerenvoorzieningen.
3. **Het overdragen van verantwoordelijkheden aan jongeren.**
Als jongeren meer zeggenschap krijgen over hun omgeving, zullen ze zich ook verantwoordelijker voelen voor die omgeving. Voorbeelden: kinderen richten hun school-omgeving opnieuw in; jongeren ontwerpen en maken een speelvoorziening voor kinderen uit de buurt; jongeren maken een video-film over hun leefwereld.
4. **Negatieve sancties**
Met dit soort experimenten werd beoogd de externe drempel voor het plegen van vandalisme te verhogen. Voorbeelden: gerichte controle op vandalisme in het openbaar vervoer door kaartcontroleurs in burger; gerichte surveillance en aangepaste afhandeling van vandalisme-gevallen door politie en justitie.
5. **Objectverstevinging**
In dit kader zijn twee experimenten uitgevoerd:
 - op vandalisme-gevoelige plaatsen werden veel vernielde lantaarnpalen vervangen door vandalisme-bestendige palen;
 - leerlingen van de plaatselijke MTS ontwierpen, in het kader van een prijsvraag, een nieuwe vandalisme-bestendige sluiting op lantaarnpalen (het winnende ontwerp is in gebruik genomen door het Gemeente Energie Bedrijf).
6. **Buurtintegratie en publiciteit**
Deze maatregelen waren erop gericht het contact tussen de verschillende groeperingen te bevorderen en de gemeenschapszin in de buurt te verhogen. De belangrijkste voorbeelden zijn:

- een buurt-feestweek met onder andere een presentatie van gemeentelijke diensten op een 'dienstenmarkt', een braderie, een vrijetijdsmarkt, scholenspel, muziek-optredens en een fietscrosswedstrijd;
- een jongerendag met muziek, dans, spelen en sportdemonstraties. Het doel was een beter contact tussen de jeugd en de oudere buurtbewoners.

Daarnaast werd er (via een huis-aan-huisblad) bekendheid gegeven aan de op stapel staande experimenten in de buurt. De bij de experimenten betrokken uitvoerenden kregen een 'populaire' versie van het actie-plan, opdat zij de samenhang tussen de verschillende maatregelen goed zouden begrijpen.

De derde fase: evaluatie en aanbevelingen

Alle experimenten werden tijdens de uitvoering (proces-evaluatie) en na afloop (effect-evaluatie) geëvalueerd. De onderzoekers legden, per maatregel, de volgende zaken vast:

- de inhoud van de maatregel: wat deed men precies?
- de doelstellingen en doelgroep
- de middelen: wat (geld, tijd, andere middelen) was nodig om het beoogde doel te bereiken?
- de knelpunten die zich bij voorbereiding en uitvoering voordeden;
- het bereikte effect;
- mogelijke verbeteringen.

Tevens werd het **totaal-effect** van het gehele pakket van maatregelen gemeten via de geregistreerde vernielingen in de experiment-buurt.

De voornaamste uitkomsten van de evaluatie

Hieronder volgt per type maatregel een zeer kort resumé van de uitkomsten van de evaluatie.

1. Educatie

Door de scholenprojecten werd een zeer groot aantal jongeren bereikt. De experimenten vereisten relatief weinig tijd en geld en hadden een aantoonbaar effect op de houding van de leerlingen tegenover vandalisme.

2. Recreatie

De sleutelwerkplaats vereiste veel middelen (geld, tijd) voor een relatief kleine groep. Men bereikte echter wel een groep tieners, die door de schoolprojecten niet of nauwelijks bereikt worden (schoolverlaters, spijbelaars). In die zin is het een goede aanvulling op de scholenprojecten.

3. Overdragen van verantwoordelijkheden aan jongeren

Deze experimenten hadden – voor zover nagegaan kon worden – een vandalisme-verminderend effect en kostten relatief weinig geld en tijd. Ze kwamen wel moeilijk van de grond: de betrokken instanties en personen (= volwassenen) bleken het vaak moeilijk te vinden om een stuk van hun verantwoordelijkheid, en dus ook een stuk van hun 'macht', uit handen te geven aan jeugdigen. Soms stonden ook regels en procedures de zaak in de weg: men mócht het niet over laten aan jongeren.

4. Negatieve sancties

De controle-experimenten (openbaar vervoer, surveillance) waren weinig succesvol: er werden vrijwel geen jongeren wegens vandalisme aangehouden. Dit had vooral te maken met een aantal knelpunten die zich bij de uitvoering van de maatregelen voordeden: van de projectsurveillance kwam weinig terecht omdat de hiervoor geplande uren vaak aan andere zaken (krakersrellen, cursussen) besteed moesten worden. Bij de controles in het openbaar vervoer bleken de controles niet goed te zijn afgestemd op de piekuren van vandalisme. Bovendien vonden veel vernielingen plaats als een tram of bus Osdorp verlaten had en de controleurs waren uitgestapt.

5. Objectversteving

Deze experimenten zijn goed geslaagd. De verstevigde objecten waren een half jaar na plaatsing (nog) niet vernield.

6. Buurtintegratie en publiciteit

De buurtintegratie-experimenten verliepen met wisselend succes. De feestweek was goed bezocht en in die zin goed geslaagd, de jongerendag had een lage opkomst (en hoge kosten) en was dus minder geslaagd. Een groot (direct) effect op vandalisme kan men van deze experimenten echter niet verwachten. De onderzoekers concluderen dan ook dat dergelijke manifestaties alleen zinnig zijn als ze onderdeel uitmaken van een breder anti-vandalisme programma en als ze worden uitgevoerd door een groot aantal mensen, zodat de tijdsinvestering per persoon binnen de perken blijft.

Het **totaal-effect** van het gehele project sprak boekdelen: na afloop van de experimenteerperiode bleek het aantal vernielingen in Osdorp met 25% te zijn afgenomen*. Tesamen genomen hadden de experimenten dus een duidelijk vandalisme-verminderend effect.

* = Ter controle werd in dezelfde periode een vandalisme-registratie bijgehouden in de rest van Amsterdam. In de rest van de stad daalde het vandalisme gemiddeld met 6%, de daling in Osdorp is dus 19% groter dan de daling in de rest van de stad.

Het vervolg: een gemeentelijk anti-vandalisme beleid

Het actie-onderzoek werd besloten met het formuleren van een aantal aanbevelingen aan de gemeente Amsterdam. Zeer kort samengevat kwamen de aanbevelingen neer op drie punten.

- **Voer een tweesporen-beleid:**
ontwikkel enerzijds een korte-termijn aanpak gericht op buurten die op een bepaald moment veel last hebben van vandalisme, anderzijds een middenlange-termijn aanpak gericht op het gestaag terugdringen van het vandalisme in de gehele stad.
- **Richt een project-organisatie op voor het vandalisme-beleid:**
maak één wethouder eindverantwoordelijk voor het vandalisme-beleid, zet een stuurgroep op waarin alle betrokken diensten en instellingen vertegenwoordigd zijn en laat de dagelijkse gang van zaken coördineren door een project-coördinator.

- **Inhoudelijke aanbevelingen:**
de voor- en nadelen van de verschillende typen maatregelen werden op een rijtje gezet en op basis daarvan werden aanbevelingen gedaan voor nieuwe projecten in andere buurten die veel last van vandalisme hebben. Ook werden aanbevelingen gedaan over maatregelen die niet in het experiment waren opgenomen, maar die zeker de moeite van het proberen waard zouden zijn.

De gemeente Amsterdam heeft de aanbevelingen vervolgens uitgewerkt in een Meerjarenprogramma vandalisme-preventie (31).

In dit meerjarenprogramma is een samenhangend pakket van anti-vandalisme maatregelen uitgewerkt, die in de komende jaren in de stad Amsterdam (of delen daarvan) uitgevoerd zullen gaan worden. Op de begroting is structureel geld vrijgemaakt voor de realisering van dit meerjarenplan.

Wat ooit als een buurt-experiment begon is op deze wijze langzaam maar zeker uitgegroeid tot een structureel onderdeel van het gemeentelijk beleid.

9.2.2

Het geheim van het succes

Het Amsterdamse actie-onderzoek is een voorbeeld van een geslaagd integraal project. Men is er ondermeer in geslaagd om:

- een betrouwbare vandalisme-registratie van de grond te krijgen, waarbij 6 verschillende instanties betrokken waren;
- zeer verschillende partijen, met vaak zeer verschillende belangen, te organiseren en te mobiliseren rond het thema vandalisme-preventie;
- in korte tijd een groot aantal maatregelen van de grond te krijgen, maatregelen die vaak uitgevoerd moesten worden naast 'gewone' taken;
- te zorgen voor 'hard' bewijsmateriaal, waarmee aangetoond kon worden dat de maatregelen inderdaad effectief waren.

Een dergelijk resultaat komt niet zomaar tot stand. Net zoals we bij het vorige voorbeeld opmerkten, kan men het geheim van het succes nooit helemaal tot op de draad ontrafelen. We kunnen wel een aantal algemene factoren beschrijven die hebben bijgedragen tot het welslagen van dit integrale project.

Een aantal van deze factoren kwamen we ook al bij het voorbeeld van het scholen-project tegen:

- **Niet het wiel opnieuw uitvinden**
De onderzoekers hebben éérst het beschikbare materiaal (literatuur) bekeken en zijn nagegaan wat de ervaringen en ideeën waren van uitvoerenden, die dagelijks met vanda-

lisme en/of jongeren te maken krijgen (gemeentelijke diensten, politie, schoolhoofden, buurthuiswerkers). Daardoor hoefden ze niet vanaf nul te beginnen: ze konden voortbouwen op bestaande ervaringen.

- **Bestuurlijke en ambtelijke ondersteuning**

Het actie-onderzoek werd vanaf het begin 'gedragen' door B&W en actief ondersteund op ambtelijk niveau.

Daarmee was op hoog niveau de medewerking van de belangrijkste diensten en afdelingen verzekerd.

- **Direct betrekken van uitvoerders**

Medewerking op uitvoerend niveau is minstens even belangrijk als medewerking op hoog niveau. Het was dan ook voor het succes van vele maatregelen van wezenlijk belang dat de uitvoerders reeds bij de planvorming in het project werden betrokken. Overigens was hun inbreng ook van direct inhoudelijk nut. Uitvoerders bleken vaak goed op de hoogte te zijn van de oorzaken van het vandalisme waarmee zij in hun dagelijkse werk te maken hadden en konden tevens een oordeel geven over de haalbaarheid van verschillende maatregelen.

- **Gedegen evaluatie van het project**

Door het experiment goed te evalueren, kon worden aangetoond dat het project zinvol was. Dit maakte het experiment na afloop ook politiek 'goed verkoopbaar': men kon de

9.2.2

zin van het ontwikkelen van een structureel vandalisme-beleid duidelijk aantonen.

– **Beklijven: van incidenteel project naar gemeentelijk beleid**

Evenals in Apeldoorn het geval was, heeft het project te Osdorp geleid tot een gemeentelijk vandalisme preventiebeleid, dat is vastgelegd in het reeds genoemde Meerjarenplan Vandalismepreventie.

Op deze wijze kan vandalismepreventie meer betekenen dan een incidenteel succes in een enkele buurt.

Bij de ontwikkeling naar gemeentelijk beleid heeft de evaluatie een cruciale rol gespeeld. Als niet duidelijk was aangetoond welke besparingen het Osdorpproject heeft opgeleverd, was dit beleid er waarschijnlijk niet gekomen.

– **De politie hoeft niet altijd de kar te trekken**

Ook een (breed) vandalismepreventieproject, waarbij de politie geen centrale rol vervult, kan een succes worden.

In het Osdorpproject was de politie slechts een van de participerende partijen; waarbij haar belangrijkste taken waren:

- inbreng van kennis in de begeleidingscommissie ten behoeve van andere diensten en onderzoekers;
- ondersteuning (in de vorm van onder andere lezingen met diaserie) bij project op scholen;
- het verzorgen van (een poging tot) projectsurveillance.

Overigens is deze uit het Osdorpproject getrokken les niet omkeerbaar. Met andere woorden: ook brede vandalismedprojecten waarbij de politie een meer centrale rol vervult, kunnen wel degelijk slagen. In Zwolle is in 1984 mede op initiatief van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven en de regionaal algemeen preventie adviseur een 'Werkgroep bestrijding vandalisme' opgericht.

In deze werkgroep waren ook enkele gemeentelijke afdelingen en diensten vertegenwoordigd. Deze werkgroep heeft – in de jaren nadat zij haar aanbevelingen voor een vandalisme preventiebeleid op schrift had gezet (48) – een opmerkelijke vergroting van haar 'actieradius' bewerkstelligd. Allereerst is de werkgroep met een aantal andere diensten uitgebreid, heeft men de burgemeester bereid gevonden het voorzitterschap op zich te nemen en is een gemeentelijk coördinator vandalismepreventie benoemd.

Tevens is het werkterrein uitgebreid: de Werkgroep Bestrijding Vandalisme is omgedoopt tot de Werkgroep Buurtpreventie en Vandalisme (waarmee de reeds ingeburgerde afkorting WBV behouden bleef!).

Vanzelfsprekend is de rol van de politie door al deze ontwikkelingen ook minder centraal (maar niet minder belangrijk) geworden: van mede-initiator is men 'gewoon' een van de deelnemers in een breed project geworden.

In de paragrafen 6 tot en met 8 hebben we stilgestaan bij de strategieën waarmee men de preventie van vandalisme aan kan pakken. In paragraaf 9 hebben we vervolgens twee voorbeelden van preventie-projecten behandeld. In deze tiende paragraaf gaan we in meer algemene zin in op de opzet en organisatie van vandalisme-projecten.

Achtereenvolgens komen aan de orde:

1. het opzetten van een project;
2. de (mogelijke) betrokkenen bij het project;
3. de rol van de politie bij de organisatie van het project;
4. de rol van de ambtenaar Voorkoming Mis-drijven hierbij.

Het opzetten van een project: de stappenmethode

Ook bij een vandaliseproject is het natuurlijk zinvol om via de stappenmethode* te werk te gaan. Vaak zijn er meerdere personen en instellingen bij betrokken en juist dan is het van belang dat er bij deze betrokkenen geen mis-verstanden bestaan over de doelstellingen, de taakverdeling, de planningen in de tijd, etc. We zetten daarom nog even de verschillende stappen nog even kort op een rij.

Fase A: het opzetten van een project

1. Het luisteren en/of opsporen van signalen

Aangezien vandalisme zich kenmerkt door een hoge mate van zichtbaarheid, zal het opvangen van signalen 'dat er iets aan de hand is' meestal niet al te moeilijk zijn. Toch is dit vaak eerder een nadeel dan een voordeel: het risico bestaat dat van een mug een olifant wordt gemaakt. Dit probleem kan men ondervangen door op meer structurele wijze naar signalen te zoeken: de gemeente zou bijvoorbeeld een vandalisme registratiesysteem kunnen opzetten en bij de politie kan meer gericht informatie over vandalisme verzameld en geanalyseerd worden. Hierbij tekenen we aan dat een registratie alleen van de grond zal komen – en zal blijven! – als er met de resultaten echt iets gebeurt. Registreren is geen doel op zich (al denkt men daar bij de politie soms wel anders over), het heeft alleen zin als de registratie-uitkomsten gebruikt worden voor **actie**. Onze tip is dan ook om een vandaliseregistratie klein te beginnen en het doel in eerste instantie beperkt te houden. Bijvoorbeeld: een eenmalige registratie/inventarisatie om de omvang en schade boven water te krijgen. Als dat beeld er is, blijkt vaak een schrik-effect te ontstaan en komt vervolgens de echte goede registratie en de daarop gebaseerde actie er ook wel.

2. Oriëntatie

In de oriëntatiefase zal – als de signalen niet op 'structurele wijze' zijn binnengekomen – vaak eerst moeten worden nagegaan in hoeverre er werkelijk sprake is van een probleem. Daarnaast is het van belang om een globaal beeld te krijgen van de spreiding van het vandalisme en de mogelijke participanten aan een vandaliseproject.

In paragraaf 5 is deze stap terug te vinden bij onderzoek dat als doel heeft te bepalen of er sprake is van een probleem en na te gaan of er voldoende bereidheid is om mee te werken aan een project.

3. Het maken van een matrix

Een matrix kan dienen om de informatie die u reeds bezit te ordenen en om na te gaan welke relevante informatie nog ontbreekt. Vanzelfsprekend is het altijd van belang om een dergelijke stap te nemen: of nu eerst nader onderzoek wordt gedaan of dat er direct met het bedenken van preventieve maatregelen wordt begonnen.

4. Het bepalen van doelen

We wezen al op het feit dat bij vandaliseprojecten vele verschillende personen en instanties betrokken zijn. Daardoor kunnen er ook zeer verschillende belangen in het spel zijn. Als dat het geval is, is het van extra groot belang dat er door het opstellen van heldere en slechts voor één uitleg vatbare doelen voor gezorgd wordt dat 'alle neuzen dezelfde richting uitwijzen'. Bovendien moeten de doelen te evalueren zijn. Dat betekent dat met het doel zo concreet mogelijk wordt aangegeven wat men wil bereiken, bijvoorbeeld een daling van het aantal vernielingen met 10%.

5. Het bepalen van de randvoorwaarden

Natuurlijk moet duidelijk zijn hoeveel tijd en geld er voor een project beschikbaar is. Toch is dit, vooral bij een breed vandaliseproject, niet zo eenvoudig: geld zal bij een dergelijk project vaak van de gemeente afkom-

* = Voor meer informatie zie de hoofdstukken Project- en Netwerkplanning en Marketing

stig moeten zijn en het kan nogal eens lang duren om te bepalen welk geld er nog in welke potjes zit.

Bovendien is tegenwoordig (in ieder geval tot en met 1990) de zaak extra gecompliceerd omdat er voor projecten die aan bepaalde voorwaarden voldoen bij de Stuurgroep Bestuurlijke Preventie subsidie te halen valt.

6. **Het maken van een voorlopig (net)werkplan**

Hierbij geldt hetzelfde als bij stap 4: een goed werkplan is van zeer groot belang als verschillende personen en instellingen een bijdrage moeten leveren. In dit stadium moet op zijn minst duidelijk zijn of er al dan niet nader onderzoek moet worden gedaan. Als dat het geval is moet eveneens duidelijk zijn wat er onderzocht gaat worden en wie dat gaat doen.

Fase B: Onderzoek

1. **Het beantwoorden van inhoudelijke vragen.**

Als de matrix uit stap 3 (van fase A) nog onvoldoende houvast biedt om een project te starten, is het doen van inhoudelijk onderzoek geboden. In paragraaf 5 zijn we reeds ingegaan op de verschillende onderzoeksvragen en methoden.

2. **Het beantwoorden van organisatorische vragen.**

Deze stap is er op gericht na te gaan wie welke maatregelen wanneer kan gaan uitvoeren. Indien het gaat om een project waar de politie de belangrijkste rol speelt, is dit in hoofdzaak een taak voor de ambtenaar

Voorkoming Misdrijven. Bij een breed project is dit in hoofdzaak een taak voor anderen, bijvoorbeeld een gemeentelijk coördinator vandalismpreventie. De ambtenaar Voorkoming Misdrijven wordt dan door zo'n coördinator aangesproken voor de activiteiten die de politie in het project zal gaan ondernemen.

Fase C: Maatregelen

1. **Het maken van een definitief (net)werkplan.**

Op basis van fase B kan nu definitief worden vastgelegd wie wat wanneer doet. Bij een breed project is het voor de ambtenaar Voorkoming Misdrijven vooral van belang in de gaten te houden in welke mate de activiteiten van de politie afhankelijk zijn van activiteiten van andere instellingen en omgekeerd. Bijvoorbeeld: wat zijn de consequenties voor de politie als de afdeling Jeugdzaken van de gemeente er niet in slaagt om tijdens de Luilakviering bepaalde alternatieve activiteiten voor jongeren te organiseren?

2. **Het uitvoeren van de maatregelen.**

Men merkt nu vanzelf in hoeverre de voorgaande stappen al dan niet goed doorlopen zijn.

Fase D: Evaluatie

Het belang van een goede evaluatie zal duidelijk zijn. In paragraaf 5 zijn daar reeds een aantal opmerkingen over gemaakt*.

De (on)wettelijke betrekkingen in een project

Bij de opzet van een vandalisme-preventieproject zullen al snel andere instellingen en instanties (dan de politie zelf) om de hoek komen kijken.

In de eerste plaats omdat de kennis van de politie over de werkelijk plaatsvindende vernielingen beperkt is: het dark-number is erg hoog.

Andere instanties beschikken over informatie die bij de politie ontbreekt. We denken dan met name aan gemeentelijke afdelingen, beheerders van scholen en jeugdvoorzieningen, maar ook woningbouwverenigingen, verzekeringsmaatschappijen, etc.

In de tweede plaats kan de politie alleen niet zoveel doen aan de preventie van vandalisme. Bij de meeste preventie maatregelen moet de politie samenwerken met andere instanties of moet zij die andere instanties 'slechts' aansporen om al het werk te doen.

Bij de behandeling van de belangrijkste preventie-strategieën in de paragrafen 6 tot en met 8 zijn een aantal betrokken instanties al de revue gepasseerd. In schema 6 hebben we per preventie-strategie de voornaamste direct betrokkenen op een rijtje gezet.

* = Ook in het hoofdstuk Evaluatie is meer informatie over dit onderwerp te vinden.

Schema 6 Preventie-strategieën en betrokken instanties/personen en instellingen

Strategie	Direct betrokkenen	Mogelijk/op de achtergrond betrokkenen
Schoolprojecten	– schoolhoofden, docenten – politie, wijkagenten – gemeente, afdeling onderwijs	– gemeentelijke sociale dienst (inzet werkloze leerkrachten) – ouders/verzorgers
Voorzieningen voor jongeren	– gemeente, afdeling openbare werken – gemeente, afdeling jeugdzaken en onderwijs – jeugd – jeugd-, buurthuiswerkers, etc. – sportclubs/accomodaties – scholen (spijbelaars)	– buurt/bewoners-comité's
– opvang 'oudere jongeren'	– jongerencentra – sportclubs/-accomodaties – horeca-voorzieningen (voor jongeren) – werkprojecten	– gemeente, afdeling jeugdzaken
Incidentele activiteiten in piekperiodes	Sterk afhankelijk van genomen maatregelen – buurt/wijkorganisaties – gemeente – media – politie	– O.M.
Preventie risicodragende voorzieningen		
– aanpassen sluitings-tijden	– gemeente, lokale driehoek (APV) – horeca	– openbaar vervoer
– deconcentratie cafébezoek	– gemeente, lokale driehoek – horeca	– openbaar vervoer
Vergroten informele controle		
– schoonmaakacties	– buurt/wijkorganisatie – gemeente (reiniging) – bewoners zelf	– gemeente
– buurtfeesten/manifestaties	– gemeente, afdeling voorlichting en bepaalde gemeentelijke diensten b.v. openbare werken, energiebedrijf, etc. – buurt/wijkorganisaties – brandweer	afhankelijk van georganiseerde activiteiten
– inschakelen bewoners/jongeren bij inrichting/onderhoud buurt	– gemeentelijke diensten – buurt/wijkorganisaties – jeugd/buurt voorzieningen	

Strategie	Direct betrokkenen	Mogelijk/op de achtergrond betrokkenen
Vergroten semi-formele controle – huismeesters	– gemeente (woningbedr. en volkshuisvesting) – woningbouwverenigingen	
Voorlichting via massamedia (lokaal)	– lokale omroep – lokale kranten – buurtkranten – gemeente, afdeling voorlichting	– reclamebureau – buurt/wijkorganisaties – gemeentelijke diensten – Openbaar Ministerie
Technopreventie	– technisch specialisten/beveiligingsbedrijven – beheerders/eigenaren gebouwen – gemeentelijke diensten: plantsoendienst bouw- en woningtoezicht stadsreiniging scholen openbaar vervoer – bedrijven – winkeliers – woningbouwverenigingen	– rijksoverheid – provinciale overheid
Ruimtelijke inrichting	– gemeentelijke diensten volkshuisvesting en ruimtelijke ordening – woningbouwverenigingen	– wijk/buurtorganisaties – jeugdvoorzieningen – scholen
Politiële maatregelen – pakkansverhoging	– surveillancedienst	– O.M. – schoolhoofden – wijk/buurtvoorzieningen – jeugdvoorzieningen – winkeliers
– verhogen contact met publiek	– surveillancedienst – wijkagenten	– buurt/wijkorganisaties – jeugdvoorzieningen – schoolhoofden – winkeliers
Alternatieven voor strafvervolgning	– O.M. – HALT-bureaus – slachtoffers – reclassering	– jeugdvoorzieningen – vrijwilligerscentrale – scholen

Zoals u ziet: het aantal betrokkenen bij een projectmatige aanpak van vandalisme is schier eindeloos. Zeker als een project breed wordt opgezet, waarbij verschillende strategieën naast elkaar worden ontwikkeld, dan zit men al snel met 'de halve stad' rond de tafel. Het aantal betrokkenen kan dan al snel zo groot worden dat een onwerkbaar situatie ontstaat. Iedereen die wel eens vergaderd heeft met meer dan zo'n tien mensen rond de tafel kent dit probleem.

Het kan dan aanbeveling verdienen om, nadat de grote lijnen van het op te zetten project geschetst zijn, de zaak op te delen in een aantal deelterreinen (naar strategie en/of buurt/wijk). Zo zagen we in paragraaf 9, dat er bij het integrale project in Amsterdam een zodanige organisatiestructuur werd opgezet, dat de onderlinge contacten vrij direct waren ('korte lijnen'), terwijl voorkomen werd dat men met tientallen mensen tegelijk moest vergaderen.

Tenslotte willen we er op wijzen dat bij het opzetten van een project in ieder geval ook de mensen worden betrokken, die de maatregelen

moet gaan uitvoeren (de derde les in 9.2.3). Het is een noodzakelijke voorwaarde voor het slagen van een project.

10.3 De rol van de politie bij de opzet, organisatie en uitvoering van projecten

De rol van de politie kan sterk variëren. Aan de ene kant zijn er projecten waarin de politie een initiërende en coördinerende rol heeft, aan de

andere kant zijn er projecten waarbij de rol van de politie geheel anders ligt, namelijk als een van de participanten in het project.

10.3.1 Projecten geïnitieerd door de politie

Hiermee bedoelen we projecten, waarbij de politie – vaak in de persoon van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven – het initiatief neemt en de zaak coördineert. De bekendste voorbeelden van een aanpak waarbij de politie een coördinerende rol vervult zijn de scholenprojecten. Naarmate een scholenproject een grotere omvang aanneemt, zal de rol van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven veranderen. De voorbereidende taken zullen toe gaan nemen; er valt meer te coördineren en ook zal in veel gevallen gedacht worden aan het inschakelen van werkloze leerkrachten (zie ook het voorbeeld in Apeldoorn). Daar tegenover staat dat de uitvoerende taken (het geven van lezingen, etc.) minder worden: het is immers in een groter project ondoenlijk om alle scholen af te lopen.

Een voordeel van een door de politie gecoördineerd project is, dat het relatief makkelijk van de grond te krijgen is: de ambtenaar Voorkoming Misdrijven hoeft niet in de slag met een groot aantal externe instanties die ook bij de projecten betrokken moeten worden. Er kan dus redelijk snel gehandeld worden, eindeloos vergader en gekissebis over taken en verantwoordelijkheden is niet nodig. Een nadeel is, dat daardoor de basis van het project vrij smal is: de aanpak van het vandalisme blijft – ook in de ogen van anderen – een politiezaak. En eigenlijk willen we vaak juist af van het bij velen levende beeld, dat vandalismepreventie vooral of alleen een zaak van de politie is.

10.3.2 De brede integrale aanpak, met een centrale rol van anderen

De rol van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven in de opzet, organisatie en uitvoering van een integraal project is heel anders dan bij de in 10.3.1 besproken projecten.

Bij de integrale aanpak is hij één van de (vele) deelnemers in een veel groter geheel. Dit betekent dat hij goed moet weten wat hij zelf als ambtenaar Voorkoming Misdrijven en als vertegenwoordiger van de politie te bieden heeft en wat hij van anderen mag verwachten. Het mogelijke aanbod van politie-zijde valt uiteen in de volgende onderdelen.

- **Gegevens over vandalisme:**

pleegplaatsen, pleegwijze en -tijden, etc. Met name gegevens over meldingen van vandalisme die bij de politie binnen komen, kunnen een (gedeeltelijk) inzicht in de vandaliseproblematiek geven.

- **Kennis over vandalisme, vandalisepreventie en het opzetten van preventieprojecten:**

Als anderen buiten de politie een preventieproject moeten opzetten, begeven zij zich vaak op onbekend terrein. Zij kunnen dan veel baat hebben bij de ervaringskennis en schriftelijke informatie (ondermeer de hoofdstukken in de werkmap) waarover de politie beschikt.

- **Geven van adviezen:**

de politie kan eenvoudige technopreventieve adviezen geven aan derden (gemeentelijke diensten, bedrijven, woningbouwverenigingen, etc.), en/of deze derden doorverwijzen naar deskundige adviseurs op dit gebied.

- **Geven van voorlichting:**

politiefunctionarissen kunnen voorlichting geven aan jongeren op scholen, in buurtcentra en dergelijke. Dergelijke voorlichtende activiteiten moeten echter niet op zichzelf staan maar deel uitmaken van een breder scala van anti-vandalisme activiteiten.

– **Signaleren van vandalisme-bevorderende situaties:**

surveillanten en wijkagenten kunnen vandalisme-bevorderende situaties signaleren. Zo kan men signaleren dat op bepaalde plaatsen en tijden bepaalde groepen jongeren samenscholen, of dat bepaalde gebouwen door leegstand en/of slecht onderhoud zich tot een risicogebied aan het ontwikkelen zijn.

Signalering kan intern en extern worden gebruikt. Interne signalering kan gebruikt worden (samen met andere informatiebronnen) voor het opzetten van gerichte surveillances. Externe signalering moet ervoor zorgen dat de verantwoordelijke instanties iets aan de situatie gaan doen, bijvoorbeeld dat de gemeente iets doet aan de leegstand, de woningbouwvereniging iets doet aan de vervuiling, het jongerenwerk zich gaat bemoeien met de zwerfgroepen, etc.

– **Het uitvoeren van gerichte surveillances:** indien zich binnen een gemeente bepaalde 'brandhaarden' van vandalisme voordoen, kan het overweging verdienen om juist in deze gebieden extra te surveilleren om de pakkans te vergroten.

– **Het maken van afspraken met justitie:**

in het verlengde van de hier boven genoemde activiteit kan het zinvol zijn om afspraken te maken met justitie over de wijze waarop jongeren die vandalisme hebben gepleegd bestraft worden. De activiteiten die dit voor de politie met zich mee brengt zullen mede afhankelijk zijn van de aard van deze afspraken.

Het bovenstaande overzicht geeft aan dat de politie nog heel wat kan doen, ook al heeft ze zelf de touwtjes niet in handen. Daarbij moet wel in de gaten worden gehouden dat bepaalde activiteiten alleen moeten worden uitgevoerd als andere organisaties daar in hun activiteiten bij aansluiten.

De ambtenaar Voorkoming Misdrijven is bij de mogelijke taken van de politie uiteraard ook afhankelijk van de medewerkingsbereidheid van zijn collega's.

In de volgende subparagraaf staan we stil bij de vraag wat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven te verwachten heeft van en te bieden heeft aan andere politiefunctionarissen.

De informele rol van de ambtenaar VM bij vandalisme-projecten

Als we kijken naar de rol van de ambtenaar Voorkoming Misdrijven binnen het politiekorps, dan is die anders naar gelang het leiding-

gevenden, middenkader en uitvoerend niveau betreft.

Leidinggevend

Als er in een gemeente op hoog bestuurlijk niveau een stuurgroep* vandalisme-preventie bestaat, dan zal daar meestal ook een leidinggevende van de politie in zitten.

Een van zijn belangrijkste taken in de stuurgroep bestaat uit het duidelijk maken van de mogelijkheden en onmogelijkheden van de politie wat vandalisme-preventie betreft. Hij moet daarbij ook de problemen signaleren die de politie ondervindt (in het kader van vandalisme-preventie) in het contact met gemeente, Openbaar Ministerie en andere betrokkenen.

In de tweede plaats moet deze politievertegenwoordiger gegevens over vandalisme en kennis over vandalisme en vandalismpreventie kunnen inbrengen.

Dit betekent dat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven hem van die informatie moet voorzien.

Vanzelfsprekend kan hierbij ook de werkmapp een belangrijk hulpmiddel zijn. Als bijproduct van dit aanbod is er voor de politievertegenwoordiger de mogelijkheid om waardering te oogsten: vandalisme-preventie ligt politiek en in de publieke opinie goed in de markt. Actieve betrokkenheid van de politie bij een preventieproject biedt de politie een mogelijkheid om haar imago in het algemeen (en het contact met het publiek in het bijzonder) te verbeteren.

* = We spreken hier steeds van een stuurgroep; het beestje kan natuurlijk ook een andere naam hebben. Bijvoorbeeld: werkgroep, commissie, projectgroep, etc.

Op dit niveau zal de ambtenaar Voorkoming Misdrijven de verschillende mogelijkheden (en het belang daarvan) van vandalisme-preventie moeten 'verkopen' naar de verschillende dienstonderdelen. Bovendien zal hij ervoor moeten zorgen dat de activiteiten van de verschillende dienstonderdelen goed op elkaar afgestemd worden.

Naar de verschillende dienstonderdelen toe kunnen de volgende **vragen** een rol spelen:

Aan de registratiedienst (bijvoorbeeld chef herkenningdienst):

- Een goede systematische registratie van aangiften inzake vandalisme, zodat het mogelijk is/wordt om gerichte informatie te geven over de aard van de vernielingen, exacte pleegplaats en -tijd, etc.

Aan de chef meldkamer:

- Een goede, systematische registratie van assistentie-verzoeken in verband met balddigheid en vandalisme.

Aan de adjudanten en groepsbrigadiers of opperwachtmeesters van de uniformdienst:

- Het laten uitvoeren van gerichte surveillance op basis van de gegevens van de registratiedienst en de meldkamer.
- Het laten signaleren en zo mogelijk voorkomen van vernielingen en vandalisme bevorderende situaties tijdens de surveillance.
- Het doorgeven van informatie over vernielingen en vandalisme bevorderende situaties aan relevante interne betrokkenen (bijvoorbeeld de wijkdienst of leidinggevend) en externe betrokkenen (bijvoorbeeld gemeentelijke diensten). Overigens is het natuurlijk ook mogelijk dat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven zelf informatie vanuit de surveillancedienst doorgeeft aan relevante externe betrokkenen.

Aan de chef van de wijkagenten:

- Het motiveren tot en het coördineren van voorlichting op scholen, gegeven door wijkagenten.
- Het laten signaleren en zo mogelijk voorkomen van vernielingen en vandalisme-bevorderende situaties.
- Het doorgeven van door de wijkagenten gesignaleerde vernielingen en vandalisme-bevorderende situaties aan de relevante betrokkenen (intern en extern) of aan de ambtenaar Voorkoming Misdrijven zelf.

Ook hier moet de ambtenaar Voorkoming Misdrijven een aanbod kunnen stellen tegenover de van de verschillende diensten gevraagde inspanningen. Dit **aanbod** aan het middenkader kan er als volgt uitzien:

Chefs registratiedienst en meldkamer:

- Het aangeven van een manier van registreren, zodanig dat de gegevens niet alleen voor repressieve maar ook voor preventieve doeleinden bruikbaar zijn.
- Een goed gebruik van de geregistreerde gegevens. Als het goed is wordt er daadwerkelijk beleid gemaakt op basis van de registraties. Resultaten moeten uiteraard teruggemeld worden aan de chefs, zodat men weet dat men niet voor niets zit te registreren.

Chefs surveillancedienst en algemene dienst:

- Een andere werkwijze (signalering, gerichte surveillance) kan de ploeg stimuleren.
- Expliciete aandacht voor vandalisme oogst waardering bij het publiek.

Chefs wijkagenten:

- Door projecten op scholen kunnen de contacten met onderwijskrachten en jongeren worden verbeterd.
- Expliciete aandacht voor vandalisme oogst waardering bij het publiek.

Algemeen:

Naar alle betrokken diensten kan de ambtenaar Voorkoming Misdrijven er op wijzen dat hij een coördinerende functie vervult en de onderlinge informatie-uitwisseling (niet alleen intern maar ook met externe organisaties) kan bevorderen. In beeldspraak: de ambtenaar Voorkoming Misdrijven is de smeeroil van de vandalisme-preventie machine.

De **vraag** van Voorkoming Misdrijven aan het uitvoerend niveau bestaat uit de volgende onderdelen:

Aan de surveillanten:

- Het kunnen geven van eenvoudige preventieve tips over vandalisme aan beheerders van b.v. scholen, buurthuizen, aan bedrijven en particulieren.
- Het (leren) signaleren van vandalisme bevorderende situaties als samenscholingen van jongeren, leegstand, verwaarlozing.
- Het signaleren van (concentraties van) vernielingen en het afstemmen van de surveillance hierop.
- Het doorgeven van tijdens de surveillance verzamelde gegevens aan het middenkader.
- Het betrappen van daders van vandalisme; daders op hun gedrag aanspreken, eventueel aanhouden en proces-verbaal opmaken.

Aan de wijkagenten:

- Eenvoudige preventieve tips kunnen geven.
- Signalering van vandalisme bevorderende situaties.
- Signalering van vernielingen.
- Het doorgeven van tijdens de surveillance verzamelde gegevens aan het middenkader.
- Daders van vandalisme aanspreken op hun gedrag; eventueel gesprekken voeren met ouders/leerkrachten.
- Voorlichting op scholen en buurthuizen verzorgen.

Het **aanbod** van Voorkoming Misdrijven aan het uitvoerend niveau bestaat uit:

- Het aanleveren van hulpmiddelen in de vorm van voorlichtingsfolders, audio-visueel materiaal en lesmateriaal voor voorlichting op scholen/buurthuizen.
- Het verzorgen van trainingen in het herkennen van vandalisme bevorderende situaties.
- Meer en positiever contact met burgers (winkeliers, particulieren), men oogst waardering.
- Beter contact met jongeren en onderwijskrachten via voorlichtingsactiviteiten.
- Men leert de wijk/het surveillancegebied beter kennen: men leert met een 'gelegenheids-bril' naar de omgeving te kijken.
- Meer samenwerking met andere afdelingen, zoals jeugdzaken en registratiediensten.

De mate waarin sommige van de bovengenoemde zaken inderdaad als positief ervaren worden zal van korps tot korps en van groep tot groep verschillen. Indien langs meer preventieve weg gewerkt gaat worden, is het dan ook van belang de positieve resultaten zo snel mogelijk zichtbaar te maken. Hier ligt ook weer een belangrijke taak voor de ambtenaar Voorkoming Misdrijven weggelegd. Tot slot is van belang dat signalen over vandalisme en vandalisatiebevorderende situaties vanuit het uitvoerende niveau worden opgepakt door middenkader en leidinggevenden. Gebeurt dit niet, dan is de motivatie voor het signaleren snel verdwenen.

Het meedoen aan activiteiten in het kader van vandalisatiepreventie vereist van alle betrokken geledingen en functionarissen vaak een veranderde opstelling in het werk. Er moet overleg gepleegd en samengewerkt worden (terwijl men soms eerst lekker z'n eigen gang kan gaan) en traditioneel gegroeide rollen en routines moeten doorbroken worden.

Of nog algemener: verandering (in wat voor vorm ook) kan weerstanden oproepen. Dit betekent dat de ambtenaar Voorkoming Misdrijven er soms flink aan zal moeten trekken om de gewenste veranderingen te bewerkstelligen. Essentieel is dat hij daarbij in woord en daad (beschikbaar maken van menskracht/middelen) gesteund wordt door de korpsleiding en het middenkader.

Maar ook als die steun er is, dan nog zal hij vaak een langdurig en vasthoudend 'verkoop-beleid' naar het uitvoerende niveau moeten hanteren. Van groot belang bij deze 'verkoop' is, dat hij tegenover de gestelde eisen steeds een aanbod stelt en dat hij ervoor zorgt dat geboekte resultaten (al is het alleen maar een positief krantenbericht) zo snel mogelijk worden teruggemeld aan de betrokkenen.

In het hoofdstuk Voorlichting van de Werkmap is te vinden hoe deze interne voorlichting inhoud en vorm kan worden gegeven.

Allereerst worden in het kort de audio-visuele hulpmiddelen besproken, die bruikbaar zijn in het kader van projecten op scholen. Vervolgens

komen een aantal schriftelijke hulpmiddelen (lesmappen en folders) aan bod.

11.1

Audio-visuele hulpmiddelen

Diaserie

Titel: **'Gooi je eigen glazen in'**
 Jaar: 1981
 Lengte: 15 minuten
 Bijzonderheden: 80 dia's in carroussel met ingesproken cassetteband.

Inhoud: De serie bestaat uit vier onderdelen.
 1. Inleiding
 2. Vernielingen
 3. Gevolgen van vernielingen
 4. Hoe bereik je minder vernielingen.
 De serie laat zien hoe een groep jongens van 10 tot 15 jaar er toe komt om te vernielen. Er worden vernielingen aangericht aan een leegstand pand, in een sporthal, aan auto's en dergelijke.
 De oorzaak hiervan zou liggen in het feit dat men niet over voldoende speelruimte beschikt. Bovendien is er thuis ook niets te beleven want daar kijken ze 's avonds altijd naar de TV en heeft men geen aandacht voor de potentiële vandaal.

Doelgroep: Hogere klassen van de basisschool, de eerste twee klassen van het voortgezet onderwijs, ouders, leerkrachten en verzorgers.

Gebruik: Bij vandaliseprojecten op scholen of bij andere bijeenkomsten.
 Op een bijeenkomst waar het thema 'vandalisme' wordt behandeld.

Bijzonderheden: Met de diaserie kan in het algemeen goed gewerkt worden. In deze serie komen enkele dia's met Zaanse situaties voor. Deze kunnen vervangen worden door dia's van de eigen lokale situatie.

Film

Titel: **'Allemaal tuig'**
 Jaar: 1982
 Lengte: 90 min.

Inhoud: Allemaal tuig is aan de ene kant het verhaal van een TV-journaliste die een rapportage maakt over een jeugdbende in de bloemenwijk. De TV-journaliste 'opereert' in de tegenwoordige tijd. Aan de andere kant wordt het verleden van de jeugdbende door middel van flashbacks in het heden geïntegreerd. De TV-journaliste stelt de bendeleden een vraag over hun verleden. Als zij hun verhaal beginnen te vertellen vervaagt het beeld (onder begeleidende muziek) en zien we beelden uit het verleden. Het verhaal handelt over de daden uit het verleden tot en met het moment dat ze gearresteerd worden; we krijgen een indruk van de achtergronden van de bendeleden (ouders, school en dergelijke) en zien hoe ze hun energie 'negatief' omzetten in vandalisme. Na hun arrestatie wordt de energie daarentegen positief gebruikt in hun strijd voor het verkrijgen van een eigen ruimte. Zij komen terecht in een kraakpand dat door hen geheel wordt opgeknapt waar zij, door tussenkomst van de burgemeester mogen blijven. Het kraakpand brandt daarna af. De officier van Justitie ziet een positieve ontwikkeling. Hij seponereert de zaak; de bendeleden krijgen een nieuwe kans.

- Doelgroep:** Jeugd van 12 tot en met 20 jaar, ouders, alsmede buurtwerkers en begeleiders van jeugdgroepen.
- Gebruik:** In het kader van een project of discussieavond over vandalisme.
- Bijzonderheden:** De film is een samenvatting van de IKON-serie die voor de televisie is geweest. Het is een vrij harde weergave. Een aantal groeperingen zijn na het zien van de film ondervraagd. In de grote steden is een aantal jongeren dat hun probleem in de film kan herkennen. De jongeren in de kleine steden en op het platteland sprak de film minder aan.
Een deel van de ondervraagden hadden aanstoot genomen aan het vloeken in de film. Anderen vonden dat dit erbij hoorde. Er is een duidelijk verschil tussen 'stedelijke' en 'niet-stedelijke' groepen. De film is eerder een illustratie van het vandalisme probleem, dan dat het oplossingen biedt.

Map over vandalisme voor het onderwijs

- Titel:** Scholen en vandalisme
Formaat: A4
Jaar: 1982 (aanvullingsbladen 1984)
- Inhoud:** Achtergronden van vandalisme;
 Overzicht van verschillende preventieve maatregelen die in het onderwijs getroffen kunnen worden, onderverdeeld in projecten op scholen, algemene maatregelen op scholen en techno-preventieve maatregelen.
 Model voor de planmatige opzet van projecten op scholen.
 De map bevat een aantal suggesties voor de invulling van lessen in het kader van projecten op scholen, maar is geen kant en klare lesmap.
- Doelgroep:** Leerkrachten en via hen leerlingen in basis en voortgezet onderwijs.
- Gebruik:** Op scholen waar men preventieve maatregelen tegen vandalisme wil treffen.

Lesmappen over vandalisme

- Titel:** Schooljeugd en vandalisme.
Jaar: 1986
Formaat: A4
- Inhoud en doelgroepen:** Het geheel bestaat uit 3 pakketten.
- Onderwijs pakket Basisschool, bestaande uit 35 werkboekjes, 1 handleiding voor de leerkracht en 35 leesboekjes 'Simon Stekel'.
 - Startpakket Voortgezet Onderwijs bestaande uit 30 werkboekjes, 2 handleidingen voor de leerkrachten, 20 dia's en een audiocassette.
 - Vervolgpakket Voortgezet Onderwijs (voor scholen welke het startpakket reeds besteld hebben), bestaande uit 30 werkboekjes en 2 handleidingen voor de leerkrachten.
- Gebruik:** Bij projecten op scholen

Bijzonderheden: De pakketten kunnen worden besteld bij Buro Voorkoming Misdrijven, Antwoordnummer 1065, 6040 VB Roermond.

De kosten bedragen:

Onderwijs pakket Basisschool f 60,-

Startpakket Voortgezet Onderwijs f 61,-

Vervolg pakket Voortgezet Onderwijs f 45,-

Folder over vandalisme voor ouders en verzorgers

Titel: Vandalisme

Jaar: 1984

Formaat: A4

Inhoud: Wat is vandalisme, wat kan men er tegen doen: vooral wat kunnen we er gezamenlijk tegen doen.

Doelgroep: Ouders en verzorgers van kinderen.

Gebruik: Is uitsluitend bestemd om na een lezing over vandalisme te worden uitgereikt aan ouders en/of verzorgers.

Deze folder is niet geschikt als strooifolder.

- 1 Aanwijzing of afwijzing, Stuurgroep vandalismebestrijding Delft, december 1985
- 2 Andel H.G. van, Hoekert-van der Wind M. en Jongh C.A. de, Veiligheid Informatie Controle in het openbaar vervoer, WODC, 's-Gravenhage 1987
- 3 Apeldoorn is er kapot van, deelschoolwerkplan vandalismebestrijding voor het voortgezet onderwijs in Apeldoorn, Apeldoorn juni 1986
- 4 Benjaminsen M., Roosen T., Breemen P. van en Rossem M. van, Vandalisme in Utrecht, samenvatting van drie deelrapporten, Utrecht oktober 1984
- 5 Berghuis J., Sluitingstijden voor horecainrichtingen in Kampen vrij; In: ABP nr 8, april 1985
- 6 Bikkelharde boys en hun sportieve passies, BCOP, ongedateerd
- 7 Brug, H.H. van der en Marseille M., Achtergronden van vandalisme bij voetbalwedstrijden. De Vrieseborgh, Haarlem 1983
- 8 Brug, H.H. van der, Een speurtocht naar verklarende factoren. De Vrieseborgh, Haarlem 1986 (diss.)
- 9 CBS, Slachtoffers van misdrijven ('80 t/m '84)
- 10 CBS-Maandstatistiek Justitie, Politie en Brandweer
- 11 Dijk A.G. van en Savornin Lohman P.M., Diefstal en vernieling op de bouwplaats, een oriënterend onderzoek onder aannemers, Amsterdam december 1985
- 12 Dijk A.G. van en Soomeren P.F. van, Iets weten over vandalisme en wat er tegen te doen, Den Haag 1982
- 13 Dijk A.G. van, Hilhorst N. en Soomeren P. van, Osdorp vier jaar later, Amsterdam 1987
- 14 Dijk B. van en Soomeren P. van, Vandalisme in Amsterdam, Amsterdam 1980
- 15 Dijk C. van, Vandalisme in de woonomgeving, Delft 1987
- 16 Dullemen-Kuyten H. en Hauber A.R., Scholieren cursus conflict oplossen, maart 1986
- 17 Eindverslag Doe 's gezond, Tilburg 1983
- 18 Ekkers, C.L. en Hoefnagels G.P., Agressie en Straf op het Voetbalveld, Meppel 1972
- 19 Elias, N. en Dunning E., The Quest for Excitement in Unexciting Societies. In Luschen G. (ed.), The Cross Cultural Analysis of Sport and Games, Champaign, 1970
- 20 Evaluatierapport Anti-vandalismeproject Apeldoorn, ongedateerd
- 21 Eysink Smeets M. en Etman O., Brede aanpak Haags oudejaarsvandalisme. In: APB nr. 24, 22 november 1986
- 22 Gladstone F.J., Vandalism amongst adolescent schoolboys. In: Clarke R.V.G., Tackling vandalism, Home Office research study no. 47, London 1978
- 23 Haar, W. ter. We doen het om de kick; voetbalvandalisme bij RBC en RKC. In: Vandalisme, Verveling of Verzet. Jeugd en Samenleving, juni 1985.
- 24 Hartholt W. en Ploeg G., Een spoor van vernieling, Groningen maart 1982
- 25 Hesselink R., kleine criminaliteit in Utrecht, een case studie, WODC, 's-Gravenhage 1986
- 26 Heuvel A.L.W.C.M. van den en Valk W.D. van der, Winkelcriminaliteit in het midden- en kleinbedrijf, Economisch Instituut voor het midden- en kleinbedrijf, Zoetermeer augustus 1986
- 27 In de vernieling, Een onderzoek naar omvang, frequentie en kosten van vernieling van gemeentelijk eigendom, VNG, 's-Gravenhage oktober 1984
- 28 Junger-Tas J., Jeugddelinquentie: achtergronden en justitiële reactie, WODC-reeks nr. 42, 's-Gravenhage 1983
- 29 Kruisink M., 'Halt': een alternatieve aanpak van vandalisme, WODC, 's-Gravenhage maart 1987
- 30 Loef C.J. en Brinkman A.C., Vernielregistratie, een analyse van de gegevens over het jaar 1985, Bestuursinformatie, Amsterdam juli 1986
- 31 Meerjarenprogramma vandalismepreventie 1985-1986, Amsterdam 1986
- 32 Nuijten-Edelbroek E.G.M., Projectsurveillance en voorkoming misdrijven in Hoogeveen, WODC, 's Gravenhage 1982
- 33 Pols L. van der, Voorkoming Misdrijven in Waddinxveen, Apeldoorn '82
- 34 Rapportage werkgroep vandalisme bestrijding, Leiden 1984
- 35 Riley, D en Mayhew, P.; Crime Prevention Publicity: An Assesment, Home Office Research Study no. 63, London mei 1980.
- 36 Roozendaal A., Graffiti niet meer zonder financiële gevolgen. In: APB nr. 23, november 1985
- 37 Savornin Lohman P.M. de en Bruggen F.H. ter, Voetbalvandalisme buitenspel, Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Rijswijk januari 1987
- 38 Savornin Lohman P.M. de, Dijk A.G. van en Soomeren P. van, Gebouwde omgeving en criminaliteit deel 2, Directie Coördinatie Bouwbeleid, ministerie van VROM, 's-Gravenhage 1986

- 39 Schade en Schande, concept eindrapport van de studiecommissie C 27, RIGO, Amsterdam november 1984
- 40 Soomeren P.F. van e.a., Criminaliteit en gebouwde omgeving deel 1, 2 en 3, Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven, 's-Gravenhage 1985
- 41 Spickenheuer J.L.P., Voetsurveillance en preventievoorlichting in Amsterdam Osdorp, WODC, 's-Gravenhage 1983
- 42 Stainforth S. en Twyman T., Researching a complex social problem: vandalism in the UK, mei 1980
- 43 Straver M.A., Politie en afnemende criminaliteitsbeheersing. In: Tijdschrift voor de Politie, 9 september 1985
- 44 Vandalisme aan bezit van corporaties en gemeentelijke woningbedrijven, Nationale Woning Raad, Almere september 1984
- 45 Vandalisme in Deventer, afdeling voor onderzoek, statistiek en beleidsplanning, 6 juni 1984
- 46 Vandalisme in Het Bildt, Ferwerderadeel, Harlingen, Leeuwarderadeel en Menaldumadeel, RBVM Friesland 1985
- 47 Vandalisme werkweek, Gemeentepolitie Delft, ongedateerd
- 48 Vandalisme, 2e rapportage over vandalisme in Zwolle, 1984
- 49 Vandalisme, de Veldhovense aanpak, Gemeentepolitie Veldhoven, juli 1986
- 50 Verheijen F.C.A., Gerichtte aanpak van vandalisme nuttig en effectief, APB nr. 20, 3 oktober 1981
- 51 Verslag Gemeentepolitie Helmond over politieke aanpak van vandalisme, 1984
- 52 Walop M. met Soomeren P. van en Dijk A.G. van, Rapportage onderzoek Jeugdvandalisme deel 4, Amsterdam, december 1982
- 53 Walop M. met Soomeren P. van en Dijk A.G. van, Rapportage onderzoek Jeugdvandalisme deel 5, Amsterdam, oktober 1983
- 54 Wat te doen tegen graffiti, Dienst Openbare Werken, Amsterdam 2 september 1986
- 55 Werkgroep Jeugdvandalisme Gemeente Groningen, Evaluatie van het anti-vandalisme-experiment in Vinkhuizen, Groningen augustus 1985
- 56 Wierenga H., Integraal gemeentelijk beleid inzake vandalisme, lezing op het congres Vandalisme de geïntegreerde aanpak, Rotterdam 1985
- 57 Wietsma A., Strijd van de straat, vandalisme, maatschappelijke controle en automatisering, Amsterdam 1986
- 58 Williams, J., Dunning E. en Murphy P., Hooligans abroad. Routledge and Kegan Paul, London 1984

Bijlage 1 Voetbalvandalisme

Inleiding

Eigenlijk is het vreemd, dat we het geweld tijdens en rond voetbalwedstrijden met de term voetbalvandalisme aanduiden. Immers, normaliter bedoelen we met vandalisme enkel en alleen het plegen van geweld tegen **goederen** en niet geweldpleging tegen personen. Bij voetbalvandalisme hebben we het plotseling – en niet in onbelangrijke mate – over geweldpleging tegen en bedreiging van personen.

In die zin is de term voetbalvandalisme misleidend. Toch zullen we, om verwarring te voorkomen, maar blijven spreken van voetbalvandalisme.

In deze bijlage gaan we kort in op de oorzaken en achtergronden van voetbalvandalisme, en op de vraag wat de politie – en daarbinnen Voorkoming Misdrijven – aan preventie kan doen. We zullen tenslotte stilstaan bij enkele Nederlandse voorbeelden van politieke preventie van voetbalvandalisme.

Als we voetbalvandalisme willen verklaren, dan kunnen we twee soorten verklarende factoren onderscheiden.

De eerste soort heeft betrekking op de achtergronden en motieven van de **daders**. Wat zijn het voor mensen en wat bezielt hen?

De tweede soort factoren bestaat uit de kenmerken van de betaald **voetbalwedstrijden** zelf, die het plegen van voetbalvandalisme bevorderen en wellicht zelfs mede veroorzaken.

De meeste voetbalvandalen behoren tot een groep jonge, soms zeer fanatieke supporters, die meestal een eigen vaste plek (vak) in het stadion heeft. Deze groep noemt zichzelf meestal naar die plek. Voorbeelden zijn: de 'F-side' bij Ajax, de 'Bunnik-zijde' bij FC Utrecht, 'Vak S' bij Feijenoord. We spreken verder gemakshalve van 'de side'.

Er bestaan geen echt betrouwbare schattingen over het huidige aantal leden van de verschillende sides. Clubs als Feijenoord, Ajax, FC Den Haag en FC Utrecht hebben sides van enkele honderden leden. Veel andere eredivisie- en enkele eerste divisieclubs hebben kleinere sides.

Over het algemeen wordt aangenomen dat de sides voor het overgrote deel uit **jongens** (80 tot 100%) in de leeftijd van 14 tot 20 jaar bestaat, met een piek bij de 16- tot 18-jarigen. Het verloop in de meeste sides is vrij groot: de samenstelling en de omvang van de side wisselt per wedstrijd.

In de meeste sides is een zogenaamde 'harde kern' te vinden: jongens die zeer trouw de uit- en thuiswedstrijden van hun club bezoeken en die regelmatig direct of indirect (op de achtergrond) betrokken zijn bij incidenten tijdens en rond de wedstrijd. De omvang van de harde

kern is circa 5 tot 10% van de hele side.

De harde kern is meestal verantwoordelijk voor het voetbalvandalisme. Harde kern-leden spelen echter **op 't oog** vaak een vrij onopvallende rol: ze zetten anderen (jongere side-leden) aan tot provocatieve acties tegen de politie, de ordedienst in het stadion of de side-aanhang van de tegenpartij. Komen de jongsten in de problemen, dan komt de harde kern op de proppen. Leden van de harde kern zijn meestal wat ouder (rond de 18 jaar), ze zijn meestal al lange tijd side-lid. Ze hebben dan al een – soms jarenlange – carrière doorlopen van 'jonkie' (12-16 jaar) die zich beperkt tot verbaal geweld en het gooien van rotjes en dergelijke, via 'reller' (16-18 jaar) die zich door allerlei huzarenstukjes probeert waar te maken, tot harde kern-lid of 'veteraan'. De veteraan hoeft zich niet meer waar te maken. Hij houdt zich enigszins op de achtergrond maar komt wel in actie als de jongeren beschermd of geholpen moeten worden. Uit de veteranengroep komen ook de regelaars naar voren: de woordvoerders en pleitbezorgers voor de side.

De onderlinge gezagsrelaties zijn echter, evenals in de meeste andere jeugdgroepen, zeer instabiel: ook de veteraan heeft weinig echte 'greep' op de andere side-leden.

In Nederland heeft met name Van der Brug (50 en 51) onderzoek gedaan naar de **kenmerken** van de side-leden. Uit zijn onderzoeken komt naar voren dat side-leden eigenlijk uit alle mogelijke milieu's komen; het is zeker niet zo dat alle side-leden laag opgeleid, werkloos, etc. zijn. Wel bleek dat de leden van de harde kern vaak problemen op **school** hadden of hun school voortijdig hadden verlaten.

Naast problemen op school noemt Van der Brug een tweede typerende factor: veel side-leden komen uit gezinnen waar weinig actieve controle op de kinderen wordt uitgeoefend. Ten derde bleek, dat harde kern-leden ook in **andere** situaties vaak tot geweld overgaan: hun (interne) drempel ten aanzien van geweld is lager dan die van andere jongeren.

Samenvattend kunnen we dus zeggen dat voetbalvandalisme niet zozeer samenhangt met een lage maatschappelijke status en een laag opleidingsniveau (wat wel vaak gedacht wordt), maar wel met factoren als: problemen op school, weinig ouderlijk toezicht en een lage drempel ten aanzien van geweld.

Er bestaat nog een andere bron van gegevens over voetbalvandalen. Sinds anderhalf jaar is er namelijk een centrale landelijke registratie van voetbalvandalen: het Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme (CIV), dat is ondergebracht bij de Utrechtse gemeente politie.

Bij het CIV staan nu zo'n 1300 voetbalvandalen geregistreerd. Uit de CIV-registratie blijkt dat de meest opgepakte voetbalvandalen tussen de 16 en 18 jaar oud zijn (43%), gevolgd door de groep van 19- tot 21-jarigen (28%).

Het overgrote deel is – in elk geval wat voetbalvandalisme betreft – 'first offender': 85% is één keer opgepakt. Daarbij moeten we wel aantekenen dat aanhoudingen voor andere delicten niet bij het CIV geregistreerd worden. We weten dus niet hoeveel voetbalvandalen zich ook schuldig maken aan andere vormen van criminaliteit.

Als we kijken waarvoor de voetbalvandalen zijn opgepakt, dan blijkt dat 64% voor een strafrechtelijk feit (Wetboek van Strafrecht) is gearresteerd, 18% voor vervoersovertredingen, 9% voor overtreding van de Algemene Politieverordening en 7% voor overtreding van de Wapenwet.

Bij de Wetboek van Strafrecht-feiten zijn de feiten tegen de artikelen 141 en/of 350 (geweld tegen goederen en/of personen) verre in de meerderheid (66%). Verstoring van de openbare orde (artikelen 424/426 en artikel 453) en het plegen van misdrijven tegen het openbaar gezag (artikelen 180, 181 en 184) maken tezamen 11% van het totaal (Wetboek van Strafrecht) uit.

Ook diefstal komt voor: 6% van het totaal. Tenslotte is een aantal jongeren opgepakt in verband met racisme of anti-semitisme (artikelen 435, c/d; 137, c): 4% van het totaal. 'Voetbalvandalisme' is inderdaad een rekbaar begrip.

Over de **motieven** van voetbalvandalen doen veel uiteenlopende en tegenstrijdige verhalen en theorieën de ronde. Veel theorieën stammen uit Engeland, waar voetbalvandalisme al veel langer een probleem vormt. Het is de vraag of wij in Nederland veel hebben aan deze Engelse theorieën, die sterk geworteld zijn in de Engelse situatie en de Engelse geschiedenis van de arbeidersklasse. Het zijn ook nogal abstracte theorieën, die voorbij gaan aan de concrete situatie tijdens en rond de voetbalwedstrijden: de massaliteit van het gebeuren en de heftige emoties die – zeker in zo'n grote massa – hoog op kunnen lopen.

Elias en Dunning (19) gaan wel in op deze meer **emotionele** drijfveren achter het voetbalvandalisme. Elias wijst erop dat ieder mens – en zeker als men jong is – behept is met een natuurlijke dosis aanvalslust. In onze – beschaafde – cultuur is het uiten van deze aanvalslust aan strenge regels onderworpen. Het voetbal is een plek waar men deze aanvalslust wel mag uiten: voetbal als 'ventiel'. Anderen hebben gewezen op de kracht van de groep: door het plegen van voetbalvandalisme 'hoor je erbij' (prestige als motief voor voetbalvandalisme).

De geboden verklaringen kunnen waarschijnlijk naast elkaar gebruikt worden. Sommige vandalen zullen voetbalvandalisme plegen om erbij te horen, anderen om hun agressie (of frustraties) bot te vieren. Waarschijnlijk spelen dus die motieven een rol, die we ook noemden bij de motieven van de 'oudere vandaal': frustratie en behoefte aan status.

In de vorige paragraaf zijn we ingegaan op de kenmerken en vermoedelijke drijfveren van de voetbalvandaal. Daarmee kunnen we echter niet verklaren waarom juist de (betaald) **voetbalsport** met deze problemen wordt geconfronteerd en niet pakweg het schaatsen of het honkballen. Blijkbaar is het voetbalgebeuren **zelf** ook zodanig opgezet dat het een goede gelegenheid voor wangedrag biedt. Ook over dit aspect zijn theorieën ontwikkeld. Volgens Ekkers en Hoefnagels (18) is er een verband tussen spelverruwing en voetbalvandalisme: het geweld van de spelers slaat over naar de supporters ('voetbal is oorlog').

Uit ander onderzoek (8) blijkt echter, dat er nauwelijks een samenhang is tussen wat er op het veld gebeurt en het vandalisme van supporters. Ook volgens side-supporters zelf reageren zij nauwelijks op het wedstrijd-verloop: de sides spelen hun eigen, alternatieve wedstrijd, die weinig of niets te maken heeft met de 'officiële' wedstrijd.

In dit kader moeten we ook de rol van de **media** vermelden. Uit gesprekken met side-leden blijkt dat de sensationele verslaggeving over het voetbalvandalisme in de media door de voetbalvandalen wordt opgevat als een 'eervolle vermelding' van hun 'prestaties'. Aandacht voor voetbalvandalisme in de media werkt dus vaak als een beloning voor voetbalvandalen.

In een boek van Williams e.a. (58) worden de volgende drie kenmerken van het betaald voetbal genoemd die het voetbalvandalisme bevorderen:

- het is een extreem competitieve sport (voetbal is oorlog);
- het is een sport die enorme massa's toeschouwers trekt;
- het is een sport die grote aantallen supporters er toe brengt met hun club uitwedstrijden te bezoeken.

Met name het tweede punt is interessant: het effect van de massa op het gedrag van het individu. Als onderdeel van de massa beleven veel mensen emoties die ze normaliter niet zouden hebben en doen ze dingen die ze in hun eentje nooit zouden doen. Hun individuele geweten wordt als het ware tijdelijk uitgeschaald, waardoor de normale interne remmingen (drempels) op agressief gedrag geheel of grotendeels wegvallen.

Een tweede aspect van de massaliteit is, dat het gevoel van anonimiteit verhoogd wordt en de reële pakkans verlaagd wordt. De politie durft bovendien vaak geen arrestaties te verrichten uit angst dat de zaak escaleert (23). Andere auteurs benadrukken dat de aanwezigheid van een (grote) politiemacht vervelende bij-effecten kan hebben:

- De politie beschermt de zwakkere side, of houdt de sides strikt gescheiden, waardoor de 'spontane zelfregulatie' verdwijnt. Terwijl men zich anders nog enigszins in zou houden, gaat men er nu uit alle macht tegenaan.
- Het politie-optreden (met name als er een grote overmacht aan politie is) kan provocerend werken: de side-leden voelen zich uitgedaagd en gaan de harde confrontatie aan. De zaak wordt nog verergerd als onschuldige omstanders het slachtoffer worden van het politie-optreden.

Samenvattend worden in de literatuur de volgende kenmerken van het betaald voetbal aangewezen als bevorderend voor het voetbalvandalisme:

- de voetbal-is-oorlog mentaliteit van veel clubbestuurders, trainers en spelers;
- de sensationele, belonende verslaggeving in de media;
- de psychologische effecten van het opgenomen zijn in de massa;
- de daarmee samenhangende lage pakkans;
- de inzet van veel politie.

Zoals we hiervoor zagen kan het repressief inzetten van een (grote) politiemacht vervelende bij-effecten hebben: provocatie van side-supporters en escalatie bij eventuele arrestaties. Daarmee is niet gezegd dat de politie zich maar helemaal niet meer moet vertonen voor, tijdens en na de wedstrijden. De politie blijft als ordehandhaver zeker nodig. De ervaringen in Nederland wijzen wel uit, dat een meer terughoudende politie-inzet (bijvoorbeeld politie-met-pet, met eventueel M.E. uit het zicht op de achtergrond), vaak goede resultaten oplevert. Door een rustige bejegening kan veel ellende voorkomen worden.

Een tweede preventieve mogelijkheid, die op het moment in enkele Nederlandse gemeenten in praktijk wordt gebracht, is het **doorbreken van de anonimiteit** van de groep voetbalvandalen. Het kern-idee bij deze aanpak is: 'kennen en gekend worden'.

Een **vaste** groep politiefunctionarissen zoekt contact met de groep, bijvoorbeeld door mee te reizen naar uitwedstrijden en/of aanwezig te zijn in het side-vak bij thuiswedstrijden. Deze politie-functionarissen bestuderen de groep (eventueel met behulp van registratie-apparaat) en leren gaandeweg de 'gangmakers' (harde kern) kennen. Deze gangmakers kunnen vervolgens aangesproken worden op hun gedrag. Vaak worden ze al van tevoren gewaarschuwd: "Als er iets misgaat dan ben jij de pieneut". De ervaringen met deze aanpak zijn over het algemeen positief: het feit dat men 'bekend' is bij de politie heeft een preventief effect.

Een mogelijk nadeel is, dat men de invloed van de harde kern op de rest van de side kan overschatten: zoals gezegd hebben deze veteranen in feite weinig greep op hun side-genoten. Ook al zien ze zelf af van enige actie, dan nog kan de rest 'op tilt' slaan. De effectiviteit van deze ons-kent-ons aanpak zal dus groter zijn, naarmate men meer (belangrijke) side-leden kent. Dat is ook een kwestie van een lange adem. Een tweede probleem is dat afbakening van de **rol** en **taak** van de begeleidende politiefunctie-narissen. Deze functionarissen zullen makkelijker contacten met de side kunnen leggen, als zij op min of meer informele basis (eventueel zelfs buiten functie) kunnen opereren. Als ze niet controlerend of repressief optreden zullen ze eerder het vertrouwen van de side-leden winnen. Een mogelijk nadeel van deze aanpak is dat er een onduidelijke situatie kan ontstaan: zowel voor de side-leden ("zijn het nou smerissen, of niet?") als naar collega's toe ("zijn ze solidair met ons of met de side?").

Ook voor de betrokken politiefunctionarissen kan een dergelijke 'tussenpositie' verwarrend werken.

Bij een 'informele aanpak' is in ieder geval nodig dat men genoeg ruggesteun krijgt vanuit het korps (de korpsleiding) en dat er duidelijke afspraken zijn over de rol- en taakverdeling tussen deze 'begeleiders' en de politiefunctie-narissen die repressief worden ingezet.

Als de politiebegeleiders meereizen naar uitwedstrijden, dan zal er overleg gepleegd moeten worden met de spoorwegpolitie en de gemeentepolitie in de bezochte gemeenten, opdat ook deze op de hoogte zijn van de rol en taak van deze begeleiders.

Zoals u ziet komt er nog heel wat kijken bij het opzetten van een goede begeleiding. In 4.1 zullen we enkele concrete Nederlandse voorbeelden van politiebegeleiding bespreken.

Een derde preventie-mogelijkheid, die in Nederland nog niet is geprobeerd (wel in Engeland), is het geven van **voorlichting op scholen**. We hebben het dan eigenlijk over een project à la vandalisme-schoolprojecten, maar dan toegespitst op voetbalvandalisme. Dit is natuurlijk alleen maar zinvol, als blijkt dat grote groepen voetbalvandalen op bepaalde scholen zitten. Mocht dit zo zijn, dan zou de politie de scholen kunnen benaderen met het aanbod om op die scholen voetbalvandalismeprojecten op te zetten. Een bescheidener alternatief is om voetbalvandalisme op te nemen in een algemeen vandalisme-project op scholen. Politiefunctie-narissen kunnen ook in het kader van voetbalvandalismeprojecten, die bijvoorbeeld vanuit de club, de gemeente en/of het jeugdwerk zijn opgezet; een bijdrage leveren door voorlichting te geven over de nadelige gevolgen van het voetbalvandalisme, over strafrechtelijke consequenties en dergelijke. In 4.1 zullen we ook een Nederlands voorbeeld van een dergelijke politie-bijdrage kort bespreken.

Een vierde en laatste politiële preventie-mogelijkheid is, dat de politie – in samenwerking met het openbaar ministerie – meewerkt aan het bewerkstelligen van **schade-verhaal** en **alternatieve strafmaatregelen** voor opgepakte voetbalvandalen. Wat betreft de alternatieve strafmaatregelen valt te denken aan sancties die het gevoel van verantwoordelijkheid van de daders voor bijvoorbeeld het clubstadion en het openbaar vervoer (supporterstreinen en -bussen worden veelvuldig vernield) versterken: het repareren van aangerichte schade, meedraaien in de onderhoudsploeg en dergelijke.

In Nederland is – zeker in vergelijking tot landen als Duitsland en Engeland – tot nu toe relatief weinig aandacht besteed aan een sociaal-preventieve aanpak van voetbalvandalisme. Het overgrote deel van de (vele) maatregelen die de overheid, de gemeente(politie), de clubs, de KNVB en andere betrokkenen tot nu toe genomen hebben ligt in de sfeer van de repressie en technische maatregelen (aanpassing stadions). Deze maatregelen hebben zeker vruchten afgeworpen: uit een recent Nederlands onderzoek in 11 gemeenten met een 'hoog-risico-club' blijkt dat het voetbal-

vandalisme niet verdwenen is, maar dat het wel als een meer beheersbaar probleem wordt ervaren. De gemeentepolitie-korpsen in veel gemeenten melden echter, dat een onverminderde (grote) inzet en alertheid van de politie nodig is en blijft (37).

Uit het onderzoek blijkt tevens dat volgens velen de grenzen van de repressie en technische maatregelen bijna bereikt zijn: men begint voorzichtig te snuffelen aan sociale preventie mogelijkheden.

In deze paragraaf behandelen we enkele voorbeelden daarvan.

Politiebegeleiding van side supporters

In Amsterdam is, op initiatief van enkele politiefunctionarissen, anderhalf jaar lang (1982-1984) geëxperimenteerd met politiebegeleiding van F-siders. Een kleine vaste groep vrijwilligers (**niet** in functie) begeleidde in deze periode de F-side groep bij thuis- en uitwedstrijden. Men slaagde erin een vertrouwensrelatie met de F-side op te bouwen. De politiefunctionarissen vervulden een brugfunctie tussen de side en de 'buitenwereld' (clubbestuur, gemeente) en traden ook als hun belangenbehartigers op. Zo heeft men helpen verwezenlijken dat de F-side een eigen honk in het stadion kreeg en dat men een officiële status als supportersgroep verwierf: de 'Stichting F-side'.

In 1984 werd de vrijwillige begeleidingstaak officieel overgenomen door de gemeentepolitie in het district waarin het stadion lag. Met deze overname veranderde de begeleiding van aard: de nieuwe begeleiders waren wel in functie en voerden wel politietaken uit. Daarop gaf de F-side te kennen geen prijs meer te stellen op begeleiding.

Toen bleek dat het clubbestuur van Ajax desgevraagd niet bereid was om de begeleiding van de politie over te nemen, werd de politiebegeleiding gestaakt.

Ondanks deze wat treurige afloop van het begeleidings-experiment kunnen we zeker niet stellen dat de zaak 'mislukt' is. Volgens vele betrokkenen is de F-side de laatste jaren een rustiger en beter aanspreekbare groep geworden. We mogen evenmin uit dit verhaal afleiden dat begeleiding van supporters niet samen kan gaan met de uitoefening van politietaken.

Andere binnen- en buitenlandse ervaringen wijzen erop dat begeleiding in functie zeer wel mogelijk is.

Wat er in Amsterdam mis ging, hangt waarschijnlijk veel meer samen met de plotselinge overgang van de ene (informele) op de andere (formele) aanpak, plus de wisseling van de wacht (andere gezichten).

In **Utrecht** is de gemeentepolitie kort geleden begonnen met het begeleiden van Bunnik-zijde-supporters. Een 'meereispool' bestaand uit 20 politie-vrijwilligers (waarvan 6 per uitwedstrijd worden ingezet) reist mee met de leden van de side.

Deze functionarissen hebben – in tegenstelling tot het Amsterdamse project – vanaf het begin wel politietaken uitgevoerd. Toch is men erin geslaagd om het vertrouwen van de supporters te winnen.

Naast deze meereispool traint de Utrechtse gemeentepolitie ook het overige politiepersoneel dat wordt ingezet bij wedstrijden in Utrecht. Men streeft ernaar het personeel een betere omgangsstijl aan te leren door het verbeteren van de communicatieve vaardigheden en het individueel en individualiserend ('zelf en op de man af') optreden van de politiefunctionarissen. Kortom: de politie leert zich terughoudend op te stellen. In de gemeente Utrecht is men zeer positief over deze nieuwe politie-aanpak.

Voorlichting door politiefunctionarissen

In Den Bosch is vanuit het jeugd- en jongerenwerk een experimenteel project met side-supporters opgezet. Op uitnodiging van de projectleider komen politie-functionarissen regelmatig op de wekelijkse supporters-avonden. De projectleider maakt tijdens de wedstrijden – en de reis daar naar toe – video-opnamen van het gedrag van de siders, met nadruk op die momenten en gedragingen die door de jongeren zelf (achteraf) als 'lullig' worden ervaren (bijvoorbeeld het onder de voet lopen van een oudere dame). Op de supporters-avonden worden de jongeren via de video

geconfronteerd met hun gedrag. Bij de nabespreking is regelmatig een politiefunctionaris aanwezig (soms ook spelers). Men is in de gemeente Den Bosch zeer positief over het project. De gemeentepolitie is echter van mening dat het aandeel van de politie in het project vergroot zou moeten worden. Er is sprake van enig getouwtrek tussen het welzijns-werk enerzijds en de politie anderzijds over het belang van de twee doelstellingen: het bevorderen van het welzijn van de jongeren versus het voorkomen van voetbalvandalisme.

Voorkoming Misdrijven bij voetbalvandalisme

Er zijn geen voorbeelden bekend van een betrokkenheid van enige omvang van Voorkoming Misdrijven bij voetbalvandalisme. Dit heeft ondermeer te maken met het feit dat voetbalvandalisme oorspronkelijk vaak via grootschalige politie-inzet is aangepakt.

In deze situatie was – en is – er weinig ruimte voor initiatieven van Voorkoming Misdrijven functionarissen.

Sinds het midden van de jaren tachtig is echter steeds duidelijker geworden dat de ingeslagen weg van meer – vooral repressief optredende – politie en hogere hekken niet erg veel verdere perspectieven biedt.

Hier ligt een mogelijkheid voor Voorkoming Misdrijven om met enige frisse ideeën en acties te komen: de ambtenaar Voorkoming Misdrijven kan met name een rol spelen via de sociaal preventieve aanpak.

Enkele voorbeelden van deze aanpak zijn:

- maatregelen die beogen de binding tussen de jongeren (supporters, vanden en veteranen) en de club te versterken (vergelijk ook het Amsterdamse meereis experiment);
- op schoolprojecten gelijkende maatregelen die beogen de voetbalvandalen bewust te maken van de nadelen (voor anderen en zichzelf) van hun gedrag (vergelijk de Bossche aanpak);
- in het kader van 'gewone' vandalisme-projecten het onderwerp voetbalvandalisme waar zinvol is mee te nemen. Gezien de leeftijd van de voetbalvandalen lijken projecten op scholen (of: spijbel- c.q. school-verlatersprojecten) en in het jongerenwerk een goede ingang.

Bijlage 2: Bijzondere gegevens slachtofferenquêtes

In tabel A staan de slachtoffers ingedeeld op sociaal-demografische kenmerken. In de tabel staan de gemiddelde slachtofferpercentages, over de jaren 1980 tot en met 1984.

Tabel A: Kenmerken van slachtoffers van 'beschadiging auto' en 'overige vernielingen'

	Geslacht:		Leeftijd:					Totaal
	Mannen	Vrouwen	15-19 jr.	20-29 jr.	30-50 jr.	50-64 jr.	65+	
Beschadiging auto	10.5	8.1	1.3	14.4	12.5	7.8	2.6	9.3
Overige vernieling	6.7	6.3	9.4	6.5	6.8	6.3	3.8	6.5

	Inkomen* (netto per jaar)					Totaal
	< 20.000	20.000-27.999	28.000-38.999	39.000+		
Beschadiging auto	5.9	8.9	11.6	12.0		9.3
Overige vernielingen	5.4	5.3	7.9	6.5		

	Sociale groep hoofd huishouden				Totaal
	zonder beroep	arbeiders	employees	vrij beroep bedrijfs- hoofden	
Beschadiging auto	6.0	10.5	11.8	10.0	9.3
Overige vernielingen	5.4	5.6	7.6	8.4	6.5

	Opleidingsniveau**				Totaal
	1e niveau	2e niveau 1e trap	2e niveau 2e trap	3e niveau	
Beschadiging auto	4.8	8.2	11.0	11.5	9.3
Overige vernielingen	3.9	5.6	7.4	8.9	6.5

* = Gegevens over inkomensgroepen zijn de gemiddelden over de jaren 1982-1984. In 1980 en 1981 werd een andere indeling in inkomensgroepen gehanteerd.

** = 1e niveau = gewoon en buitengewoon lager onderwijs; 2e niveau, 1e trap = VWO, HAVO tot en met 3e klas, MAVO, LBO; 2e niveau, 2e trap = VWO, HAVO 4e klas en hoger, MBO; 3e niveau = HBO en universiteit.

Bij de interpretatie van deze tabellen zit er wat beschadiging van de auto's betreft een addertje onder het gras: de gegeven percentages slaan op de **gehele** categorie respondenten en niet alleen op auto-bezitters. Daarom is bijvoorbeeld het percentage slachtoffers van 'beschadiging auto's' zeer laag in de leeftijdsgroep 15-19 jarigen: zeer weinig jongeren in deze categorie bezitten immers een auto.

Hetzelfde geldt – in wat mindere mate – voor de onderverdelingen naar geslacht (meer mannen dan vrouwen bezitten een auto) en inkomensgroep (hoe hoger het inkomen, des te hoger het percentage autobezitters). Aangezien de factoren 'sociale groep' en 'opleidingsniveau' weer samenhangen met de factor 'inkomen', geldt dezelfde redenering ook voor deze onderverdelingen.

Dit betekent dat we voorzichtig moeten zijn met uitspraken over slachtoffers van 'beschadiging van de auto'. Op het eerste gezicht **lijken** de cijfers uit te wijzen dat mensen met een hoger inkomen, een hoger opleidingsniveau en/of een hogere sociale status een groter risico lopen om slachtoffer te worden van dit delict. Maar, zoals gezegd, het aantal auto-bezitters is in deze groep waarschijnlijk groter. We kunnen dus bijvoorbeeld niet concluderen dat vandalen het speciaal gemunt hebben op de auto's van de rijkere.

Wat de **overige vernielingen** betreft kunnen we het volgende uit de tabel afleiden:

- mannen worden iets vaker het slachtoffer van (overige) vernieling dan vrouwen, maar het verschil is klein;
- opvallend veel jongeren (15-19 jaar: 9,4%) worden slachtoffer: waarschijnlijk gaat het hier vaak om vernieling/beschadiging van de fiets of bromfiets van deze jongeren;
- het slachtofferschap van (overige) vernielingen neemt toe met het inkomens- en opleidingsniveau van het slachtoffer, alsmede met de sociale groep (van het hoofd huishouden).

Dit laatste is overigens een meer algemeen iets: de kans om slachtoffer te worden van vrijwel alle door het CBS onderzochte delicten neemt toe met de toename van het inkomen, het opleidingsniveau en de sociale groep. Het is niet helemaal duidelijk hoe we dit laatste moeten verklaren. Mogelijk speelt een rol dat mensen met een hoger inkomen meestal ook meer vernielbare zaken bezitten. Zo wonen ze vaker in een vrijstaand huis met een tuin (en tuinspullen worden vaak vernield). Bovendien is het mogelijk dat men bij 'overige vernielingen' ook schade door inbraak of een inbraakpoging opgeeft.* De hogere inkomensgroepen hebben een grotere kans om slachtoffer te worden van inbraak dan mensen met een lager inkomen. Daarnaast kan een rol spelen dat (bepaalde) vandalen het speciaal gemunt hebben op de bezittingen van mensen die 'beter af' zijn.

* = Uit CBS-gegevens bleek, dat slachtoffers schade door braak vaak opgeven als 'vernieling'.